
Nederlandse Taalunie Voorzetten 29

Moeilijkheden en drempels bij (TV-) co-producties van de BRT en de Nederlandse publieke omroepen

Een onderzoek in opdracht van de Nederlandse Taalunie
uitgevoerd door het departement Communicatiewetenschap van de
K.U. Leuven en het Persinstituut van de K.U. Nijmegen

prof. dr. G. Fauconnier

drs. J.L.J. Janssen

drs. C. Petes

prof. dr. J.G. Stappers

*Moeilijkheden en drempels bij (TV-) co-producties
van de BRT en de Nederlandse publieke omroepen*

NEDERLANDSE
TAALUNIE

VOORZETTEN 29

Moeilijkheden en drempels bij (TV-) co-producties
van de BRT en de Nederlandse publieke omroepen

Een onderzoek in opdracht van de Nederlandse Taalunie
uitgevoerd door het departement Communicatiewetenschap
van de K.U. Leuven en het Persinstituut van de K.U.
Nijmegen

prof. dr. G. Fauconnier
drs. J.L.J. Janssen
drs. C. Petes
prof. dr. J.G. Stappers

Stichting Bibliographia Neerlandica
's-Gravenhage

Adviescommissie Voorzeten:
Mr. G.J. van Roozendaal
Prof. dr. L. Simons
Prof. dr. A.L. Sötemann

Copyright 1990 Nederlandse Taalunie

Distributie voor België: Uitgeverij UGA, Kortrijk-Heule/Brussel

CIP-GEGEVENS KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK, DEN HAAG

Moeilijkheden

Moeilijkheden en drempels bij (TV-) co-producties van de BRT en de Nederlandse publieke omroepen / G. Fauconnier ... [et al.]. - 's-Gravenhage : Stichting Bibliographia Neerlandica - (Voorzeten / Nederlandse Taalunie, ISSN 0921-5719 ; 29)

Een onderzoek in opdracht van de Nederlandse Taalunie uitgevoerd door het Departement Communicatiewetenschap van de K.U. Leuven en het Persinstituut van de K.U. Nijmegen.

ISBN 90-71313-29-8

SISO * 095 UDC 654.17.009.11 (492+493) NUGI 656

Trefw.: co-productie van televisieprogramma's ; Nederland-Vlaanderen

Druk: Enroprint BV, Rijswijk

ISBN 90-71313-29-8

NUGI 656

DE REEKS VOORZETTEN

In de reeks *Voorzetten* verschijnen notities en rapporten over onderwerpen die de Nederlandse Taalunie ter harte gaan.

De afleveringen van de reeks zijn doorgaans geschreven in opdracht van de Nederlandse Taalunie. Dat betekent dan dat de keuze van de onderwerpen afkomstig is van die organisatie, en soms zelfs de vraagstelling. De afleveringen verschijnen onder de naam van de auteur(s). De door de auteur(s) ingenomen standpunten geven immers niet noodzakelijkerwijze de opvatting weer van de Nederlandse Taalunie. Een adviescommissie adviseert over opname in de reeks.

De Nederlandse Taalunie is een intergouvernementele organisatie die in het leven is geroepen bij verdrag tussen Nederland en België. Zij heeft tot doel de integratie van Nederland en de Nederlandstalige gemeenschap in België op het gebied van de Nederlandse taal en letteren in de ruimste zin.

Het verdrag werd gesloten op 9 september 1980 te Brussel. Het werd vervolgens geratificeerd door het Nederlandse parlement en - krachtens de Belgische grondwetwijziging van augustus 1980 - door de Vlaamse Raad. De uitvoering van het verdrag is opgedragen aan de Nederlandse regering en aan de Vlaamse Executieve.

In deze Voorzet gaan prof. dr. G. Fauconnier en drs. C. Petes (beiden werkzaam bij de Katholieke Universiteit Leuven) en prof. dr. J.G. Stappers en drs. J.L.J. Janssen (beiden werkzaam bij de Katholieke Universiteit Nijmegen) in op de moeilijkheden en drempels bij (TV-) co-producties van de BRT en de Nederlandse publieke omroepen.

In de reeks *Voorzetten* van de Nederlandse Taalunie zijn reeds de volgende delen verschenen:

- 1 W. Haeseryn & J. de Rooij *Grammatica*
- 2 W. Haeseryn *Terminologie*
- 3 J. de Rooij & W. Haeseryn *Spelling en spellingregeling - wettelijke en bestuurlijke aspecten*
- 4 J. de Rooij *Spelling en spellingregeling - inhoudelijke aspecten*
- 5 F. Montens & A.G. Sciarone *De kennis van het Nederlands bij buitenlanders en de toetsing en certificering ervan - enkele voorlopige opmerkingen*
- 6 Werner Duthoy *Het Nederlands in de instellingen van de Europese Gemeenschap*
- 7 L. Beheydt *Het Certificaat Nederlands en Nederlands als tweede taal*
- 8 W. Haeseryn *Normen en taal*
- 9 Simon Verhallen *Lessen Nederlands voor anderstalige volwassenen in Nederland - een inventarisatie van cursussen naar doel en opbrengst*
- 10 Neri Sybesma-Knol en Karel Wellens *Enige volkenrechtelijke vragen rond de Nederlandse Taalunie*

- 11 Johan Leman, Karen Sergeijssels en Wim Geirnaerdt *Lessen Nederlands voor anderstalige volwassenen in Vlaanderen en Brussel - een inventarisatie van cursussen naar profiel van cursisten en lesgevers*
- 12 *Witboek: Het stelsel van collectieve verticale prijsbinding van boeken in het Nederlandse taalgebied - Met bijlagen over de Franse en de Engelse taalgebieden*
- 13 Johan Leman, Karen Sergeijssels en Wim Geirnaerdt 'Beter één certificaat in de hand...'
- 14 T. Janssen, M. Overmaat, N. Rowan en B. Vandecasteele *Lerarenopleiders over literatuurdidactiek*
- 15 J. Thissen, D. Neyts en N. Rowan *Leraren over literatuuronderwijs*
- 16 Simon Verhallen *Certificatexamens voor het vreemde talenonderwijs*
- 17 G. Janssens *Lexicografie en overheid: aanzet tot een woordenboekenbeleid*
- 18 L. van der Poll *Bibliografie van Nederlandstalige vakterminologie*
- 19 Karel Wellens *De Nederlandse Taalunie en de spelling: enige juridische beschouwingen*
- 20 *Rapport van de Werkgroep ad hoc Spelling*
- 21 Ludo Beheydt en Frank Jansen *Een normatief-pedagogische grammatica voor volwassenen*
- 22 *Mag het een ietsje meer zijn? Verslag van de Algemene Conferentie van de Nederlandse Taal en Letteren 1988*
- 23 Sjaak Kroon en Ton Vallen (red.) *Etnische minderheden en Nederlands als tweede taal in Nederland en Vlaanderen*
- 24 Rita Devos en Ludo Beheydt *Aanzet tot een grammaticaal woordenboek*
- 25 M. van Empel *Advies aan de Nederlandse Taalunie inzake de EEG-rechtelijke aspecten van een vaste boekenprijs (met Engelse en Franse vertaling)*
- 26 *Algemene Conferentie van de Nederlandse Taal en Letteren 1989; Taalzorg: Overheid en Burger I; onderzoekverslagen door P.H.M. Smulders, W. Penninckx en G. Geerts & W. Smedts*
- 27 *Algemene Conferentie van de Nederlandse Taal en Letteren 1989; Taalzorg: Overheid en Burger II; Handelingen; Redactie: G. Geerts, J. Renkema, H. Schenk, W. de Vroomen.*
- 28 Carlo van Baelen *Ontbreken van een vaste boekenprijs: gevolgen voor het Vlaamse boekenvak*

De Voorzetten zijn in Nederland verkrijgbaar bij de Stichting Bibliographia Neerlandica, Postbus 90751, 2509 LT 's-Gravenhage en in België bij Uitgeverij UGA, Stijn Streuvelslaan 73, 8710 Kortrijk-Heule.

1. DE BETEKENIS VAN CO-PRODUCEREN BINNEN DE PROGRAMMAMARKT; IN HET ALGEMEEN EN SPECIFIEK TUSSEN DE BRT EN DE NEDERLANDSE (PUBLIEKE) OMROEPEN	11
1.1. Onderzoeksdoelstelling	11
1.2. Achtergronden van co-produceren	11
1.2.1. Het televisieprogramma: een lastig produkt	11
1.2.2. De markt van televisieprogramma's	12
1.2.3. Veranderingen in het media-landschap	13
1.2.4. Economische en culturele belangen	16
1.3. Co-produceren; een logische oplossing?	17
1.3.1. Motieven voor samenwerking	18
1.3.2. Europese samenwerking	19
1.4. Vlaams-Nederlandse samenwerking	21
1.4.1. Vlaams-Nederlandse samenwerking in het algemeen	21
1.4.2. Vlaams-Nederlandse samenwerking op omroepgebied	21
1.4.3. Mogelijke problemen bij samenwerking tussen BRT en de Nederlandse omroepen	22
2. ONDERZOEKSVERSLAG	27
2.1. Onderzoeksvragen	27
2.1.1. Onderzoeksvragen voortkomend uit recente ontwikkelingen en uit de literatuur	27
2.1.2. Drempels	28
2.2. Onderzoeksopzet	28
2.2.1. Onderzoeksmethode	28
2.2.2. Inperkingen	29
2.2.3. Uitvoering	30
2.2.4. De vragenlijst	30
2.3. De BRT	31
2.3.1. Inhoudsbepaling van het concept co-producties	31
2.3.2. Co-productiemotieven	33
2.3.3. Co-productiedrempels	34
2.3.4. Het co-productiebeleid	40
2.3.5. Structurele samenwerking tussen de beide omroepbestellen	41
2.3.6. Houding ten opzichte van co-producties	42
2.4. De Nederlandse omroepen	42
2.4.1. Begripsbepaling co-producties	42
2.4.2. Motieven voor samenwerking	43
2.4.3. Drempels	45

2.4.4.	Het co-productiebeleid	55
2.4.5.	Houding ten opzichte van (kwaliteit van) co-producties	55
2.5.	Slot	56
3.	RESULTATEN EN CONCLUSIES	57
3.1.	Verschillen en overeenkomsten tussen de BRT en de Nederlandse omroepen	57
3.1.1.	Definities, samenwerkingsvormen en motieven	57
3.1.2.	Drempels	58
3.1.3.	Beleid t.a.v. co-produceren	62
3.1.4.	Houding t.o.v. (kwaliteit van) co-producties	62
3.2.	Opmerkingen bij de vooraf geformuleerde vragen	63
3.3.	Hoe zwaar wegen de vooraf geconstateerde drempels?	66
3.3.1.	Financiële drempels	66
3.3.2.	Ideologische drempels	67
3.3.3.	Structurele/administratieve drempels	68
3.3.4.	(Politieke) onwil	69
3.3.5.	Beroepsmatige en technische verschillen	70
3.3.6.	Mentaliteit/cultuur/taal	71
3.4.	Tot slot	73
4.	SAMENVATTING EN BELEIDSAANBEVELINGEN	75
4.1.	Samenvatting	75
4.1.1.	De (veranderende) televisiemarkt	75
4.1.2.	De betekenis van co-producties	75
4.1.3.	Motieven voor samenwerking	76
4.1.4.	Europese samenwerking	76
4.1.5.	Vlaams-Nederlandse samenwerking	77
4.1.6.	Het onderzoek bij de BRT	78
4.1.7.	Het onderzoek bij de Nederlandse omroepen	79
4.1.8.	Belangrijkste verschillen en problemen	80
4.1.9.	Belangrijke conclusies	81
4.2.	Beleidsaanbevelingen	82
4.2.1.	Financiën	82
4.2.2.	Vlaamse en Nederlandse mentaliteit	83
4.2.3.	Structurele/ideologische drempels	84
4.2.4.	Andere problemen	84
	BIJLAGEN	
I	CO-PRODUKTIEFONDSEN	87
II	NAMEN EN FUNCTIES ONDERVRAAGDEN	91
III	VRAGENLIJSTEN	93
IV	INVENTARISATIE EUROPESE INITIATIEVEN VOOR STIMULERING (CO-)PRODUKTIE, DISTRIBUTIE AUDIO-VISUEEL MATERIAAL	99

VOORWOORD

De Nederlandse Taalunie, die culturele samenwerking tussen Nederland en Vlaanderen wenst te stimuleren, constateerde dat het co-producen van televisieprogramma's, waarvoor financiële middelen ter beschikking staan, tot meer grote en kleine problemen aanleiding gaf, dan nodig of gewenst leek. Daarom werd besloten tot een inventariserend onderzoek, dat verricht werd door het Centrum voor Communicatiewetenschap/KU Leuven en het Nederlands Persinstituut/Vakgroep Communicatiewetenschap/ KU Nijmegen.

Het eindresultaat van deze gemeenschappelijke inspanning ligt thans voor u. Het medialandschap verandert snel. Andere structuren, nieuwe uitdagingen, veranderende concurrentieverhoudingen en nieuwe tegenstellingen zijn min of meer bepalend voor media- en programmabeleid. Nieuwe technologieën, regels, beleidsvoeringen, consumptiepatronen en eigendomsverhoudingen bepalen de richting.

Meer samenwerking tussen diverse partijen wordt daarbij steeds vaker als mogelijkheid aangereikt om eventuele problemen het hoofd te bieden. Samenwerking van omroepen met externe producenten, samenwerking van omroepen onderling (bij voorbeeld per zender, Ned 1 en 'TV 2'), maar ook samenwerking door middel van co-producties met internationale partners. Samenwerking binnen een taalgebied ligt hierbij voor de hand. De eigen Taal blijkt (zeker bij drama) een 'klantenbinder'. Bovendien wordt een productie tussen de Nederlandse en de Vlaamse omroep - vanwege de talige en culturele aspecten - als een 100% 'eigen produkt' aangemerkt en is er financiële ondersteuning.

Omroepbeleid tot nu toe is er vooral op gericht voorwaarden te creëren waarvan men verwachtte dat zij het co-producen zouden doen toenemen. Op een conferentie in 1987 werd geconstateerd dat ondanks die maatregelen, blijkbaar nog (onvoorziene) barrières meer samenwerking in de weg staan. Als een der conclusies werd uitgesproken dat mogelijke drempels opgespoord dienen te worden, vóórdat eventueel nieuw beleid geformuleerd kan worden. Het is deze conclusie, waar de Nederlandse Taalunie met dit onderzoek op inspringt.

Gekozen werd voor een kwalitatieve, interpretatieve onderzoeksmethode. Het is in eerste instantie belangrijker te achterhalen welke problemen er zijn, waar ze zitten en wat ze mogelijk betekenen, dan precies te weten door hoeveel personen de problemen worden gevoeld en hoe zwaar ze gewogen dienen te worden. Zowel bij de BRT als bij de Nederlandse omroepen werden een twintigtal betrokkenen geselecteerd voor een

interview. Zij dienden in zekere mate op een zeker niveau beslissend in een samenwerkingsverband te kunnen acteren. Dat wil zeggen op beleidsniveau of op programmatisch niveau (producers, regisseurs). Een kleine steekproef leent zich voor interpretatie van (vermeende) problemen. Men trekt een 'staal' op een bepaald moment en bestudeert dit.

Het staal is - gezien de grootte van de totale populatie, namelijk televisiemakers in Nederland en Vlaanderen - groot genoeg om problemen en mogelijkheden te inventariseren en te interpreteren.

Dat houdt wel in dat in dit rapport over problemen wordt gesproken wanneer gesprekspartners zeggen dat ze er zijn. Dat wil niet zeggen dat drempels er echt liggen, alleen dat ze gevoeld worden. En zo hoort het ook: voor wie over een drempel struikelt is het irrelevant of die er echt was.

Hopelijk draagt dit onderzoek er toe bij dat co-producen van televisieprogramma's te zijner tijd even aangenaam en efficiënt verloopt als het co-producen van dit onderzoeksverslag voor de er bij betrokken onderzoekers in zijn werk ging.

Guido Fauconnier
Jeroen Janssen
Carla Petes
James Stappers

juni 1990

1. DE BETEKENIS VAN CO-PRODUCEREN BINNEN DE PROGRAMMAMARKT; IN HET ALGEMEEN EN SPECIFIEK TUSSEN DE BRT EN DE NEDERLANDSE (PUBLIEKE) OMROEPEN

1.1. Onderzoeksdoelstelling

Dit onderzoek, uitgevoerd in opdracht van de Nederlandse Taalunie, heeft als doelstelling: 'het intensiveren en analyseren van bestaande meningen, visies en ervaringen van betrokkenen bij co-producties op audio-visueel gebied (m.n. televisie) van de Vlaamse openbare omroep (BRT) en het Nederlandse publieke omroepbestel' (tekst uit het onderzoekscontract).

Concreet houdt dit in dat de meningen en opvattingen bij programmamakers die leiden tot co-producties, of die het tot stand komen van zulke co-producties juist verhinderen, worden opgespoord en geordend en dat zodoende het complexe en het problematische karakter van co-producties onderzocht wordt.

Op basis van de verzamelde gegevens worden (beleids)aanbevelingen gedaan aan de Nederlandse Taalunie.

1.2. Achtergronden van co-producieren

Alvorens in te gaan op Vlaams-Nederlandse samenwerking tussen de diverse omroepen dient vastgesteld te worden welke rol de co-productie speelt of kan gaan spelen bij het tot stand komen van televisieprogramma's. Een co-productie is een onderdeel van een geheel programma-aanbod. Om inzicht te geven in het 'wezen' van een co-productie wordt (door ons) kort ingegaan op ontwikkelingen in het medialandschap; meer specifiek op het televisieprogramma als produkt, de 'televisiemarkt', de veranderingen in het media-landschap en de botsing tussen economische belangen en culturele verplichtingen.

1.2.1. Het televisieprogramma: een lastig produkt

Het maken van televisieprogramma's is over het algemeen een complex proces. Een televisiemaker dient te werken met veel mensen uit verschillende - vaak creatieve - disciplines. Ook het aantal faciliteiten dat nodig is om een goed produkt te maken is enorm. Mensen, zowel als het materiaal worden voor een groot deel 'gehuurd'. Producties waarbij meer dan 100 mensen

betrokken zijn, zijn geen uitzondering; schrijver(s), story-editors, producenten, regisseur(s), cameramensen, acteurs, geluidstechnici, cutter(s). Dit zijn nog maar de mensen 'boven de lijn'; zij hebben rechtstreeks met de produktie te maken. 'Onder de lijn' is men nog afhankelijk van grimeurs, cateringpersoneel, decorbouwers, schilders, p.r.-functionarissen (Levinson, Link, p.14). Verder is er veel dure 'hardware' nodig. Tenslotte behoeft een produktie nog studio's of andere lokaties, vervoer, kleedkamers, hotels enz. enz. Tijd is geld, veel geld, in de televisie-industrie. Dit maakt een strakke organisatie noodzakelijk. Desondanks zijn de investeringen enorm. De Nederlandse omroep investeert in een uur drama gemiddeld zo'n f 500.000,-. Een co-produktie tussen KRO en BRT, de dramaserie 'de Brug' die vanaf februari 1990 werd uitgezonden op de Nederlandse televisie, kostte zelfs f 6.000.000,-. Dat is voor acht afleveringen van 50 minuten een absoluut record in Nederland. Grote buitenlandse omroepen geven vaker dergelijke bedragen uit; in Engeland wordt gemiddeld f 800.000,- tot f 1.000.000,- uitgegeven per uur drama (Collins et.al., 1987). De inkomsten van die grotere omroepen maken ruimere investeringen mogelijk. De hoeveelheid toestellen in een land bepaalt in grote mate de hoogte van de bedragen die omroepen te besteden hebben. Immers, kijk- en luistergeld wordt per toestel geheven. Meer inwoners betekent ook een verhoging van het potentiële reclamebereik. De prijs die adverteerders betalen is afhankelijk van het aantal kijkers.¹

En:

- * Meer geld (per produkt) leidt in de televisie-industrie bijna automatisch tot betere produkten, omdat de produktiefaciliteiten ruimer worden (Collins et.al, 1987). Bij voorbeeld:
 - meer acteurs en/of produktiemedewerkers
 - film in plaats van video
 - betere opname-apparatuur (dolly's e.d)
 - mooiere decors en kostuums
 - meer produktiedagen
 - meer tijd voor postproduktie-activiteiten (montage e.d.).

Tegelijkertijd geldt echter ook:

- * Concurrentie leidt binnen de televisie-industrie niet vanzelfsprekend tot betere en/of goedkopere programma's

¹ *Kijk- en luistergelden worden per televisie-set geheven. Het aantal geregistreeerde toestellen in een land bepaalt de mate van inkomsten. Voor reclame geldt dat adverteerders betalen voor een bepaald bereik. Dit betekent dat omroepen in grote landen over het algemeen meer inkomsten hebben. Daar komt nog bij dat het kijk- en luistergeld in Nederland lager is dan in omringende landen.*

zoals in veel andere bedrijfstakken het geval is (Collins et al., 1987). Want bij een groter aantal kijkers:

- wordt aankoop van programma's duurder
- stijgen produktieprijzen
- worden rechten op boeken, evenementen duurder.

1.2.2. De markt van televisieprogramma's

De programmamarkt is sterk groeiende. Het aantal zenders neemt toe en daarmee de behoefte aan programma's. De prijzen lopen op, mede dank zij de schrale markt. Het CIT¹ schat dat in West-Europa in 1988 10,6 miljard dollar werd uitgegeven door de verschillende omroepen aan produktie en aankoop van programma's. In hetzelfde onderzoek verwacht men dat dit bedrag oploopt tot 16 miljard dollar in 1998 (Peasy, 1988). De inkomsten van de diverse omroepen worden in 1988 geschat op 21 miljard dollar en voor 1998 op 34 miljard dollar (Peasy, 1989).²

Het positieve saldo doet vermoeden dat er sprake is van een lucratieve markt. Daar staat echter tegenover:

- * Er zijn nog andere kosten dan produktiekosten: overhead, transmissie, overig personeel enz.
- * Enorme investeringen zijn nodig voor een betrekkelijk geringe winstmarge.
- * De risico's zijn enorm. Er bestaan weliswaar succesformules, maar een garantie voor succes is vele malen kleiner dan bij andere produkten.
- * Men is gebonden aan strakke reguleringen.

1.2.3. Veranderingen in het media-landschap

Het produkt is lastig, de markt moeilijk en daar komt dan nog bij dat het media-landschap sterk in verandering is. Verschillende samenhangende ontwikkelingen spelen hier een rol:

¹ *Het CIT in Engeland en Prognos in West-Duitsland zijn onderzoeksinstituten, die in grote mate verantwoordelijk zijn voor het Kijk-en Luisteronderzoek in betreffende landen.*

² *De auteur geeft toe dat de markt dermate ingewikkeld en onoverzichtelijk is, dat hier inderdaad gesproken dient te worden van schattingen aan de hand van beschikbare gegevens.*

Technologische ontwikkelingen:

- * Kabel- en satelliettelevisie vergroten de transmissiecapaciteit enorm. Dit maakt ruimte voor nieuwe - meest commerciële - aanbieders.
- * Men zoekt naar nieuwe vormen van hardware die de beeld- en geluidskwaliteit verbeteren; HDTV: digitale beeldplaat en digitalisering van het geluid. Deze verbetering van het beeld zoals het op het scherm zichtbaar wordt voor de kijker vereist een andere, fijnere en ook duurder opnametechniek. De economische belangen van de industrieën hierbij zijn zo groot, dat zij in toenemende mate invloed gaan uitoefenen op de omroepen, de overheden, en de programma-industrie. Deze technische omschakeling is een dermate grote operatie dat alle partijen (ook financieel) aangesproken worden. Zo dient de omroep alle productie-apparatuur en faciliteiten te vervangen en/of aan te passen. Het is aan te nemen dat deze ontwikkelingen mede ten koste gaan van de 'software'; het programmabudget zal minder worden en de productie duurder.

Het proces van deregulering:

- * Met de verruiming van de transmissiemogelijkheden en daarmee de opheffing van het schaarsteprobleem, wordt de overheidsbemoeienis in steeds meer Europese landen ter discussie gesteld. Bovendien kan de macht van de media meer en meer worden gerelativeerd. Men denkt steeds meer in termen van consequenties van massamediegebruik dan in de termen van directe (al of niet negatieve) effecten op de burgers (zie bv: Stappers et.al., 1982). Regelgeving ter bescherming van de kijker voor het gebodene, wordt mede dank zij deze wetenschap minder serieus genomen dan een aantal jaren geleden.
- * Onder invloed hiervan ontstaan in verschillende Europese landen duale omroepsystemen. Nieuwe commerciële zenders ontwikkelen zich, naast de bestaande publieke omroepen. Economische uitgangspunten worden steeds belangrijker. De culturele taak van de publieke omroep wordt onder druk van de komst van commerciële zenders ter discussie gesteld. Wat moeten zij doen? Hun culturele taakstelling uitvoeren, betekent mogelijk verlies aan kijkers aan de nieuwe aanbieders, het aanbod populariseren is vaak in strijd met doelstellingen en uitgangspunten van de publieke omroep en kan ten koste gaan van de identiteit (zie bv: Heinsman, Servaes, 1989).
 - Een eerste indruk in vier Europese landen (Engeland, Italië, West-Duitsland en Frankrijk) wijst op een publieke

omroep die beide aspecten probeert te verenigen (Lange, A., Renaud, J. 1988). In Engeland, Frankrijk en Italië - waar dualiteit al langer speelt lijkt de neiging om net zo vaak en net zo populair uit te zenden als de commerciële concurrent wat af te nemen. De verhoudingen lijken zich te stabiliseren. Juist informatie-programma's en het wat moeilijkere drama worden door de publieke omroepen in die landen meer en meer als concurrentiemiddel ingezet. In Italië won de RAI in 1988 voor het eerst weer aan kijktijd terug, het lijkt er op dat commerciële zenders in Italië nu achter de feiten aan moeten lopen (Janssen, 1988).

In Nederland waar - sinds oktober - een Nederlandstalige commerciële televisiezender (RTL-Veronique) te ontvangen is, lijkt men dezelfde weg te bewandelen. De publieke omroep wil minder aan regels gebonden zijn, langer uitzenden en meer reclame-inkomsten genereren. Dit om hetzelfde even vaak te kunnen doen als de concurrent. Ook de BRT reageert vooralsnog met een populair aanbod op de komst van de VTM. De keuze om meteen 'kwaliteit' als concurrentiemiddel te hanteren onderzoekt men wel, maar durft men blijkbaar toch niet helemaal aan (o.a. Bardoel 1989).

Kwaliteit van programma's verhogen kost, zo stelt Collins, geld en heeft daardoor weer gevolgen voor de kwantiteit, en, zo stelt de Nederlandse omroep op dit moment niet ten onrechte, kwantiteit - i.c. aanwezigheid - is ook een vorm van kwaliteit.

Schaalvergroting en schaalverkleining:

- * Er treedt een proces van internationalisering op waarbij de televisie zich ontwikkelt vanuit een nationaal kader naar een internationale context.
 - er ontstaan nieuwe eigendomsverhoudingen: allerlei vormen van (internationaal) crossownership, waardoor een verstregeling van belangen plaatsvindt.
 - men zoekt steeds vaker naar internationale samenwerkingsverbanden. Vooral de E.E.G. en de Raad van Europa hebben hier het initiatief toe genomen. Hieruit zijn samenwerkende instanties voortgekomen (bv. EBU, European Institute for the Media en de Europese Conventie voor Grensoverschrijdende Televisie) als ook concrete samenwerkingsprojecten zoals DAVID e.a. (Schut, Zorge, 1989).
- * Aan de andere kant ontstaat er ruimte voor - en behoefte aan - kleinschalige projecten. Regionale en lokale televisie en radio opereren steeds vaker met succes.

Bovenstaande ontwikkelingen voltrekken zich in een razend tempo. Consistent mediabeleid en adequate bedrijfsvoering wordt hierdoor bemoeilijkt.

1.2.4. Economische en culturele belangen

De publieke omroepen hebben een culturele taak. Dit is in de (media)wetgeving vastgelegd. Om deze culturele taak te waarborgen dienen de omroepen zich aan bepaalde regels te houden bv:

- * Minimaal 50% eigen produkt.
- * Het presenteren van een volledig programma-aanbod.

De publieke omroepen kunnen dus niet opereren vanuit louter economische motieven. Het programma is niet altijd voor een breed publiek, men dient ook aan de doelstellingen van de omroep of de omroepwet te voldoen.

Commerciële omroepen hebben geen culturele en/of andere taakstellingen. Zij kunnen puur marktgericht denken en handelen. Men probeert met het geboden programma zoveel mogelijk kijkers te trekken, liefst tegen zo weinig mogelijk kosten. Winst maken is het belangrijkste doel.

Om te concurreren met de nieuwe aanbieders worden - bijvoorbeeld door de politiek - economische (marktgerichte) motieven steeds vaker voor de culturele geschoven. Dit lijkt mede te gebeuren onder invloed van een trend naar het streven van beleidsmakers naar meer rationele bedrijfsvoeringen binnen niet-economische entiteiten, waarvan de omroep een belangrijk voorbeeld is (McQuail, Siune 1986). Culturele doelstellingen - hoewel uitgangspunt bij het mediabeleid - dreigen zodoende onder te sneeuwen.

Naast een hang naar economische invalshoeken en werkwijzen binnen de publieke omroepen - dit vooral uit overlevingsdrang - zal een heroverweging en heroriëntatie binnen de nationale overheden en de publieke omroepen noodzakelijk zijn naar de culturele aspecten van het televisie-aanbod (McQuail, Siune, 1986).

Beleidsrapporten hinken de laatste jaren op een van beide uitgangspunten en het is dan ook geen wonder dat daar vooralsnog geen samenhangend beleid uit voortkomt. Er verschijnen rapporten over marktgericht omroepdenken (van der Haak e.a, 1987) en rapporten waarin een begrip als kwaliteit wordt heroverwogen, dit vooral om een positie te bepalen naast (boven!) de nieuwe aanbieders (Bardoel, 1989, White paper, 1988, Pragnell A., 1985).

Uit bovenstaande ontwikkelingen wordt duidelijk dat er veel beweging is, zonder dat nu al duidelijk is waar en hoe uiteindelijk balans gevonden wordt. Het European Institute for the Media (E.I.M.) richtte zelfs een 'Task Force' op om ontwikkelingen op de voet te volgen (Media Mongraph, 11, 1988, E.I.M.).

1.3. Co-produceren; een logische oplossing?

Onder co-produceren wordt hier (nog) iedere vorm van samenwerking tussen twee of meerdere partners (omroepen, vrije producenten, organisaties enz.) met het oog op de totstandkoming van televisieprogramma's verstaan. In feite, zo zal ook uit het onderzoek blijken, zijn er meerdere vormen van samenwerking denkbaar, waarbij niet altijd even vanzelfsprekend over co-productie gesproken kan worden, dit omdat er lang niet altijd sprake is van een gelijkwaardige inbreng.

Co-produceren lijkt een logische oplossing voor veel van de in de voorgaande paragraaf besproken ontwikkelingen. In deze paragraaf wordt hier nader op ingegaan.

Eerst dient echter een relativering uitgesproken te worden. Het CIT verwacht ondanks alle goede bedoelingen geen spectaculaire groei van het aantal co-producties op de Europese televisiemarkt (Peasy, 1988). Ook nu is het aandeel van co-producties op het totale produktieniveau niet erg hoog. Peasey onderscheidt in het CIT onderzoek vier mogelijkheden voor omroepen om programma's te verwerven (Peasy 1988):

- * Eigen produkties.
- * Opdracht produkties.
- * Co-produkties.
- * Aankoop.

In 1988 was het aandeel co-producties 3% van de totale markt. Het CIT verwacht in 1998 geen spectaculaire toename, namelijk slechts tot 5% (Peasey, 1989). Wel verwacht het CIT een grote groei voor de 'vrije producenten' in Europa. In 1988 werd hun omzet op 1,4 miljard dollar geschat; voor 1998 wordt al een omzet verwacht van 3 miljard dollar.

De publieke omroep wordt steeds minder alleenheerser op de markt. Niet alleen moet zij concurrentie van andere omroepen naast zich dulden, ook haar takenpakket verschuift. Zij gaat meer en meer de rol van 'uitgever' spelen, waarbij distributie de belangrijkste taak wordt. De feitelijke productie wordt steeds vaker uitbesteed. Wel is het zo dat ze als opdrachtgever een (culturele?) vinger aan de pols kan houden. Vrije producenten zullen uit het oogpunt van efficiency ook geneigd zijn medeprodu-

centen te zoeken, risico's en investeringen worden immers zodoende gedeeld. Wellicht - en daar gaat het CIT niet expliciet op in - kan deze ontwikkeling, aan allerlei samenwerkingsvormen nieuwe impulsen geven.

Overigens heeft inmiddels ook in West-Duitsland onderzoek, uitgevoerd door Prognos, plaatsgevonden naar te verwachten ontwikkelingen op de televisiemarkt. De uitkomsten bevestigen grotendeels de bevindingen van CIT (Kessler, Schrape, 1990).

1.3.1. Motieven voor samenwerking

In paragraaf 1. kwam al ter sprake dat financiële motieven een rol spelen bij het zoeken naar samenwerkingsverbanden met andere omroepen, organisaties of onafhankelijke producenten.

- * Concurrentie leidt vooralsnog tot hogere prijzen, zeker bij duurere programmacategorieën als drama.
- * Aankoop van bestaande programma's wordt door de groeiende vraag ook al duurder.
- * De prijs die betaald moet worden voor de rechten om als éérste bepaalde evenementen uit te zenden neemt in hoog tempo toe.

Deze extra kosten worden hoe dan ook voor een gedeelte vertaald naar de programmabegroting. Men kan dus minder (dure) programma's maken. Dit terwijl de toenemende concurrentie vraagt om meer (top) produkten, bijvoorbeeld de eigen dramaserie of de grote spelshow. Samenwerken heeft financiële voordelen, ondanks het feit dat het totale produkt misschien iets duurder is o.a. onder invloed van infrastructurele oorzaken:

- * De kosten worden gereduceerd omdat ze gedeeld worden over de partners.
- * Men ontvangt in de regel geld uit diverse fondsen die co-produceren stimuleren.
- * Men kan voor hetzelfde budget meer programma's maken of
- * men kan de begroting per programma verhogen, waardoor de kwaliteit toeneemt en daarmee
- * ook de verkoopbaarheid van het programma, waardoor inkomsten terugvloeien.

Deze economische voordelen doen de vraag rijzen of dit de meer culturele motieven van de samenwerking niet aantast. Bedenken de omroepen niet veelal papieren constructies om uit fondsen te putten? Is dit in strijd met de culturele taken van de omroep? Ook hierop wordt in het onderzoeksverslag (hfdst 2) teruggekomen.

Naast economische motieven worden in verschillende publikaties ook nog 'culturele' en vakmatige motieven genoemd:

- * Uitwisselen van ervaringen, ideeën en kennis; gebruik maken van elkaars kwaliteiten en faciliteiten.
- * Het opwerpen van een 'dam' tegen de import van Amerikaanse (drama)producties op de Europese televisiemarkt, dit vooral om de Europese cultuur te ondersteunen (zie o.a. Wünsche, 1984, Ungureit, 1988).

Deze motieven lijken voornamelijk op beleidsniveau te spelen. Een van de vragen die we in ons onderzoek beantwoord willen zien is dan ook of de programmamaker dergelijke motieven onderschrijft, of daarmee althans uit de voeten kan? De programmamaker moet de voornemens immers vertalen naar een produkt.

1.3.2 Europese samenwerking

Samenwerkende omroepen en/of producenten hebben meestal een taalkundige en culturele binding en/of historische karakteristieken.

Een bekend voorbeeld hiervan is 'Nordvision', het samenwerkingsverband van de omroepen uit de verschillende Scandinavische landen. De belangrijkste activiteiten zijn informatie-uitwisseling, programma-uitwisseling en co-producties. Tweederde van de ongeveer duizend programma-uren die jaarlijks via Nordvision lopen, worden rechtenvrij uitgewisseld. Eenderde deel bestaat uit co-producties.

Ook tussen de Duitstalige omroepen ZDF, SRG en ORF vinden al sinds achttien jaar co-producties plaats. In december 1984 leidde deze samenwerking tot het gemeenschappelijke satellietkanaal 3SAT. ZDF en ORF maken deel uit van de 'European Co-production Association'.

In Spanje vindt de laatste jaren een flinke toename van co-producties plaats. De RTVE werkt veel samen met de Italiaanse en Franse omroepen, maar de laatste jaren ook met Latijns-Amerikaanse landen.

BBC en ITV zoeken ook vooral partners met een talige verwantschap; Amerika, Australië en Canada. Channel Four, opgericht om vooral 'culturele' producties te maken, zoekt wel contacten met Europese omroepen. Zij maakt ook deel uit van de 'European Co-production Association'. Ook legt Channel Four steeds meer contacten met het door de Franse overheid opgericht culturele productiebedrijf La Sept en onafhankelijke producenten. De BRT heeft een lange samenwerkingstraditie met de Nederlandse omroepen; daar wordt in een volgende paragraaf expliciet op ingegaan. Ook hier speelt taal een rol; zo werkt de

Franstalige Waalse RTBF veel meer samen met Franse omroepen (Heinsman, Linnemann, 1989).

Dat co-produceren als middel voor eerder geconstateerde kwalen gezien wordt blijkt ook uit recente initiatieven van landen en groepen landen die buiten het eigen taal- en cultuurgebied naar samenwerkingsverbanden zoeken. Er wordt door verschillende Europese omroepen in diverse samenwerkingsverbanden gezocht naar nieuwe formules om tot een gezamenlijk Europees Produkt te komen. Ook de politiek steunt dergelijke initiatieven gezien de naderende Europese eenwording van harte.

Enkele voorbeelden van deze 'joint ventures' zijn:

- The European Consortium for Commercial Television (ECCT). Dit is een ondernemersinitiatief uitgaand van ReteItalia (Berlusconi), Beta-Taurus (Leo Kirch) en Les Chargeurs Reunis (J erome Seydoux).
- The European Co-production Association (ECA). Dit is een samenwerkingsverband van de omroepen Antenne 2, Channel Four, ORF, RAI, SSR, ZDF en RTVE.
- Group for the Development of an AudioVisual IDentity (DAVID), een samenwerkingsverband tussen een aantal omroepen uit kleinere landen: BRT (Initiator), DR, ERT, NOS, NRK, ORF, RTBF, RTE, RTP, SR, SSR en YLE (ICC report 1988).

Ook de Amerikaanse omroepen zoeken steeds meer naar samenwerkingsvormen met Europese (vooral Engelse) partners. Zij zien zich ook geconfronteerd met een afname van inkomsten door de toename van het aantal omroepen en producenten in de VS. Men eet met meer uit een reclameruif die een toestand van verzadiging nadert. Het is voor Europese omroepen niet meer een kwestie van 'mogen' meedoen (presale, co-financiering); dank zij de toenemende Amerikaanse afhankelijkheid kan men ook inhoudelijk eisen stellen.

De politiek ondersteunt dergelijke ontwikkelingen. Groot-Brittannië bv. biedt belastingvoordelen voor co-producerende partners, mits zij aan de voorwaarden voldoen, dat er ook van Engelse zijde een creatieve inbreng is en dat het werkgelegenheid oplevert voor de eigen audiovisuele industrie. In een doctoraalscriptie van Zorge en Schut wordt uitgebreid op Europese co-productie en co-financiering ingegaan (1989, UvA, niet gepubliceerd).

1.4. Vlaams-Nederlandse samenwerking

1.4.1. Vlaams-Nederlandse samenwerking in het algemeen

Tussen Nederland en Vlaanderen bestaat al lang een 'natuurlijke' drang tot samenwerken. Ook weer niet te veel, want de taal is dan wel een bindende factor, maar dat wil niet zeggen dat er per definitie sprake is van één cultuur. In mei 1990 ontstond hierover weer eens commotie naar aanleiding van bepaalde uitspraken van de Nederlandse minister van WVC. Officieel mag men niet twijfelen aan de culturele eenheid en culturele band tussen Vlaanderen en Nederland. In de praktijk wordt die eenheid echter lang niet altijd in dezelfde mate herkend en erkend.

Vlaanderen en Nederland kan men eerder beschouwen als twee duidelijk te onderscheiden subculturen binnen één taalgebied. Von der Dunk stelt nadrukkelijk dat genoemde samenwerking geïntensiveerd dient te worden, als men in het toekomstige Europa een eigen stem wil laten horen. Een duidelijke cultuurpolitiek, die 20 miljoen Nederlandstaligen omvat, is een niet te verwaarlozen factor in het Europa van morgen (Von der Dunk, 1989).

Tot nu toe komen impulsen tot (culturele) samenwerking meestal uit Vlaanderen. Het integratiestreven met Nederland is altijd al een constante geweest in de emancipatiestrijd van de Nederlandstalige Belgen. Door de taalstrijd is het Nederlands in Vlaanderen mogelijk veel meer gecultiveerd. In Nederland is samenwerking en integratie - waarschijnlijk omdat er geen interne dreiging is - niet echt onderwerp van discussie geweest.

Dit vooral Vlaamse streven kreeg ondermeer gestalte in het Cultureel Akkoord, in de Algemene Conferentie der Nederlandse Letteren, het Algemeen Nederlands Congres en in recentere tijden in het Taalunieverdrag en het Vlaams Cultureel Centrum 'De Brakke Grond' in Amsterdam (Caenberghs, 1988).

1.4.2. Vlaams-Nederlandse samenwerking op omroepgebied

Binnen de omroep maakt de wet Harmel in 1960 een actieve politiek van toenadering mogelijk. Vanaf 1966 had de BRT een permanente vertegenwoordiger in Nederland, die belast was met de bevordering van samenwerking tussen de omroepinstituten. Bezuinigingsmaatregelen maakten hieraan in 1982 een einde.

Net als eerder genoemde samenwerkingsverbanden in Europa (bv. Nordvision) zijn er tussen Nederland en Vlaanderen vormen van coöperatie gezocht, deels om de kosten te drukken en deels om tot culturele uitwisseling te komen. Zo is er een gemengde kabelcommissie, een gemeenschappelijke radiodag - bij de radio

is samenwerking altijd intensiever geweest (bv. Deltaproject) - en regelmatig overleg op verschillende beleidsniveau's (Boon 1985).

Ook worden er vele jaren co-producties gemaakt. In 1980 werd 46 uur gezamenlijk geproduceerd, in 1981 12 uur, in 1982 54 uur. Uit de wisselende hoeveelheid samenwerking blijkt al dat er niet al teveel (consistent) beleid achter zit. Al sinds jaar en dag klagen diverse belanghebbenden dat alles ad hoc tot stand komt (Caenberghs, 1982). Men stelt vervolgens in 1982 dat het beter zal worden als de structuur beter wordt: 'Maar tot zekerheid, een continuïteit van co-productie bijvoorbeeld door het instellen van een co-productiefonds is het nooit gekomen. Het blijft telkens wachten op een incidenteel voorstel van een dienst drama en de rijping daarvan tot een voldragen programma met als gevolg; jaren zonder grote series' (Caenberghs, 1982).

In november 1985 wordt het Co-Productiefonds Binnenlandse Omroep (CoBO-fonds) opgericht; in 1986 wordt de Belgische tegenhanger het Co-Productiefonds opgericht. Deze stichtingen beheren en verdelen de gelden die van de Belgische en Nederlandse kabeldistributeurs verkregen worden voor de rechten op doorgifte van elkaars programma's. Een deel van deze gelden is bestemd voor auteursrechten. Een ander deel wordt gebruikt om co-producties - op het gebied van podiumkunsten, film en omroep - te bevorderen. Doel is samenwerking tussen de Nederlandse omroepen en de BRT (structureel) te stimuleren. Toch neemt de samenwerking niet spectaculair toe. Sind januari 1988 werkt men met een contingentering; elke omroep heeft recht op een bepaald deel. Wordt daar in een jaar geen gebruik van gemaakt, dan wordt dat deel het volgende jaar opnieuw verdeeld. (Zie Bijlage I)

Een ander initiatief is de Noord-Zuid trofee die jaarlijks wordt uitgereikt door de Stichting Co-productieprijs. Ook dit is een instrument bedoeld om samenwerking te ondersteunen.

Meer drastische voorstellen om samen te werken, meestal geïnitieerd vanuit Vlaanderen - bijvoorbeeld het samengaan van BRT 2 en Nederland III tot een zgn. 'Canal Grande' (Fleerackers) - worden door Nederland niet overgenomen.

1.4.3. Mogelijke problemen bij samenwerking tussen BRT en Nederlandse omroepen

Om tot uitdrukking te brengen dat het co-produceren, volgens de Stichting Co-productieprijs, niet naar wens verliep - er waren in 1985/86 te weinig inzendingen en de kwaliteit was niet indrukwekkend - werd dat jaar de Noord-Zuid Trofee niet uitgereikt. Het paradoxale van deze situatie is dat vormen van

samenwerking ruim beloond worden, de belangstelling voor samenwerking nooit zo groot is geweest en er zelden zoveel geld in diverse fondsen beschikbaar was. Dit stelt vice-voorzitter van de NOS, A.H. van den Heuvel, tijdens een symposium dat in plaats van de geplande prijsuitreiking werd georganiseerd. Het congres diende als een soort strafexpeditie. Van den Heuvel 'sneert' zelfs dat er meer geld is dan de programmamakers aankunnen (Van den Heuvel, 1987).

Als dus het beleid de weg voor co-produceren geplaveid heeft, wil dat blijkbaar nog niet zeggen dat deze weg door de programmamakers gevolgd wordt. Er bevinden zich (wellicht) (andere) obstakels op het parcours. Zo noemt Van den Heuvel er vier tijdens eerder genoemd symposium:

- * Programmamakers verwijten de beleidsmaker dat co-producties achter het bureau bedacht worden; het zijn 'reageerbuis kinderen', ze zijn onnatuurlijk, omdat ze niet uit het vak zelf komen.
- * Men heeft te maken met produkten van twee volkeren met hun hebbelijkheden en culturele eigenzinnigheid. Wie de praktijk van het co-produceren kent herinnert zich het gereis, het ge-vergader, het gedoe over termijnen en faciliteiten, de soorten hiërarchie, de palavers over wat wel en wat niet kan. Al dergelijke verschillen nodigen niet direct uit samen programma's te maken. Een gemeenschappelijke markt nodigt veel meer uit tot het kopen van elkaars produkten, dan om ze samen te maken.
- * Het genereren van de beschikbare extra gelden is wellicht een ingewikkelde, tijdrovende weg. Men maakt liever zelf een goedkoop programma, dan een duur samen met anderen. Het steeds maar weer bezuinigen binnen de omroepen heeft een cultuur in de hand gewerkt waarin efficiënte productieschema's een grote rol spelen; de organisatorisch lastige co-productie sneuvelt snel in dit overigens niet per definitie onfrisse klimaat.
- * En al met al vult de duurdere en lastige co-productie niet meer zendtijd dan een goedkoop eigen produkt. Het kopen van elkaars producties is makkelijker en goedkoper (Van den Heuvel, 1987).

Dr. J. Flerackers, toenmalig lid van de Vaste Commissie van de BRT, constateert tijdens datzelfde symposium dat er ondanks de noodzaak tot samenwerking, en ondanks de voorwaarden die inmiddels gecreeërd zijn, nog steeds geen sprake is van een aanvaardbare samenwerking, zoals bijvoorbeeld in sommige omliggende landen bestaat. Ook hij signaleert enkele (mogelijke) oorzaken:

- * Complicaties treden op door het bijzondere bestel van zendgemachtigden in Nederland. De programmaverantwoordelijken zien niet graag dat hun zendtijd bekort wordt.
- * De programmamaker in het algemeen is per definitie een individualist die co-producties alleen maar aanvaardt als hij of zij het voor het zeggen blijft hebben en de eigen 'identiteit' niet wordt aangetast.
- * Wat de samenwerking nog bemoeilijkt is dat de publieke omroep in beide landen in een overlevingsstrijd zijn gewikkeld met de politieke wereld. Het enige lokaas is extra financiële ondersteuning. Fleerackers betreurt het dan ook dat slechts eenderde van de kabelgelden voor samenwerking op televisiegebied beschikbaar wordt gesteld. Ook zou een gemeenschappelijk beheer van de co-productiefondsen tot betere resultaten kunnen leiden.
- * Nederlandse omroepen hebben de BRT niet altijd even serieus genomen. 'Men reisde heel Europa door, langzaam maar zeker komen ze er achter dat de "girl next door" ook best aardig is' (Fleerackers, 1987).

Beleid tot nu toe is er vooral op gericht voorwaarden te creëren waarvan men verwachtte dat zij het co-produceren zouden doen toenemen. Op de eerder genoemde conferentie werd geconstateerd dat ondanks die maatregelen, blijkbaar nog (onvoorziene) barrières samenwerking in de weg staan. Toen al werd als een der conclusies uitgesproken dat mogelijke drempels opgespoord dienden te worden, vóórdat eventueel beleid geïnitieerd kon worden. Het is deze conclusie, waar de Nederlandse Taalunie met dit onderzoek op inspringt.

Literatuur

- Bardoel J., *Beleidsrapport NOS, over kwaliteit*, 1989, niet gepubliceerd.
- Boon, G., *De omroep. Radio en televisie in Nederlandstalig België*, BRT Brochure, 1984, p. 109-110.
- Caenberghs J., *Samenwerking NOS-BRT. Een balans*, in: "Ons Erfdeel", 1982, p. 628-630.
- Collins R. et.al., *Economics of television*, SAGE, 1988, p. 23 e.v.
- Dunk von der H.W., *De noodzaak van Vernederlandsing*, De Volkskrant, Het Vervolg, p. 5, 25 nov. 1989.
- European Institute for the Media, *Europe 2000, What kind of television?*, Media Monograph, nr. 11, 1988.
- Fleerackers J., *Uitspraken in Ra-tel*, 17, 1987, p. 5-7.
- Haak van der K. et.al., *De Nederlandse omroep in een marktsituatie*, NOS-beleidsrapport, 1987, ongepubliceerd.

- Heinsman L., & Linnemann M., Algemeen Nederlands Congres, *Beelden van elkaar, studies en documenten van het Algemeen-Nederlands Congres*, jaargang 1, nr. 10, 1980-81, p.17.
- Heinsman L., & Servaes J., *Het einde van de publieke omroep in Vlaanderen en Nederland*, p.3-13.
- Heuvel van de A., *Uitspraken in Ra-tel*, 17, 1987, p. 5-7.
- International Institute of Communications, *Stories comes first, Television fiction in Europe*, ICC, The Mediaprogramm, London, 1988.
- Janssen J.L.J., *Concurrentieverhoudingen tussen omroepen in vier landen met duale omroepbestellen*, NOS documentatie, ongepubliceerd, 1988.
- Kessler M., & Schrape K., *Fernsehmarkt Westeuropa*], in: *Mediaperspektiven*, 1, 1990, 25-33
- Lange, A., Renaud J., *The future of the European audiovisual industry*, E.I.M, Manchester Media Monograph, 5, augustus 1988.
- Levinson R. & Link W., *Off Camera*, New York Library, 1986, New York.
- Peasy J., *Der Markt für Fernsehprogrammen in Westeuropa 1988- 1998*, in: *Mediaperspektiven* 8/89, 481 - 490.
- Pragnell A., *Television in Europe, Quality and values in a time of change*, Media Monograph nr. 5, E.I.M, Manchester, 1985.
- McQuail D. & Siune K., *New media politics, Comparative perspectives in Western Europe*, 1986.
- Stappers J.G., Möller T. & Reijnders N., *De werking van massamedia, Voorstudies en achtergronden mediabeleid*, M 16, WRR, 1983.
- Ungureit H., *The programmes of the European Production Association*, EBU review, vol. 39, nr 3, 1988.
- Volkscrant De, artikel voorpagina, 8 februari 1990.
- White paper, *Quality television, beleidsadvies t.a.v. de omroep in Engeland*, 1988.
- Wünsche, *International television coproduction in Europe*, EBU review, vol. 35, nr. 4, juli 1984, pag. 30 e.v.

2. ONDERZOEKSVERSLAG

2.1. Onderzoeksvragen

2.1.1. Onderzoeksvragen voortkomend uit recente ontwikkelingen en uit de literatuur

In het eerste hoofdstuk wordt betoogd dat het huidige mediaveld erg aan verandering onderhevig is. Andere structuren, nieuwe uitdagingen, veranderende concurrentieverhoudingen en nieuwe tegenstellingen zijn min of meer bepalend voor media- en programmabeleid. Nieuwe technologieën, regels, beleidsvoeringen, consumptiepatronen en eigendomsverhoudingen bepalen de richting.

Meer samenwerking tussen diverse partijen wordt daarbij steeds vaker als mogelijkheid aangereikt om eventuele problemen het hoofd te bieden. Samenwerking van omroepen met externe producenten, samenwerking van omroepen onderling (bv. per zender, Ned I en 'TV 2'), maar ook samenwerking d.m.v. coprodukties met internationale partners. Samenwerking binnen een taalgebied ligt hierbij voor de hand. De eigen Taal blijkt (zeker bij drama) een 'klantenbinder'. Bovendien wordt een produktie tussen de Nederlandse en de Vlaamse omroep - vanwege de talige en culturele aspecten - als een 100% 'eigen produkt' aangemerkt en is er financiële ondersteuning.

Een aantal vragen dient gesteld te worden:

- * Wat is de feitelijke rol van co-produceren op de televisie-markt?
- * Wat is (organisatorisch) haalbaar? (Is m.n. meer samenwerking mogelijk)?
- * Hoe verhoudt de samenwerking tussen de BRT en de Nederlandse publieke omroepen zich tot andere samenwerkingsvormen?
- * Welke zijn de motieven tot samenwerking?
- * Wordt de noodzaak tot meer samenwerking door alle ondervraagden onderkend? Wat is de houding van de omroepen?
- * Wat voor invloed kunnen veranderingen in het mediaveld hebben op de (mate van) samenwerking?
- * Welke hindernissen dwarsbomen een effectieve en succesvolle samenwerking?

2.1.2. Drempels

Aangezien de belangrijkste doelstelling van dit onderzoek is het opsporen en benoemen van drempels die mogelijke samenwerking tussen de BRT en de Nederlandse omroepen in de weg zouden staan en tegelijkertijd het ontzenuwen van vermeende drempels die samenwerking minder blokkeren dan aangenomen wordt, werden in voorgesprekken een aantal van deze (mogelijke) 'obstakels' gesignaleerd en benoemd¹:

- * Financiële drempels: Is het zo dat de extra kosten, vanwege bijvoorbeeld een uitgebreidere organisatie, zo hoog zijn, dat samenwerking ondanks financiële steun niet altijd haalbaar is?
- * Ideologische drempels: Is de kijk op de wereld van de BRT over het algemeen zo anders dan die van de Nederlandse omroepen, of andersom, dat dit voor samenwerkingsprojecten problemen oplevert?
- * Administratieve/structurele drempels: bemoeilijkt het verschil in omroepbestel en alle administratieve rompslomp de samenwerking?
- * (Politieke) onwil: Is er sprake van onwil, bijvoorbeeld omdat men andere politieke overtuigingen of andere (niet expliciete) bedoelingen heeft? Of leidt de wil persoonlijke stempels op programma's te drukken tot onwil?
- * Beroepsmatige verschillen: Is men gewend zo anders te werken, dat samenwerking problemen oplevert?
- * Mentaliteit/cultuur/taal: Verschillen de Vlaming en de Nederlander ten aanzien van mentaliteit, cultuur en taal zo veel dat men samenwerking uit de weg gaat?

De geformuleerde vragen en drempels vormden het uitgangspunt bij de samenstelling van een vragenlijst en bepalen mede de structuur van het onderzoeksverslag.

2.2. Onderzoeksoptzet

2.2.1. Onderzoeksmethode

Gekozen werd voor een kwalitatieve, interpretatieve onderzoeksmethode. Het is belangrijker te achterhalen welke problemen

¹ Voorgesprekken vonden plaats met o.a. drs. P. Hendriksen en drs. L. Heinsman (NOS) en met R. Gyles van de Nederlandse Taalunie. Verdere informatie werd verkregen via Dr. J. Servaes (KU Nijmegen).

er zijn, waar ze zitten en wat ze mogelijk betekenen, dan precies te weten door hoeveel personen de problemen worden gevoeld en hoe zwaar ze gewogen dienen te worden. Zowel bij de BRT als bij de Nederlandse omroepen werden een twintigtal betrokkenen geselecteerd voor een interview. Zij dienden in zekere mate op een zeker niveau beslissend in een samenwerkingsverband te kunnen acteren. Dat wil zeggen op beleidsniveau of op programmatisch niveau (producers, regisseurs).

Een kleine steekproef leent zich voor interpretatie van (vermeende) problemen. Men trekt een 'staal' op een bepaald moment en bestudeert dit.

Het staal is - gezien de grootte van de totale populatie, nl. televisiemakers in Nederland en Vlaanderen - groot genoeg om problemen en mogelijkheden te inventariseren en te interpreteren. Het gaat immers om het inventariseren van (mogelijke) problemen en niet om het meten van de mate van verspreiding van eventuele problemen.

Deze personen werden aan de hand van een vooraf samengestelde vragenlijst geïnterviewd. Bij de BRT werden 20 personen van verschillende afdelingen geselecteerd. In Nederland werden 20 medewerkers met voornamelijk vergelijkbare functies bij verschillende omroepen gekozen. Dit omdat een staal van 20 personen beperkingen oplegt. Men zou immers diverse functies bij iedere omroep moeten selecteren. Om interne vergelijking mogelijk te maken werd voornamelijk gekozen uit personen die met drama te maken hadden. Ook al omdat verwacht werd dat deze programmacategorie de meeste samenwerkingsproblemen - maar ook, mogelijkheden voor (verregaande) samenwerking - zou kunnen opleveren. Dit vanwege de kosten en de culturele betekenis van dramaprodukties.

De namen van de geselecteerden en hun functies worden in bijlage II vermeld.

2.2.2. Inperkingen

Besloten werd - in overleg met de opdrachtgeefster - het onderzoek te beperken tot:

televisie

Radio en eventuele andere media zullen ongetwijfeld interessante samenwerkingsvormen kennen, deze zouden dan wel apart onderzocht moeten worden, omdat aangenomen kan worden dat andere media specifieke samenwerkingsvormen met wellicht andere problemen en mogelijkheden kennen. Binnen het kader van dit onderzoek bestond daarvoor geen ruimte.

publieke omroep

Commerciële omroepen en vrije producenten gaan een belangrijke rol spelen. Dit blijkt ook in de institutionele probleemschets, zoals die in het eerste hoofdstuk gegeven werd. Aangenomen kan worden dat ook zij samenwerkingsvormen zoeken om bepaalde doelstellingen te realiseren. Ook hier geldt echter dat onderzoek daarnaar de kaders van dit onderzoek zou overschrijden. Bovendien bestaat commerciële televisie in Nederland en Vlaanderen zo kort dat interpretaties van samenwerkingsverbanden op (middel)lange termijn op dit moment nauwelijks op een gefundeerde wijze te geven zijn.

Voor zover ondervraagden zelf relevante voorbeelden met betrekking tot andere media of aanbieders geven, worden deze echter wel vermeld.

2.2.3. Uitvoering

Uitvoering van het onderzoek geschiedde onder leiding van Prof. dr. G. Fauconnier van de Katholieke Universiteit Leuven en Prof.dr. J.G. Stappers van de Katholieke Universiteit Nijmegen door drs. J.L.J. Janssen en drs. C. Petes. De onderzoekers hebben enkele interviews gezamenlijk afgenomen om "de sfeer aan de andere kant" te proeven.

Het eindverslag werd samengesteld door drs. J.L.J. Janssen. Het deelverslag betreffende de Vlaamse omroep is van de hand van drs. C. Petes (3.).

2.2.4. De vragenlijst

De vragenlijst is als volgt opgebouwd (voor de letterlijke tekst van de vragen zie bijlage III):

- * Persoonlijke gegevens van de ondervraagden. Functie bij de omroep en de relatie met co-produceren.
- * Inhoudelijke vragen: 12 vragen gebaseerd op de volgende onderzoeksitems:
 - Wat verstaat men onder (audio-visuele) co-producties?
 - Welke samenwerkingsvormen komen in de praktijk voor en in welke mate?
 - Welke motieven heeft men om te co-produceren?
 - Is het co-produceren met andere omroepen anders dan met het Nederlandse c.q. Vlaamse omroepbestel?
 - Wegen van van te voren geformuleerde drempels, toegespitst op vijf categorieën:
 - + verschil in omroepbestel
 - + contactopname en concipiëringfase
 - + financiering

- + technische realisatie
- + culturele verschillen.
- Welke maatregelen zouden drempels kunnen doen afnemen?
- Wordt er binnen de omroep(en), of de diensten een actief beleid gevoerd?
- Hoe staat men tegenover een meer structurele, geformaliseerde samenwerking ten aanzien van co-produceren?
- Attitude-peiling:
 - + kwalitatieve evaluatie van co-producties
 - + attitude als Vlaming c.q. Nederlander t.a.v. samenwerking
 - + professionele houding t.a.v. samenwerking.
- * Bedenkingen: eventuele andere opmerkingen.

2.3. B.R.T.

2.3.1. Inhoudsbepaling van het concept co-producties (vraag 1-2)

Over de inhoud van het concept co-producties zijn de geïnterviewden het globaal eens. Volgende wenselijke inhoudselementen werden aangehaald:

- * Co-producties zijn het resultaat van een intense vorm van samenwerking tussen twee of meerdere omroepen/productie-maatschappijen.
- * Co-producties worden gerealiseerd door de inbreng van produktiemiddelen en -faciliteiten, financiële middelen, kennis, ervaring en ideeën van beide co-productiepartners.
- * Co-producties worden gekenmerkt door initieel gezamenlijk overleg, wederzijdse creatieve participatie in het productieproces van bij de start tot de finale realisatie, evenwaardige inspraak en gedeelde verantwoordelijkheid van beide partners.

Bovenstaande inhoudselementen typeren in feite een zuivere (volwaardige) co-productie waarbij het televisieproduct in zijn geheel gezamenlijk wordt gerealiseerd.

Aan de hand van het criterium 'aard, intensiteit en tijdstip binnen het productieproces van de samenwerking' wordt het mogelijk een co-productie-continuüm uit te lijnen.

De zuivere co-productie, het meest intense en volwaardige samenwerkingsniveau, neemt op deze denkbeeldige lijn een extreme positie in.

Zwakkere co-productievormen verschillen van deze ideaal-ty-

pische co-productievorm doordat zij in mindere mate beantwoorden aan de opgesomde co-productiekenmerken en de samenwerking minder intens en/of slechts partieel is.

De co-productie waarbij de andere partner(s), na de concipiëringfase in het productieproces, worden betrokken en/of wanneer er sprake is van een geringe inzet van produktiemiddelen en faciliteiten van één van beide partners en/of wanneer één partner volledig alleen de technische realisatie op zich neemt, zijn voorbeelden van zwakkere co-productievormen.

Binnen de categorie 'zwakkere co-producties' doet er zich een ander co-productiepatroon voor, namelijk de co-producties op basis van 'het gastheer-principe'. Hiermee worden deze co-producties bedoeld waarbij de inhoudelijke uitwerking van het idee, door beide partners gebeurt en ieder apart een aantal afleveringen produceert.

Er is sprake van een zeer beperkte samenwerking wanneer beide partners een bepaald produkt gezamenlijk aankopen en nadien gezamenlijk bewerken.

In extremis bestaat de samenwerking hierin dat één van beide partners louter financieel participeert in het project en de andere partij de gehele productie verzorgt. Deze co-productievorm bevindt zich aan het andere extreme uiteinde van het continuüm. De talrijke ruiloperaties op het vlak van audiovisuele producties en de overname van elkaars producties kunnen we bezwaarlijk beschouwen als een co-productie-variant. In dit geval is er slechts sprake van een uitwisseling tussen de beide omroepen en niet van een samenwerking.

Op basis van bovenstaande schets van het co-productie-continuüm wordt het duidelijk dat onder het begrip 'co-productie' een ruim scala van samenwerkingsvormen ressorteert. Men moet daarbij nog bedenken dat in wat voorafgaat slechts de meest in het oog springende vormen van co-producties werden toegelicht (zuivere co-producties, zwakkere vormen van deze zuivere co-producties, het gastheer-principe en de co-financieringsprojecten).

Zonder te kunnen beschikken over exacte cijfers over de mate waarin de verschillende co-productievormen zich voordoen, achten wij het mogelijk (dank zij de talrijke interviews) een aantal tendenzen aan te geven:

- * Co-financiering is de vorm die in de praktijk (de omroep in zijn totaliteit bekeken) het meest voorkomt.
- * Zuivere co-producties en de zwakkere vormen hiervan worden meer dan de andere samenwerkingsvormen gerealiseerd binnen de diensten Drama/Vrije Tijd/Jeugd en Kunstzaken (binnen deze laatste dienst is het aantal zuivere co-producties ongeveer gelijk aan het aantal co-financierings-

projecten). Binnen de diensten Wetenschappen en Muziek is er eerder een overwicht van co-financieringsprojecten en gastheer-projecten (o.a. spiegelprogramma's). In bijlage (Samenwerking B.R.T.-Nederlandse zendgemachtigden 1988) wordt er een overzicht gegeven van de afgewerkte co-producties in 1988 (die reeds vroeger in productie waren) en de nieuwe co-producties in 1988 op touw gezet.

2.3.2. Co-productiemotieven (vraag 4)

2.3.2.1. Ideële motieven

De integratie van Noord en Zuid en het beschermen en promoten van de gemeenschappelijke taal en cultuur zijn de voornaamste doelstellingen door de Nederlandse Taalunie en het Algemeen Nederlands Congres nagestreefd.

Niet geheel tot onze verbazing worden deze ideële motieven door de geïnterviewden nauwelijks als ernstige beweegredenen beschouwd. We kunnen zelfs stellen dat de culturele integratiegedachte en het argument dat beide volken een gemeenschappelijk verleden en taal bezitten niet noodzakelijkerwijze positieve gevoelens oproepen.

Deze ideële overwegingen hebben in het verleden wellicht een belangrijke rol gespeeld en diverse samenwerkingsprojecten geïnspireerd. Vandaag staan de meeste geïnterviewde omroepmedewerkers eerder kritisch-afwijzend ten aanzien van dit integratiestreven, o.m. omdat velen het gemeenschappelijk 'cultureel heden' betwisten en, wijzend op taal- en vooral mentaliteitsverschillen, de Nederlandse buur niet direct als 'grote broer' aanvoelen.

Een feit is dat co-producties om andere motieven - voornamelijk financieel-economische - worden gerealiseerd. Zulks neemt niet weg dat co-producties (op het gebied van kunst, cultuur en drama) deze verschillen en overeenkomsten tussen de Vlaming en de Nederlander vaak belichten en hierdoor onrechtstreeks het cultureel integratiestreven ten goede komen.

2.3.2.2. Zakelijke motieven

Het zijn voornamelijk financiële, zakelijke motieven die aan de basis liggen van co-producties. Het tekort aan produktiemiddelen en geldmiddelen van beide omroepen is gekend. Sinds de oprichting van het co-productiefonds (België) en het CoBO-fonds (Nederland) wordt het nog duidelijker dat Vlaamse en Nederlandse omroepmedewerkers elkaar pas in financiële nood beter leren kennen.

De zeer zakelijke houding van sommige Nederlandse omroepmedewerkers wordt aan Vlaamse zijde scherp aangevoeld. In enkele gevallen werden er door de Nederlandse omroepmedewerkers 'papieren co-producties' bedacht zonder medeweten van de B.R.T. om CoBO-gelden los te krijgen.

Het co-produceren op zichzelf wordt door de meeste geïnterviewden positief bevonden. Dank zij de wederzijdse inbreng van produktiemiddelen, het uitwisselen van kennis en ervaring wordt het mogelijk een produktie van een zeker kwalitatief (internationaal?) niveau te realiseren. Anderzijds is het natuurlijk niet per definitie zo dat co-producties betere, meer hoogstaande produkten zijn. Het zijn weliswaar grotere, meer prestigieuze projecten, maar niet zelden zijn ze mat en afgevlakt door de veelvuldige compromissen.

2.3.2.3. Persoonlijke motieven

Co-produceren wordt door de meeste geïnterviewden als 'verrijkend' ervaren omdat dit systeem het hen mogelijk maakt in een andere professionele context te werken, nieuwe inzichten op te doen en contacten te leggen met andere beroepsmedewerkers.

De eindeloze discussies, het veelvuldige overleg, het over en weer reizen, de confrontatie met andere werkmethoden, de taal- en mentaliteitsverschillen zijn voor enkele beroepsmedewerkers juist heel erg stimulerend.

2.3.3. Co-productiedrempels

2.3.3.1. De structurele verschillen tussen de Vlaamse omroep en de Nederlandse omroep (vraag 5.a en 3)

Het structurele verschil tussen de Vlaamse en de Nederlandse omroep wordt door de geïnterviewden niet of nauwelijks belemmerend gevonden.

De B.R.T. staat als omroepinstelling alleen tegenover de vele Nederlandse zendgemachtigden. Deze één tegen allen-situatie heeft voor- en nadelen voor de B.R.T. Enerzijds is het positief dat de B.R.T. verschillende co-productie-voorstellen ontvangt van haar Nederlandse collega's; toch kan dit grote aanbod zwaar doorwegen en financieel heel wat van de omroep vergen. Eén van de geïnterviewden stelde: 'de B.R.T. is een melkkoe, door velen gemolken'.

Anderzijds is het voor de B.R.T. vaak een hele opgave uit de veelheid van initiatieven een keuze te maken en de meest aangewezen co-productiepartner aan te trekken. Het niet gebon-

den zijn aan één partner weegt toch op tegen het keuzeprobleem met wie in zee te gaan.

Indien een co-productie-initiatief erg aanslaat bij de Nederlanders ontstaat er vaak een concurrentiestrijd tussen de Nederlandse zuilen. De pluriformiteit van het Nederlandse omroepbestel is geen of nauwelijks een hinderpaal om te co-produceren. Zelden of nooit worden door de B.R.T. co-productievoorstellen afgeschreven omwille van de ideologische strekking van de zendgemachtigde. Dit heeft zeker te maken met het feit dat het zuilkarakter de laatste jaren sterk is afgenomen. Als er eenmaal een inhoudelijke overeenstemming bestaat tussen de beide omroepen speelt dit verschil nog nauwelijks mee. Uitzonderlijk breekt een co-productie in een later stadium af op basis van ideologische conflicten.

Het verschil in werking binnen elk omroepbestel wordt wel degelijk als een hinderpaal ervaren. De meerderheid van de geïnterviewden beschouwt dit verschil als een matige tot sterke drempel.

Omwille van het feit dat de B.R.T. een overheidsomroep is en de Nederlandse omroep een open en pluralistisch bestel, ontstaan er diverse verschillen op het vlak van de interne werking en de organisatie.

De bureaucratische B.R.T.-omroep wordt als organisatie gekenmerkt door een sterke hiërarchische structuur. Omwille van deze getrapte structuur zijn de beslissingslijnen binnen de B.R.T. langer, en vergen zij heel wat administratieve procedures.

Het is dan ook logisch dat de B.R.T.-medewerkers, in tegenstelling tot hun Nederlandse collega's, in een co-productie minder snel tot beslissingen komen. Ondanks deze omslachtige beslissingsprocedure in de B.R.T. weten programmamakers en productieleders hier handig mee om te springen. Men wacht als het ware niet meer op de formele goedkeuring van de laatste-in-lijn en gaat van start zodra het fiat werd bekomen van de Directeur-Generaal Televisie.

Zelden of nooit werd door de Raad van Beheer, de Vaste Commissie of de Administrateur-Generaal een initiatief geblokkeerd wanneer de Directeur-Generaal akkoord ging.

Alhoewel de B.R.T.-omroep een log apparaat genoemd wordt, blijkt toch dat de produktiemiddelen/faciliteiten er, in vergelijking met de Nederlandse omroep, gemakkelijker kunnen worden vrijgemaakt. De structurele pluriformiteit van het Nederlandse bestel brengt met zich mee dat meerdere zendgemachtigden aanspraak kunnen maken op de beschikbare produktiefaciliteiten en hierdoor gebonden zijn aan een strakkere planning.

Een ander belangrijk verschilpunt bestaat hierin dat de Nederlandse partners vaak projecten uitbesteden aan een

privé-produktiemaatschappij. De eigenlijke produktie gebeurt dan niet meer binnenshuis, wat tot gevolg heeft dat de Nederlandse zendgemachtigde, als onderhandelingspartner in een co-produktie, niet altijd op de hoogte is van het verloop en de timing van een produktie.

Er zijn ook grote programmatische verschillen tussen de beide bestellen. Deze worden als een matige tot sterke drempel ervaren. De programmering binnen de B.R.T. is soepeler. Dit heeft nogmaals te maken met de pluriformiteit van de Nederlandse omroep, waardoor de beschikbare zendtijd wordt verdeeld onder de zendgemachtigden en het programmaschema van de Nederlandse omroep sterk verschilt van de Vlaamse openbare omroep. Vaak worden B.R.T.-voorstellen omwille van deze moeilijkheid niet in overweging genomen.

Een belangrijk punt van wrijving tussen de beide omroepen is de programmering van de eerste uitzending(en) van een gezamenlijke produktie. Zo start een co-produktie meestal in alle collegialiteit maar eindigt soms in een ware concurrentieslag.

Verder zijn er nog produktionele verschillen die het co-produceren bemoeilijken. De produktiekosten in Nederland liggen gevoelig hoger dan deze in België. Dit heeft tot gevolg dat een co-produktie van meet af aan gehandicapt is door deze kostprijsverschillen. Deze prijsverschillen doen de totale kosten van een co-produktie aanzienlijk toenemen, temeer omdat ze cumulerend werken.

De bestaande prijsverschillen werken soms ook misbruiken in de hand. Zo kwamen in het verleden Nederlandse omroepmedewerkers bij de Vlaamse openbare omroep meermaals goedkope krachten en middelen halen om de klus te klaren. Dit werkt langs Vlaamse zijde uiteraard ergernis in de hand.

Niettegenstaande de aangehaalde verschillen, waarvan sommige matig tot sterk belemmerend werken, ervaren Vlaamse programmamakers en produktieleiders de samenwerking met het Nederlandse omroepbestel, in vergelijking met andere co-produktiepartners, toch wel gemakkelijker. Voornamelijk dank zij de gemeenschappelijke taal, de relatief korte geografische afstand tussen Vlaanderen en Nederland, de lange traditie van samenwerking tussen Noord en Zuid, de bestaande co-produktieformules en de professionele aanpak van onze Noorderburen, wordt het co-produceren met Nederlanders gemakkelijker ervaren dan met co-produktiepartners uit andere Europese landen.

2.3.3.2. De contactname en de concipiëeringsfase (vraag 5.b)

Het zijn hoofdzakelijk informele contacten die aan de basis liggen van een co-produktie-initiatief. De formele contacten die door

de omroep of door een ander organisme worden georganiseerd maken achteraf informele contacten mogelijk.

De programmamakers en de produktieleiders ervaren de contactname met de Nederlandse collega's niet als problematisch. Dit neemt niet weg dat meer ontmoetingsmogelijkheden en minder administratieve formaliteiten (langs B.R.T.-zijde) de samenwerking zouden kunnen stimuleren. Eveneens betreuren de beleidsmakers de al te formele gang van zaken op dit gebied en pleiten voor het institutionaliseren van soepele contacten op het niveau van de programmamakers en produktieleiders.

Op hoger niveau zijn er voldoende systematische contacten maar zelden of nooit leiden deze contacten tot daadwerkelijke co-producties.

Globaal bekeken nemen de Nederlandse omroepmedewerkers (op dit ogenblik) meestal het initiatief om een co-productie te realiseren. Dit is een gevolg van het feit dat de Nederlandse omroep uit meer geledingen bestaat en de verschillende omroepmedewerkers uit de diverse zuilen op elkaars terrein werken.

Bovendien is het takenpakket van een producer/produktieleider binnen de Vlaamse openbare omroep omvangrijker en wordt de creativiteit hierdoor bemoeilijkt. Tenslotte - en zeker niet het minst belangrijk als aanzet tot het nemen van co-productie-initiatieven - speelt mee dat de Nederlandse omroepmedewerkers een groot tekort hebben aan produktiemiddelen. Vaak wordt langs Nederlandse zijde deze zakelijke inspiratie verdoezeld en manifesteert zij zich pas later.

Wanneer we nagaan wie het initiatief nam bij werkelijk gerealiseerde co-producties is het aantal Vlaamse initiatieven ongeveer gelijk aan het aantal Nederlandse.

Zoals reeds vermeld, wordt de Nederlandse omroep gekenmerkt door een gedecentraliseerd bestuur, waardoor beslissingen op een lager niveau kunnen worden genomen, zodat de beslissingsfase minder tijd vraagt.

De beslissingslijnen binnen de B.R.T. zijn langer omdat meerdere personen op verschillende gezagsniveau's moeten geconsulteerd worden en administratieve formaliteiten in principe strikt dienen te worden nageleefd. Het spreekt voor zich dat onderhandelingen tussen de beide omroepen hierdoor worden bemoeilijkt.

In tegenstelling tot de drempel 'verschil in omroepbestel' wordt de contactname en de concipiëringsfase niet tot weinig problematisch ervaren.

2.3.3.3. *De financiering*

Het Co-productiefonds (België) - 'dat door middel van financiële bijdragen de tot standkoming van audiovisuele co-productieprojecten wenst te stimuleren, inzonderheid projecten van de Nederlandse Omroepstichting of van één der instellingen die krachtens de in Nederland geldende regelen zendtijd verkregen hebben' - (cfr. bijlage II) wordt door de geïnterviewden uiterst stimulerend geacht voor het co-produceren.

Sommige programmamakers en produktieleiders betreuren het dat de omroepleiding hen laattijdig en fragmentarisch ingelicht heeft over het bestaan en de werking van dit fonds. Dit tekort aan informatie konden we duidelijk vaststellen tijdens de interviews.

Verder lieten zij zich negatief uit over het feit dat de financiering van de projecten, en meer bepaald het bekomen van kredieten uit het Co-productiefonds, heel veel tijd in beslag neemt.

De financiële procedure op zichzelf is nochtans vrij eenvoudig. Waardevolle co-productievoorstellen worden langs hiërarchische weg bij de Directeur-Generaal TV ingediend, voorzien van een beknopte omschrijving van het project, een motivering van de co-productie, de naam van de co-productiepartners en een summier kostprijsraming. Een voorstel tot het bekomen van financiële steun van het Co-productiefonds wordt dan voorgelegd aan de beheersorganen. Bij goedkeuring is dan nog enkel het fiat van de voogdij-overheid nodig.

In deze hele procedure is het erg belangrijk dat de producer/de produktieleider het formulier 'co-productie-project' nauwkeurig invult en niet te lang wacht om het project in te dienen (gezien de duur van de procedure!).

In een verder stadium - wanneer het co-productievoorstel goedgekeurd werd - dient de producer/produktieleider een gedetailleerd financieringsvoorstel uit te werken. Op basis hiervan wordt er beslist hoeveel de inbreng van het Co-productiefonds zal bedragen (bij het Co-productiefonds kunnen enkel directe kosten in rekening worden gebracht).

Dit gedetailleerd financieringsdocument wordt door de producers/produktieleiders als belastend ervaren. Het is reeds meermalen gebleken dat men afziet van een initiatief tot co-productie wanneer de financieringsprocedure te omslachtig blijkt.

Ondanks deze bezwaren wordt, hoe dan ook, het co-produceren aantrekkelijker door het bestaan van het 'Co-productiefonds' (België) en het 'Co-productiefonds Binnenlandse Omroep' (CoBO-fonds in Nederland) (cfr. bijlage I).

Co-produceren is vaak duurder dan produceren, maar het co-produceren maakt het produceren mogelijk omdat de totale kostprijs van het project door twee omroepen wordt gedragen. De gedeelde kosten en de financiële ruggesteun van de co-productiefondsen maken co-producties haalbaar ondanks de grotere overhead-kosten (reis- en verblijfskosten ...), de hogere produktiekosten en hogere honoraria, het gebruik van meer en duurdere produktiemiddelen.

Co-producties zijn dus meestal duurdere produkten, maar gezien de aard van de projecten (omvang, produktienormen) kunnen normale produkties niet als vergelijkingspunt worden gehanteerd.

2.3.3.4. De realisatie van een co-productie

Algemeen kunnen we stellen dat de extra problemen die zich voordoen bij co-producties te maken hebben met de aard en omvang van de produktie. Het realisatieproces wordt omslachtiger.

Co-produceren vraagt meer overleg, goede planning, duidelijke afspraken, meer flexibiliteit bij beide partners, een groter doorzettingsvermogen, meer bereidheid tot het sluiten van compromissen en heel wat communicatieve vaardigheid bij conflictsituaties.

Culturele- en mentaliteitsverschillen zijn duidelijk voelbaar, maar worden door de geïnterviewden niet onoverkomelijk gevonden.

Afgezien hiervan doen er zich nog meer concretere moeilijkheden voor. Ten eerste worden de verschillen in functie-inhoud van het administratief, technisch en creatief personeel storend bevonden. Zo is de functie van een producer bij de B.R.T. uitgesplitst in meerdere functies bij de Nederlandse omroep. Het duurt dan ook een tijdje vooraleer het duidelijk is wie aan Nederlandse zijde gecontacteerd moet worden.

Ten tweede worden door de beide omroepen andere technische systemen, andere apparatuur en produktionele methoden gebruikt. Het verschil in breedte van de beeldbanden (1 duim B voor Nederland en 1 duim C voor België) en het gebrek aan een kopieermachine om deze 1 duim B-band om te zetten naar 1 duim C-band is een erg vervelende en kostbare aangelegenheid. Hoogdringend dient hiervoor een oplossing gezocht te worden. Tenslotte ergert men zich aan de douaneformaliteiten bij het fysische grensverkeer, temeer omdat andere vormen van 'transport' van beeldmateriaal en -informatie in ruime zin (b.v. via de ether of de kabel) niet aan dezelfde keuring zijn onderworpen.

2.3.3.5. *De culturele verschillen (mentaliteits- en taalverschillen)*

Ondanks de geografische nabijheid, het gemeenschappelijk cultureel verleden en dezelfde standaardtaal verschillen de Nederlander en de Vlaming aanzienlijk van elkaar.

Een geïnterviewde bracht dit onder woorden door te stellen dat de psychologische afstand oneindig veel groter is dan de geografische.

De Nederlandse mentaliteit van zaken doen wordt door Vlamingen getypeerd als zijnde sluwer, meer berekend. Verder zou de Nederlander per se alles op papier willen zetten, hij zou ook weinig flexibel zijn in de onderhandelingen en neigen naar over-organisatie.

De Vlaamse zakelijkheid wordt 'Latijnser' genoemd en zou meer steunen op vertrouwen. Dit verschil in aanpak kan heel wat wrijvingen in de hand werken.

Essentiëler nog dan deze verschillen in mentaliteit is de beeldvorming die bestaat bij de Nederlander over de Vlaming en omgekeerd. Gevoelsmatig staan heel wat geïnterviewden vrij negatief tegenover de Nederlander. Dit moeten we wel besluiten op basis van verschillende emotionele (negatieve) uitlatingen.

Voornameijk de 'hautaine, arrogante zelfverzekerdheid', de 'breedsprakigheid van een politicus', de 'geslepenheid en halsstarigheid in het zaken doen' werden genoemd als punten van ergernis.

Ook taalverschillen treden op de voorgrond. De Nederlander staat niet steeds tolerant tegenover het taalgebruik in Vlaanderen (andere woordenschat, andere uitdrukkingen, andere intonatie en accenten, ...). Vaak is het Vlaamse 'taaltje' voor hem een bron van amusement. Wel dient onderstreept dat, in vergelijking met bovenstaande mentaliteitsverschillen, de taalverschillen veel minder zwaar doorwegen.

2.3.4. **Het co-productiebeleid (vraag 7)**

Wat betreft het actieve co-productiebeleid kunnen we erg bondig zijn. Door bijna al de geïnterviewden werd beklemtoond dat op het niveau van de omroepleiding er geen actief co-productiebeleid wordt gevoerd.

Enerzijds stelt men vast dat de beleidsmakers erg positief staan tegenover co-producties met het Nederlands omroepbestel, maar daartegenover staat dat deze welwillende houding van de top te weinig zichtbaar wordt in concrete acties en maatregelen.

De beleidsmakers antwoorden hierop dat de initiatieven van onderuit moeten komen. Naar hun gevoel zien de producers/pro-

duktieleiders niet altijd de noodzaak in van een intensere samenwerking, en hun werkelijke bereidheid tot co-produceren staat op een laag pitje.

De geïnterviewden oordeelden verder dat, op het niveau van de diensten, wel degelijk aandacht wordt besteed aan co-producties, dat alle co-productie-initiatieven grondig worden onderzocht, dat ook voldoende projecten worden gerealiseerd en de informatie-uitwisseling tussen beide omroepbestellen voldoende is. Hiermee pretenderen producers/productieleiders niet dat de intensiteit van de samenwerking niet meer kan verhoogd worden.

2.3.5. Structurele samenwerking tussen de beide omroepbestellen (vraag 8)

Door de geïnterviewden wordt een meer gestructureerde, geformaliseerde samenwerking niet wenselijk geacht omdat co-producties op een spontane manier moeten groeien en goede initiatieven niet op voorhand kunnen worden gepland. Occasioneel co-produceren wordt verkozen boven een meer duurzame, systematische aanpak. Wel pleit men voor het institutionaliseren van contacten met de Nederlandse omroepmedewerkers en drukt men de wens uit de bestaande co-productieformules en vlotdraaiende co-productieprojecten te bestendigen.

De weinige ondervraagden (een vijftal) die te vinden waren voor een duurzame vorm van co-produceren, dachten aan een onafhankelijk orgaan, met een autonoom statuut en een eigen reglement, dat op permanente basis co-producties zou realiseren.

2.3.6. Houding ten opzichte van co-producties (vraag 9 tot 12)

Vanuit professioneel oogpunt worden co-producties - vooral de meer intense samenwerkingsprojecten - positief geëvalueerd. Temeer omdat men door het co-produceren bepaalde projecten kan realiseren, die anders niet door één omroep zouden kunnen worden geproduceerd.

De promotie van de culturele identiteit en eigenheid van ± 20 miljoen Nederlandstaligen en van de culturele Noord-Zuid integratie wordt nauwelijks als motief vernoemd. De co-producties worden vanuit persoonlijke motieven als verrijkend ervaren.

De technische- en inhoudelijke kwaliteit van co-producties wordt door de geïnterviewden behoorlijk goed gevonden. Voornamelijk drama-, fictie-, animatie-, kunstprogramma's en documentaires zijn uitverkoren co-productiegenres.

2.4. De Nederlandse Omroepen

2.4.1. Begripsbepaling co-producties

De ondervraagden bij Nederlandse omroepen komen tot een ongeveer gelijke definitie van het concept co-produceren. Ook de Nederlandse omroepmedewerkers vinden dat een 'zuivere' co-productie resultaat moet zijn van:

- * Een intense vorm van samenwerking met een of meerdere partners, waarbij de inbreng van geld, produktiemiddelen, faciliteiten, kennis, ervaring en ideeën gelijkwaardig is, daarbij uitgaand van gelijke rechten en een gedeelde verantwoordelijkheid. Gezamenlijk overleg op basis van gelijkheid moet tot resultaten leiden.

Een drietal ondervraagden voegt aan de definitie van een zuivere, volwaardige co-productie nog een element toe: volgens hen dient een volwaardige co-productie ook culturele raakvlakken te hebben. In de inhoud dienen zowel Vlaamse als Nederlandse elementen te vinden zijn.

Net als de ondervraagden bij de BRT is men in Nederland unaniem over het feit dat bovenstaande definitie een ideaal beeld geeft van een zuiver samenwerkingsverband. In die vorm komt het in de praktijk niet of nauwelijks voor. Bovendien zou volgens de ondervraagden een dergelijke werkwijze stuiten op allerlei praktische bezwaren.

Ook in de Nederlandse praktijk onderscheidt men een scala aan samenwerkingsvormen. Een van de ondervraagden verwoordde dat als:

'Het is vergelijkbaar met een glijdende schaal, van presale aan onze kant tot presale vanuit hun kant. Daar tussenin zitten allerlei samenwerkingsvormen, met in het midden de zuivere co-productie, die het minste voorkomt'.

Verreweg het meest wordt co-financiering als samenwerkingsvorm genoemd. Gastheerprincipe en presale worden in mindere mate genoemd, terwijl slechts twee ondervraagden zeiden bezig geweest te zijn met wat hierboven als een 'zuivere' co-productie benoemd werd. (In paragraaf 3.1. zijn de meeste van bovenstaande begrippen verklaard; presale wil zeggen dat men op voorhand een programma aankoopt. Daardoor kan het bedrag van de verkoop al in de begroting worden opgenomen.)

Bij NOS-medewerkers is een meer structurele houding ten aanzien van co-produceren waarneembaar.

'Van tijd tot tijd nemen we allerlei voorstellen door; het is een soort handel. Structureel ook omdat onze besturen (NOS en BRT) dat wensen.'

Bij KRO-medewerkers komt ook een wat 'vastere' verhouding met de BRT naar voren. Hier lijkt culturele verwantschap aan de basis van veel samenwerkingsinitiatieven te staan.

'De BRT is intern pluriform, in Nederland hebben we een extern pluriform bestel. De BRT is politiek gevoelig, de KRO is cultureel gevoelig, toch vinden we elkaar omdat KRO en BRT "iets" cultureels gemeenschappelijk hebben.' ... 'Wij selecteren op "cultuur", dat is de verbinding met onze doelstellingen.'

2.4.2. Motieven voor samenwerking

2.4.2.1. Economische motieven

De meeste omroepmedewerkers lijken vanuit een bepaald idee of concept vooral uit welbegrepen eigenbelang te handelen. Men wil een idee realiseren, men zoekt middelen om dit te bewerkstelligen. Geld wordt door iedereen genoemd als motief voor samenwerking. Voor een aantal is dat de enige reden. Sommige projecten zijn op eigen kracht niet meer haalbaar.

'Dit geldt zeker voor Nederlandstalig drama, bovendien is het de enige manier om te concurreren met het buitenland.'

'Alleen al om gelden uit het CoBO-fonds te genereren, is het verstandig een poging tot samenwerking te wagen.' ... 'Het komt voor dat we zeggen, geef maar f10.000,- gulden, niet voor dat geld, maar alleen om aanspraak te maken op het fonds.'

Ook programmamakers zijn zich bewust van de noodzaak tot samenwerken om begrotingen rond te krijgen. Er is bij de ondervraagden geen sprake van strijd over dit punt. In tegenstelling tot beleidsmedewerkers klagen programmamakers wel vaker over de ambtelijkheid die hiervan het gevolg is. Men wil snel aan de slag, de beleidsmaker heeft meer inzicht in de diverse stappen die gemaakt moeten worden.

Een programmamaker zegt het volgende:

'Fondsen, potjes, overal zijn er van die potjes, ik word er gek van, ik zeg altijd maar zo: laat alle potjes tot mij komen.'... 'Het gekke is, dat al die betutteling voor mij nog goed is ook, de meeste potjes zijn immers vriendelijk voor Nederlandstalig drama, hoewel het natuurlijk idioot is dat omroepen niet zelf de verantwoordelijkheid mogen dragen' ... 'Eigenlijk zou sponsoring beter zijn, volgens mij verkwanselt je dan niets, bedrijven willen toch niet met rotzooi geïdentificeerd worden.'

2.4.2.2. *Andere motieven*

Hoewel duidelijk ondergeschikt worden een aantal andere argumenten voor samenwerking met de BRT genoemd.

* Culturele motieven

Sommige mensen voelden bij sommige onderwerpen wel degelijk verbondenheid met de BRT. Sommige onderwerpen lenen zich inhoudelijk goed voor een co-productie, bijvoorbeeld uit historisch oogpunt.

* Kruisbestuiving

Samenwerking opent vaak de ogen voor nieuwe mogelijkheden. Concreet is het aantrekkelijk eens met andere acteurs en actrices te werken. In sommige aspecten is de BRT volgens de meeste programmamakers verder; het is goed gebruik te maken van elkaars sterke punten. Een paar programmamakers vinden samenwerken een uitdaging die het proces alleen maar leuker maakt.

'De Vlamingen hebben veel meer "joie de vivre", kijk eens naar dat boerendrama dat de BRT maakt, prachtig is dat, veel mooier gemaakt - met vaak minder middelen - dan dat Nederlandse hedendaagse drama. Laat Nederlanders maar denigrerend doen, ik zou altijd wel voor de Belgen willen werken.'

* Meer kijkers

Programmamakers willen dat er gekeken wordt naar hun produkten. Bovendien wordt volgens sommigen de kans groter een programma te verkopen als dit dank zij samenwerking tot stand is gekomen. Het is dan toch vaak met iets meer zorg tot stand gekomen.

'Voordeel van het gewurm en geëttter, dat met samenwerkingsprocessen nu eenmaal samenhangt, is dat het produkt meer onder de loep gaat; vaak komt dit het produkt ten goede.'

Ook voor omroepen die een zeer expliciete boodschap willen uitdragen is een groot publiek een aantrekkelijke voorwaarde. Bij de Nederlandse Onderwijs Televisie (NOT) en bij de IKON werd dit motief gehoord.

'Anders ligt het toch maar op de plank, ...Natuurlijk heeft dat iets met idealisme te maken.'

2.4.3. Drempels

2.4.3.1. *De structurele verschillen tussen de Vlaamse omroep en de Nederlandse omroepen*

Bijna alle ondervraagden in Nederland vinden dat de structurele verschillen tussen beide omroepbestellen het tot stand komen van co-producties bemoeilijken. In Nederland zegt men gewend te zijn met korte lijnen te werken. Beslissingen kunnen vrij snel genomen worden. Men ervaart bij de BRT te veel schijven, te weinig beslissingsbevoegdheid bij gesprekspartners en wat men noemt te veel ambtelijkheid. Men heeft teveel het idee dat ideeën en voorstellen in een grote langzame molen terechtkomen waar niets of nauwelijks iets uitkomt. Concreet wordt er door verschillende personen geklaagd dat op een gegeven moment brieven niet eens meer worden beantwoord.

'Het duurt te lang voordat je bent bij diegene die mag beslissen, dat gaat maar hoger en hoger. Het is een echte staatsomroep. Wij zijn kleiner, dat heeft zijn voordelen. Wij lopen gewoon bij de directeur naar binnen. Korte lijnen!'

Of: 'Er wordt al drie jaar met de afdeling drama van de BRT gel.. gepraat, zonder dat het tot iets leidt.'

Ook ervaart men de BRT als een politieke organisatie. Omroepmedewerkers die in het Nederlandse pluriforme spectrum buiten het centrum staan klagen over te weinig 'lef' bij de BRT (bv. IKON en VPRO) of juist omgekeerd over het niet, of slechts aarzelend mee willen werken aan louter amusementsprogramma's (TROS).

'De BRT is te voorzichtig, zij mogen zich blijkbaar nooit een buil vallen, ik ben bang dat het nooit wat wordt tussen de BRT en ons op het gebied van drama. Hoewel ze mooie dingen maken is onze visie op de wereld te verschillend. Voor hen zijn de KRO en de NOS veiliger.'

Of: 'De BRT deed altijd wat neerbuigend naar ons, omdat we op zoek waren naar de Grootste Gemene Deler. Wij streefden naar publieksmaximalisatie, de BRT had altijd culturele bedoelingen. Pas nu ze moeten concurreren tegen de VTM verandert hun hautaine houding ten aanzien van onze benadering.'

Het valt inderdaad op dat de omroepen - met name de NOS en de KRO - waar op dit moment een regelmatig (werk)contact mee bestaat van inflexibiliteit minder last zeggen te hebben.

'We weten wat we van elkaar willen, je legt dingen op elkaars bord waarvan je weet dat ze smakelijk gevonden worden. N.N. en ik voelen elkaar wat dat betreft goed aan.'

Als projecten eenmaal lopen blijkt men in Nederland nauwelijks meer iets te merken van bureaucratie en ambtelijk-

heid. Dan is samenwerking met een groot omroepsysteem als de BRT voor de Nederlanders ook voordelig. Productiefaciliteiten zijn sneller inzetbaar, acteurs, actrices en technisch personeel zijn makkelijker in te 'schalen'. Wat dat betreft werkt de BRT sneller en goedkoper - volgens velen - dan het vroegere facilitaire bedrijf en het huidige omroepproductiebedrijf. Dit is structureel omdat het aantal aanbieders zo groot is. Het is de verplichting voor Nederlandse omroepen om nog steeds 70% van hun programma's door het NOB te laten maken die de omroepen nog tegenhoudt veel vaker elders te produceren.

Sommige programmamakers zien meer samenwerking pas structureel ontstaan als dit soort protectionistische regels zijn afgeschaft.

Ook erkent een aantal ondervraagden in Nederland dat de beperkte zendtijd van afzonderlijke omroepen in Nederland beperkingen oplegt. Wat dat betreft is het Nederlandse systeem niet flexibel. Een miniserie kan niet door een omroep op drie achtereenvolgende dagen worden uitgezonden. Meestal wint de BRT de discussie over het eerste uitzendrecht. De meeste ondervraagden hebben daar niet echt moeite mee. Men weet - en men noemt ook dit argument - dat veel Vlamingen van oudsher naar de Nederlandse omroepen kijken, terwijl andersom weinig Nederlanders naar de BRT kijken. Over het algemeen erkent men dat als tweede uitzenden voor de BRT meer nadelige gevolgen zou hebben.

Een ander structureel punt dat in dit kader genoemd wordt door een aantal ondervraagden - hoewel eerder een overeenkomst dan een verschil - is dat Nederland en België een verdrag hebben getekend waarin is vastgelegd dat er een vrije kabeldoorgifte moet zijn. Dat betekent dat er aan elkaars produkten geen prijskaartje hangt. Waarom meebetalen aan een productie, als je het later voor niets krijgt. Hierdoor ontstaat de vreemde situatie dat men elkaar moet overtuigen van het feit dat de productie zonder medewerking niet door kan gaan.

Gesteld kan worden dat de ondervraagden structurele verschillen tussen beide omroepsystemen als een drempel ervaren, zeker in de onderhandelingsfase. Als een project eenmaal loopt, vallen de meeste structurele problemen weg. De drempel in de onderhandelingsfase is voor de ene omroep in Nederland hoger dan voor de andere. Wat betreft de dramaafdelingen bestaat er momenteel een goede samenwerking tussen de KRO en de BRT en de NOS en de BRT. De andere omroepen ervaren in min of meerdere mate drempels. Ondanks begrip voor het feit dat de BRT alle aanbiedingen niet aan kan en eenvoudigweg verzadigd is, ergert men zich er aan dat men vaak niet eens meer wat hoort.

'Ik doe geen moeite meer, het kost me alleen tijd en frustraties, terwijl ik niet eens antwoord krijg op mijn brieven. Het gekke is dat het tussen onze jeugdafdelingen wel goed gaat. Het is dus niet iets principiëels tussen onze omroep en de BRT.'

'De BRT een melkkoe? Als je wilt samenwerken moet je je van tijd tot tijd beschikbaar stellen om gemolken te worden; dat moet dan wel van twee kanten komen zodat geen onnodige wrok ontstaat.'

Ondanks de frustraties die uit bovenstaande en soortgelijke citaten spreken, zegt men liever samen te werken met de BRT dan met andere partners. Dit omdat taal voor veel projecten een doorslaggevend argument is, maar ook omdat men toch meer van elkaar weet. De meesten geven aan dat ze toch ook nog liever werken met een andere omroep, dan met de zgn. 'vrije producenten'. Grote omroepen - m.n. de VARA en de AVRO - waar men wat betreft drama drempels ervaart op dit moment geven dan ook te kennen dat naar intensievere samenwerking gestreefd blijft worden.

Wat betreft de schooltelevisie dient opgemerkt te worden dat daar als structureel probleem veel meer de verschillende onderwijssystemen in beide landen, dan de verschillende omroepsystemen, als drempel wordt ervaren.

2.4.3.2. Contact- en concipiëeringsfase

Contacten lopen van afdelingschef naar afdelingschef. Bij de meeste omroepen vinden deze contacten ad hoc plaats. Als er ideeën zijn wordt contact gezocht. Deze contacten zijn op formeel niveau, maar worden op informele wijze onderhouden. Alleen tussen de NOS en BRT is sprake van structureel contact. Ook hier komt weer naar voren dat twee zaken van essentieel belang zijn voor het welslagen van de onderhandelingen:

- De persoonlijke verhouding tussen de afdelingschefs.
- De bestaande verhouding tussen de betreffende omroep en de BRT.

Hierbij dient aangetekend te worden dat we hier voornamelijk over drama praten. Een genre dat - nogmaals gesteld - cultureel, politiek en budgettair gevoelig is en derhalve risico's met zich meedraagt. Nogal wat ondervraagden op het gebied van drama onderstreepten nadrukkelijk de goede verstandhouding tussen andere afdelingen van beide omroepen. Als enig wantrouwen of -minder nog - persoonlijk ongemak met de chef aan de andere kant gevoeld wordt, meestal zonder dat men hier aanleiding toe heeft, kan dat ernstige gevolgen hebben voor de samenwerking.

Bij een van de omroepen bleek een conflict te hebben geleid

tot jarenlange terughoudendheid over en weer.

Opvallend is dat men bij de KRO en de NOS zegt dat initiatieven gelijkelijk genomen worden. Bij de andere omroepen, waar het minder goed gaat, komen de initiatieven meestal van Nederlandse kant.

Naast bestaande samenwerking is er volgens een van de ondervraagden nauwelijks ruimte voor meer initiatieven.

'Meer impulsen geven heeft geen zin, sinds een jaar of drie is het co-produceren enorm toegenomen. Nu al wordt 25 % van het eigen produkt geco-produceerd. Ik denk dat meer samenwerking technisch niet haalbaar is.'

KRO en NOS zijn blijkbaar 'marktleiders' op een schaarse markt. De BRT had het luxe monopolie op samenwerking met wie dan ook. Andere Nederlandse omroepen probeerden uit het nauw te komen, soms met vreemde sprongen. Zo werden soms (geslaagde) pogingen ondernomen dramaprodukties te realiseren met andere BRT-afdelingen, zoals de jeugdafdeling, of de afdeling kunst. Dit soort constructies komen het vertrouwen niet altijd ten goede. Van de andere kant leeft men binnen het Nederlandse bestel al sinds jaar en dag in een sfeer van concurrentie. Men vindt het gewoon elkaar vliegen af te vangen. Men stelt in Nederland niet direct de vertrouwensvraag, men kan over het algemeen wel respect hebben voor slimmigheid van de andere partij. Bij de BRT hangt, volgens ondervraagden, echter een meer ambtelijke, formele sfeer.

Zo was Medisch Centrum West een co-financieringsproject tussen de TROS en de BRT. Voor de BRT was het belangrijk een dergelijk dramaprodukt uit het lichte genre in het pakket te hebben, zij moesten immers gaan concurreren met de commerciële VTM. Zodra deze op de kabel kwam opende de TROS (heimelijk) onderhandelingen met de VTM voor een aantal afleveringen MCW voor volgend seizoen. Toen duidelijk werd dat VTM gunstigere condities kon bieden dan de BRT, werd samenwerking met deze omroep ingeruild voor een samenwerkingsvorm met de VTM. Vooral het feit dat de VTM niet op de Nederlandse kabel wordt uitgezonden was voor de TROS aantrekkelijk. Bij de BRT was men woedend, terwijl, naar men zei, de TROS dit afdeed als een zakelijke transactie. Dit typerende voorbeeld van een verschillend 'bedrijfsklimaat' geeft aan dat in de contact- en concipiëringsfase nogal wat wantrouwen kan ontstaan en dat de BRT bestaande relaties zorgvuldig zal onderhouden. Dit kan het voor andere Nederlandse omroepen lastig maken, deze 'markt' te betreden.

Naast het min of meer formele circuit op 'chefniveau', bestaat een informeel circuit 'op de vloer'. Dit bestaat uit omroepmedewerkers die elkaar tijdens projecten, symposia, festivals, of

tijdens andere gelegenheden hebben leren kennen. Dit circuit van regisseurs, producenten, acteurs, actrices, cameramensen enz. is van eminent belang. Zij staan met naam, adres en telefoonnummer in elkaars agenda's en zij zoeken elkaar op als er samengewerkt gaat worden. Men leert elkaar kennen en men krijgt oog voor elkaars tekortkomingen en sterke punten. Op dit niveau worden vaak ideeën besproken, die later eventueel doorgespeeld worden naar afdelingschef en/of diensthoofd.

Een derde contactvorm die soms voorkomt is het bestuurlijke overleg op hoog niveau. Van tijd tot tijd worden 'staatsbezoeken' afgelegd. NOS en BRT hebben regelmatig voorzittersoverleg. Maar ook andere Nederlandse omroepen zoeken van wel eens contact op het hoogste niveau. Deze contacten zijn niet zo zeer gericht op specifieke projecten. Wel zijn ze van belang om bestaande relaties te bevestigen of te verbeteren. Dergelijke bezoeken kunnen vastgelopen relaties tot hereniging stimuleren en van nut zijn om bepaalde doelen betreffende samenwerking vast te leggen. Dergelijke bijeenkomsten zouden volgens sommige ondervraagden beter vertaald moeten worden naar in eerste instantie beleid en uiteindelijk naar feitelijke produkties. Anders verworden deze bijeenkomsten voor wat ze voor sommigen op de 'vloer' al lijken: schranspartijen, of zoals een programmamaker het zei:

'Al die contacten op verschillende niveau's zijn uitstekend om structuren te ontwikkelen en kaders voor samenwerking te creëren, maar soms als ik de gesprekken achteraf hoor, gaat het alleen om het vreten. "Duc du Brabant", "Mirabelle", bah, werken, niet vreten!'

Al met al leidt de contactfase tot nogal wat moeilijkheden bij verschillende Nederlandse omroepmedewerkers. Het zijn de KRO en de NOS die volop in contact zijn met de afdeling drama van de BRT, zij hebben geen probleem. Alle andere moeten knokken voor aandacht. De concipiëringsfase levert minder problemen op. Als men eenmaal tot een principe-afsprake gekomen is, lijkt alles bespreekbaar.

Een bijkomend probleem tijdens deze fase is volgens een aantal ondervraagden de enorme papierberg waar men zich doorheen moet worstelen. Beslissingen worden aan de hand van scripts genomen, deze krijgt men in overvloed toegestuurd. Er is geen tijd alles door te nemen, of om altijd het juiste oordeel te vellen. Volgens velen zou de informatiestroom enigszins gekanaliseerd moeten worden. Nu leidt slecht lezen, of niet lezen, of kwijt raken of het wel goedvinden maar er niks mee kunnen doen, tot veel frustraties.

2.4.3.3. *De financiën*

De extra kosten die co-producers met zich mee brengen, wegen niet op tegen de financiële voordelen. Men is hier unaniem over. Wel komen uit de gesprekken zaken naar voren die enige kanttekeningen noodzakelijk maken.

* Extra kosten

Verondersteld werd dat samenwerking flink in de papieren zou lopen. Het kost wat meer tijd, meer reizen, men dient vaker ergens te verblijven enz. Zeker bij dramaprodukties wegen dergelijke zaken echter nauwelijks op tegen het totale budget. Dit stellen de meeste ondervraagden. En er staan enorme financiële voordelen tegenover. Men deelt de kosten en men heeft recht op gelden uit het CoBO-fonds. Op deze wijze kan men meer produceren, of met een ruimer budget werken, hetgeen de kwaliteit van een produktie ten goede zou moeten komen. Toch is deze voorstelling van zaken volgens een paar zegslieden te eenvoudig. Volgens hen zijn het niet alleen genoemde extra overheadkosten, maar bijvoorbeeld ook structurele posten bij co-produkties zoals de hoogte van de salariering van de auteurs, acteurs en actrices. Een internationale clausule bepaalt dat de hoogte van de vergoeding voor creatieve prestaties mede afhankelijk gesteld wordt van de potentiële grootte van het publiek. Dit geldt ook voor eventueel benodigde rechten. In Nederland blijken een aantal zegslieden niet goed op de hoogte. Bij doorvragen bleek dat de meeste omroepen dit door boekhoudkundige afdelingen lieten regelen. Een aantal personen geeft toe dat men nog moet leren kostenbewust te denken en werken. Tot voor kort ging bijna alles met gesloten beurzen via het facilitair bedrijf, men hoefde niet zo alert te zijn.

* Financiële voordelen

Een tekort aan alertheid blijkt ook uit een tweede kanttekening, gemaakt door de secretaris van het CoBO-fonds. Hij stelt dat er van het fonds veel meer gebruik gemaakt zou kunnen worden. Sommigen hadden nog nauwelijks van het fonds gehoord, laat staan ervan gebruik gemaakt. Dat eenderde deel van het fonds zelfs specifiek gereserveerd is voor samenwerking tussen de BRT en de Nederlandse omroepen was nieuw voor sommigen. Men was blij met de informatie die hen tijdens de vraaggesprekken werd verstrekt. Als 'excuus' wordt de nieuwe situatie met het NOB opgevoerd. Voor die tijd was men minder verantwoordelijk voor de financiën.

Een ander probleem echter is de versnippering in Nederland.

Het CoBO-fonds en het Stimuleringsfonds zijn nog wel bekend bij de meeste ondervraagden, maar allerlei grotere en kleine fondsen in Europa zijn volstrekt onbekend. Ter illustratie: Nederland is het enige land in Europa waar volgens een NOS-medewerker geen enkele aanvraag werd gedaan bij EURIMAGES¹; men weet de weg niet. Alle informatie wordt wel verzameld en verwerkt bij de zgn. 'gezamenlijkheid', maar de kanalen daarvandaan of daar naartoe zijn blijkbaar verstopt (Zie bijlage IV).

Overigens wordt uit de gesprekken duidelijk dat dit probleem naar de oppervlakte komt. Men is er mee bezig. Zo denkt men er bij de KRO over om iemand in dienst te nemen die permanent bezig is met het initiëren van contacten en fondsen binnen Europa, zodat mogelijke samenwerking optimaal kan verlopen. Ook de hierboven gememoreerde NOS-medewerker zegt zijn werkzaamheden steeds meer te verschuiven naar onderzoek van mogelijkheden die binnen Europa aanwezig zijn om diverse samenwerkingsverbanden (financieel) te ondersteunen.

Volgens anderen zouden producers moeten leren beter op de hoogte te zijn van dit soort zaken. Zij zouden de kanalen moeten kennen, of anders moeten zoeken.

'Hun taak is het immers ideale voorwaarden te creëren en niet om glimlachend vooraan op de foto's te staan.'

Al met al ervaart men de financiële aspecten niet als een drempel. Het is voor velen juist de stimulans om samenwerking te zoeken. Per saldo is men altijd voordeliger. Men kan daardoor meer eigen produkt maken, of met een ruimer budget werken.

'Ik teken er blind voor. Opeens kon alles toen ik ging co-produceren... samen zijn we sterk en iedere ton is er een.'

2.4.3.4. De produktiefase

De ondervraagden geven aan dat als een samenwerkingsinitiatief eenmaal genomen is het feitelijke co-produceren geen al te grote problemen oplevert. Er zijn weliswaar verschillen; in functies, in werktijden, wat betreft bandbreedte, maar deze zijn in de praktijk redelijk makkelijk te omzeilen. Deels hebben deze verschillen te maken met eerder besproken structurele verschillen. Zo moeten Nederlandse producers wennen aan de meer 'ambtelijke' aanpak van de BRT. Om vijf uur wordt gestopt met werken, in Nederland is men gewend draaidagen vol te benutten. Daar staat wel tegenover dat de 'crew' goed verzorgd wordt en

¹ *Eurimages is een initiatief van de Raad van Europa en stimuleert kwalitatief hoogwaardige cinematografische en audiovisuele produkties (zie verder bijlage IV).*

met 'égards' behandeld dient te worden. De catering is over het algemeen goed verzorgd. De Vlaamse acteurs en actrices zijn vaak in vaste dienst, ze benaderen het werk vakmatiger; ze zijn gewend zelf een broodje mee te nemen. Dit soort verschillen vereisen het vermogen van de producer goed te kunnen schipperen en goed te kunnen overtuigen dat het werk op een bepaalde lokatie afgemaakt dient te worden. De meeste geven aan daar geen problemen mee te hebben, het is inherent aan het soort werk. In feite constateren enkelen wat dit betreft een overeenkomst. Zowel de BRT als de Nederlandse omroepen werken met kleine budgetten. Aangezien je jezelf als programmamaker toch spiegelt aan internationale topproducten, ondanks dat je het moet stellen met een beduidend lager budget, leer je te woekeren met het weinige dat je hebt.

'In Amerika en Engeland zie je achter elke functie drie namen. In Nederland en België staan bij de aftiteling achter elke naam drie functies.'

Als men eenmaal op de hoogte is van elkaars werkwijze hoeft men tijdens de produktiefase niet op al te grote vakmatige drempels te rekenen. Wel krijgt men te maken met mogelijke culturele verschillen.

2.4.3.5. *Culturele verschillen (mentaliteit en taal)*

Niemand van de ondervraagden zegt dat culturele verschillen niet bestaan, of dat de culturele verschillen te verwaarlozen zijn. Ondervraagden ervaren wel degelijk mentaliteitsverschillen en taalproblemen. Bij sommige omroepen is zulks minder het geval dan bij de andere. Soms ervaart men culturele verschillen als een drempel, soms juist als uiterst stimulerend.

* Mentaliteit

Naarmate samenwerking moeilijker verloopt, wordt het culturele verschil als groter ervaren. Twee opmerkingen verduidelijken dit, respectievelijk afkomstig van de KRO en de VPRO.

'Wij selecteren op "cultuur", daar ligt de verbinding met onze doelstellingen. Als we veel co-produceren met de BRT, dan betekent dat dat we regelmatig culturele overeenkomsten hebben. Wij zoeken naar projecten waar geen verschillen zijn. Daarna worden alle problemen zo opgelost. We zijn toch niet tot elkaar veroordeeld, er wordt veel te vaak van alles geproblematiseerd. Als de doelstellingen gelijk zijn lukt het wel.'

'Er is toch duidelijk sprake van twee culturen. Hoe dichter je bij de eigen cultuur blijft, hoe meer het aanslaat. Een film over het leven en de dood van Hans Kok is typisch voor ons,

het zou in Vlaanderen niet eens aanslaan. De film Fanfare werd toch ook zo'n succes omdat het zo typisch Nederlands was.'

Ook ervaart men dat de BRT vanuit haar culturele en politieke achtergrond in heel ander drama is geïnteresseerd. Het is vaak historisch, of zogenaamd boerendrama, terwijl in Nederland vooral moderne, vaak ook meer kritische thema's centraal staan.

Men vindt de Vlaamse collega's vakbekwaam, men heeft over het algemeen zeer veel respect voor hun kunnen. Hun 'anders' zijn wordt als aangenaam ervaren.

'Het is blikverruimend om met Vlamingen samen te werken. Ze zijn makkelijker, emotioneler, dat is erg geschikt voor televisiedrama, ze hebben meer kleur, meer gevoel voor melodrama.'

Desondanks meent bijna iedereen iets van een minderwaardigheidsgevoel bij de Vlamingen te bespeuren, dat overigens als onterecht wordt bestempeld.

'De eeuwige onzin dat zij de underdog zouden zijn. Ze lappen Nederlanders op cultureel gebied aan hun laars. Ze hebben gewoon autoriteitenvrees.'

'Ze zijn gek als ze denken dat ze minder zijn.'

Waar men bij de Vlaming een bescheiden houding vindt, ontdekt men bij de Nederlanders meer 'neiging tot oproer'. Men heeft vaak het idee dat men tegenover de Vlaamse collega's alert moet zijn op gevoeligheden.

'Ik heb het idee dat ik ze vaak irriteer, bijvoorbeeld als ik meteen weg ga na een afspraak, geen zin of tijd heb om te blijven lunchen... ook de smaken verschillen nogal eens, maar dat mag toch geen punt zijn.'

Men zegt over het algemeen geen last te ondervinden van het verschil in mentaliteit tussen de Nederlander en de Vlaming. Men is zich bewust van de verschillen en zegt zich waar nodig zoveel mogelijk aan te passen.

* Taal

Het taalgebruik wordt door een aantal ondervraagden als een probleem opgevoerd, voor evenveel anderen is het echter totaal geen probleem. Daarnaast worden nog een paar zaken genoemd door anderen waarop men moet passen, zonder dat men taal als zodanig als drempel ervaart.

Voor sommigen is de verstaanbaarheid een probleem, zeker wat betreft bepaalde dialecten.

'Het is een andere taal, die ik toevallig versta.'

Ook ervaart men het als een probleem dat taal altijd maar op een geloofwaardige manier ingepast moet worden, dit kan volgens hen leiden tot geforceerdheid.

'Dit was een gigantisch probleem. Je had altijd het gevoel dat je de Vlamingen beledigde als je zei dat je iets niet verstond of begreep. Dit leidde tot enorme discussies, je kon nooit je eigen norm hanteren, er moest altijd een compromis gevonden worden.'

Vaak werden dingen veel te laat ontdekt; een aantal ondervraagden geeft aan dat dit soort zaken al in de scriptfase opgelost moeten worden, dat gebeurt te weinig.

In Sesamstraat werd eens het woord 'poepen' gebruikt. In Vlaanderen heeft dit woord een zodanige betekenis dat de meekijkende volwassenen raar zouden opkijken dergelijke termen in een kinderprogramma te horen. Bij de opname van een dramaserie riep iemand om een 'aftrekker'. Niet alleen wisten de Nederlanders niet dat een 'flesseopener' bedoeld was, maar ook ontstond er vanwege de Nederlandse bijbetekenis een giechelige stemming op de set. Zo iets zou eerder op moeten vallen, zo stelt onze zegspersoon. Op de set levert dit frustratie, oponthoud e.d. op. En bij tijdig overleg kunnen dergelijke dingen zakelijk zonder emoties worden opgelost.

Anderen daarentegen vinden de taal geen drempel van betekenis. De kijkers moeten maar wennen of anders leren te anticiperen op wat ze zien.

'Altijd maar die grote discussie over de onbegrijpelijkheid. Ik vind dat onzin. Een beetje moeite doen om een dialect te verstaan kan toch geen kwaad. Als iets echt onverstaanbaar is, moet je kijken of er een andere manier is om zonder te forceren hetzelfde te zeggen, of in het uiterste geval ondertitelen. Maar dat vind ik dan toch een zwakgebod.'

Of: 'Woorden moeten altijd maar begrepen worden. Dat is toch lang niet altijd nodig, je hebt toch nog een sprekend beeld. Kijkers moeten leren anticiperen, in Nederlands drama wordt so wie so te veel gepraat, bovendien vind ik ondertitelen veel vervelender. Voorbeeld: een gendarme heet in het oud-Vlaams een "sjampetter", als die man in beeld is begrijpt men echt wel de betekenis van dat woord.'

Weer anderen vinden het geen probleem als stukken, waar nodig, ondertiteld worden.

Taal vormt geen onoverkomelijke drempel (de overeenkomst is juist drijfveer om met de BRT te gaan praten). Toch levert de taal wel degelijk stof voor problemen, discussies en conflicten.

Een van de ondervraagden ziet hier de komende jaren verbetering in komen:

'Als de grenzen opengaan groeit de cultuureigenheid van het taalgebied meer naar elkaar toe. Nu kijken we te vaak naar elkaars verschillen, wellicht worden dan de overeenkomsten meer zichtbaar.'

2.4.4. Het co-productiebeleid

Hoewel meer samenwerken tot speerpunt verheven lijkt, is er van consistent beleid op dit terrein bij veel Nederlandse omroepen (nog) geen sprake.

Samenwerken wordt nog vaak gezien als een zwaktebod. Men kan wat men wil niet op eigen kracht, iemand moet helpen duwen. Liefst alleen duwen, vooral niet meedenken, laat staan veranderen.

De enige Nederlandse omroep die samenwerking met de BRT structureel heeft vastgelegd, is de NOS. Daarnaast bestaat de vaker gememoreerde goede relatie tussen KRO en BRT. Voor de rest is er sprake van ad hoc beleid, zeker ten aanzien van drama. Dit verklaart ook waarom het werkelijk aantal gemaakte co-producties - in welke vorm dan ook - per jaar zo sterk fluctueert.

Men heeft vooral belangstelling voor de eenvoudige oplossing. Zo zoeken Nederlandse omroepen momenteel steeds vaker elkaar op om tot samenwerking te komen. Tot nu toe beperkt die zich vooral tot verregaande coördinatie, maar ondervraagden zien per net ook nog wel inhoudelijke samenwerking ontstaan.

Belangstelling om samenwerking verder te structureren tussen de Nederlandse omroepen en de BRT bestaat er nauwelijks. Blijkbaar ziet men meer in een los/vaste relatie waarbij per gelegenheid gewogen en beslist kan worden. Opgemerkt wordt dat samenwerking binnen het Nederlandse bestel wel allerlei structuren kent (zoals bijvoorbeeld de Werkgroep Drama).

2.4.5. Houding ten opzichte van (kwaliteit van) co-producties

Over het algemeen zeggen de ondervraagden tevreden te zijn met het niveau van gerealiseerde co-producties. Aan de ene kant leidt het eerder gememoreerde 'gewurm en geëtter' tot betere resultaten, aan de andere kant moet men opletten dat het zoeken naar compromissen geen vervlakking tot gevolg heeft.

Door verschillende ondervraagden wordt het zgn. single play, (televisiestuk in een aflevering, i.t.t. series of feuilletons) als ideaal voor samenwerking beschouwd. Vanwege de kosten maken de Nederlandse omroepen echter steeds minder single plays. Drama is zo duur dat men absoluut iets van identiteit daarin terug wil vinden. Een serie leent zich daar beter voor. Het eenmalige aspect van een single play laat meer ruimte voor controverses. Alleen de NOS maakt nog wel eens single plays. Volgens deze ondervraagden leent dit genre zich bij uitstek

voor samenwerking. Een serie moet immers veel meer 'uitgewogen' zijn. Dat levert dan veel discussie op, compromissen en mogelijke vervlakking.

'Ik vind het drama dat de BRT in eigen beheer maakt vaak mooier dan de resultaten van samenwerking. Dat geldt ook voor ons eigen drama, er gaat veel eigenheid verloren.'

'Ik vind co-producties niet per definitie beter, wel zijn ze verzorgder. Het budget is vaak wat ruimer.'

Enkele ondervraagden geven tijdens het interview aan dat andere programmacategoriën vaak met minder problemen samen gemaakt worden. Op (drama)afdelingen waar men zei dat samenwerking minder vlot verloopt gaf men aan dat bijvoorbeeld de afdeling jeugd of de afdeling amusement wel probleemloos met de BRT werkte. Maar een ruime meerderheid van de ondervraagden zegt tevreden te zijn over de resultaten van de samenwerking.

'De kwaliteit is goed, meestal komen uit de co-producties de inzendingen voor de festivals voort.'

Wat betreft samenwerking in de toekomst is een enkeling enthousiast, een enkeling sceptisch, maar is bij het merendeel der ondervraagden een zakelijke houding te bespeuren. Als er aanleiding en mogelijkheden zijn wil men altijd wel samenwerken, zolang het maar niet ten koste gaat van te veel eigen inbreng, of omgekeerd als de BRT het initiatief neemt, er iets eigens ingestopt kan worden.

'Ik ben in principe tot alles bereid, als het maar resultaten oplevert.'

2.5. Slot

In dit hoofdstuk werd aanleiding en opzet van het onderzoek uiteengezet. Vragen en drempels werden geformuleerd. Vervolgens werd verslag gedaan van het onderzoek bij de BRT en het onderzoek in Hilversum. Hierbij werd in het verslag van het onderzoek uit de doeken gedaan hoe vooraf door personen uit de televisiewereldesignaleerde en door ons onderscheiden drempels door personen uit de programmapraktijk ervaren werden.

In het volgende hoofdstuk wordt een vergelijking gemaakt tussen resultaten van het onderzoek in Vlaanderen en in Nederland. Tevens wordt aan de hand van de vooraf gestelde vragen en de geformuleerde drempels een interpretatie van (mogelijke) problemen, conclusies en mogelijkheden gegeven.

3. RESULTATEN EN CONCLUSIES

In dit hoofdstuk wordt een aantal resultaten van het onderzoek naast elkaar gezet. Eerst wordt een vergelijking gemaakt tussen meningen en opvattingen die bij de ondervraagde omroepmedewerkers bij de BRT en bij de Nederlandse omroepen leven.

Vervolgens toetsen we de vooraf geformuleerde vragen en drempels aan de uitspraken gedaan in het onderzoeksverslag. Op deze wijze pogen we een beeld te schetsen van wat er ten aanzien van co-produceren leeft bij de BRT en de Nederlandse omroepen, welke problemen men ervaart en hoe zwaar die wegen.

3.1. Verschillen en overeenkomsten tussen de BRT en de Nederlandse omroepen

Zoals gebleken is spreekt men in Hilversum en in Brussel over een aantal zaken ten aanzien van co-produceren dezelfde taal. Sommige zaken daarentegen worden over en weer anders gezien en benaderd. In deze paragraaf worden de belangrijkste overeenkomsten en verschillen uiteengezet.

3.1.1. Definities, samenwerkingsvormen en motieven

Over het algemeen verstaan de ondervraagde omroepmedewerkers in beide landen hetzelfde onder co-produceren. Bij volwaardige co-producties moet er sprake zijn van min of meer gelijkwaardige materiële en inhoudelijke samenwerking. De verantwoordelijkheid moet gedeeld worden.

Een drietal ondervraagden in Nederland vindt dat er ook inhoudelijk aanleiding moet zijn om samen te werken. De inhoud dient volgens hen raakvlakken te hebben met de Nederlandse en de Vlaamse cultuur of historie.

In beide landen is men het er over eens dat dit 'ideaaltype' weinig voor komt. Men co-produceert namelijk niet (in eerste instantie) omdat men graag samenwerkt, of omdat men denkt dat het produkt beter wordt of omdat de Vlaams-Nederlandse cultuur ondersteunt dient te worden.

Men werkt samen uit welbegrepen eigenbelang, om dingen voor elkaar te krijgen die anders niet van de grond zouden komen. Bij een dergelijk pragmatische benadering past een zakelijke houding. Men weegt niet per produkt of er voldoende gewicht per bloedgroep inzit, maar ondersteunt elkaar over langere tijd op diverse manieren, waarbij soms de ene dan weer eens de andere partner het grootste voordeel heeft. Over langere

tijd moet het natuurlijk 'prettig zaken doen' zijn geweest.

Een dergelijke houding leidt vaker tot samenwerkingsvormen, zoals presale, gastheerschap en co-financiering, dan tot werkelijke co-producties in de bovenvermelde zin.

Ook wat betreft de motivatie om tot samenwerking te komen overheerst aan beide kanten hetzelfde idee; economische haalbaarheid van een idee of concept. Al het andere is meegenomen. Dit geldt voor de personen op beleidsniveau, maar ook voor de programmamakers. Culturele motieven - zoals de dam die d.m.v. Europese samenwerking tegen de stroom aan Angelsaksische cultuurgoederen opgeworpen zou moeten worden - worden door de omroepmedewerkers in Vlaanderen en Nederland niet of nauwelijks genoemd. Zij voelen zich voornamelijk verantwoordelijk voor de realisatie van hun doelstellingen, het maken van programma's of het leiden van een programma-afdeling. Uit dat oogpunt kiest men dan ook zoveel mogelijk zakelijke pragmatische wegen. Zij laten de politieke uitspraken aan anderen. Dit betekent tegelijkertijd dat omroepmedewerkers, zowel op programmatisch- als op beleidsniveau in Nederland en Vlaanderen vanuit gelijke motieven handelen als ze zaken met elkaar willen doen. Wat dit betreft zijn er nauwelijks problemen te verwachten:

- * Men weet wat men van elkaar wil.
- * Men handelt uit gelijke motieven.

Zowel in Nederland als in Vlaanderen vindt men elkaar in principe een goede partner. Vanwege de taal, de geografische nabijheid, maar ook vaak uit traditionele overwegingen, zegt men liever met elkaar samen te werken, dan met bijvoorbeeld andere Europese partners. Uit de gesprekken blijkt dat de traditionele samenwerking tussen beide omroepssystemen momenteel op twee manieren onder druk staan:

- * De toenemende betekenis van de rol van de zgn. 'vrije' producenten.
- * De toenemende neiging van Nederlandse omroepen om steun bij elkaar te zoeken.

Beide ontwikkelingen zouden participatie van de BRT aan bepaalde projecten in de weg kunnen staan.

3.1.2. Drempels

Bij de in de vraagstelling opgenomen drempels wordt niet altijd gelijkkluidend geantwoord.

3.1.2.1. De eigen aard van beide omroepsystemen

Aan beide kanten ontdekt men verschillende moeilijkheden vanwege de min of meer structurele verschillen van beide omroepsystemen. Men is het eens over de ambtelijkheid bij de BRT, de versnippering van de Nederlandse omroep. Nederland is flexibel in het nemen van beslissingen. In Brussel daarentegen kan meer flexibel gewerkt en geprogrammeerd worden. Over het algemeen lijkt het er op dat men dermate goed op de hoogte is van elkaars systeem en werkwijzen dat men meestal wel een weg vindt.

Feitelijk is het wel zo dat de Nederlanders meer last zeggen te hebben van het systeem van de BRT dan omgekeerd. Vooral de ambtelijke molen, het gebrek aan beslissingsbevoegdheid bij gesprekspartners en de afhandeling van het zakelijke verkeer werken bij Nederlandse omroepmedewerkers nogal wat frustratie en ergernis in de hand. Uit de gesprekken in België blijkt dat de omroepmedewerkers zich over het algemeen bewust zijn van die situatie, sterker nog dat zij die last ook ondervinden.

Hoewel de BRT-medewerkers menen dat het zuilensysteem niet meer zo functioneert in Nederland, blijken de Nederlanders - m.n. op het gebied van drama - wel degelijk het gevoel te hebben met structurele bevoordeling of benadeling van doen te hebben. Sommigen hebben al gauw het gevoel te ver te gaan voor de BRT, of dat nu te ver in diepzinnigheid of te ver in platvloersheid is. Dit geldt met name voor de inhoudgevoelige kostbare dramaprodukties. Met amusement en jeugdprogramma's zijn er minder problemen.

Feitelijk blijkt er ook de meeste samenwerking te bestaan tussen de BRT enerzijds en de NOS en de KRO anderzijds. NOS en BRT zijn beide paraplu-organisaties, bovendien hebben beide besturen zich op samenwerking vastgelegd. Tussen de KRO en de BRT bestaat een eerder beschreven culturele verwantschap.

Bij de BRT heeft men niet het idee dat anderen buitengesloten zijn, in Hilversum leeft dat gevoel wel. Hier wordt een situatie verschillend getaxeerd.

Overigens hebben de medewerkers van Nederlandse omroepen die zich achtergesteld voelen veel meer last van de ambtelijkheid bij de BRT, zij klagen meer over traagheid, gebrek aan daadkracht, het niet beantwoorden van brieven enz.

Structurele verschillen worden aan beide kanten niet meer als enorm bezwaarlijk aangemerkt als men eenmaal aan het werk is. Als men eenmaal samenwerkt vindt men wel oplossingen voor problemen die dan ontstaan.

3.1.2.2. *Contact- en concipiëeringsfase*

Misschien opvallend is dat men bij de BRT stelt dat de contacten informeel van aard zijn, terwijl men in Hilversum van formele contacten spreekt. Men heeft het dan beiden over de contacten van chef tot diensthoofd.

Bij de BRT zegt men niet het idee te hebben dat de contacten moeizaam verlopen. In Nederland dient weer het onderscheid gemaakt te worden tussen omroepen die een goede en regelmatige werkrelatie met de BRT hebben en omroepen die om (verschillende) redenen zeggen een minder goede verstandhouding te hebben. Ook hier zit een verschil van opvatting. Tijdens de concipiëeringsfase ervaart men minder en meer gelijklopende problemen.

Aan beide kanten wordt gepleit voor de ondersteuning en ontwikkeling van contactmogelijkheden op het werkniveau. Bijna unaniem is men er van overtuigd dat dat op den duur samenwerking kan bevorderen.

Dit zou volgens velen een (lichte) structuur moeten krijgen; zo wordt er over en weer geklaagd over de papierbergen (scenario's e.d) die elkaar toegespeeld worden.

3.1.2.3. *Financiering*

Op het gebied van de financiering worden voornamelijk gelijklopende problemen gehoord. Zowel in Vlaanderen als in Nederland weet men de weg naar de bron maar moeilijk te vinden. In België wordt vooral geklaagd over de ingewikkelde bureaucratische procedures. Vooral de tijdigheid waarmee procedures ingezet moeten zijn, wordt als drempel ervaren. In Nederland klaagt men veel meer over de onbekendheid met allerlei mogelijkheden. De omroepen hebben sinds een jaar of twee veel meer eigen verantwoordelijkheid ten opzichte van financiële zaken. Uit de gesprekken wordt duidelijk dat men hier nog lang niet altijd op ingesteld is.

Overigens is men unaniem van mening dat co-productiefondsen de samenwerking stimuleren.

3.1.2.4. *Technische realisatie*

Uit de gesprekken in beide landen blijkt dat er nogal wat verschillen in werkwijze zijn. Vaak hangen deze samen met mentaliteitsverschillen (volgende paragraaf).

Er zijn ook 'technische' verschillen: stiptere werktijden bij de BRT, vaste acteursstaf, werken met verschillende bandbreedtes, functies worden anders ingevuld. Zowel in Vlaanderen als in

Nederland vindt men deze verschillen niet onoverkomelijk. Als men een paar keer met elkaar samenwerkt, weet men wel hoe het bij de ander werkt. Over het algemeen noemt men de bereidheid tot aanpassen bij praktische problemen groot genoeg. Het is natuurlijk wel zo dat als praktische problemen - zoals de verschillende bandbreedtes - makkelijk opgelost kunnen worden, bv. door de aanschaf van een kopieermachine, dit zeker niet nagelaten moet worden.

Vaak zijn co-productieprocessen ingewikkelder. Men werkt vaak met lokaties in beide landen, het budget is vaak hoger, zodat er met meer mensen en langer gewerkt kan worden. De problemen die dit oplevert worden eerder aan beide kanten als stimulerend ervaren. Verschillende anekdotes verwijzen trots naar vondsten op haast onmogelijke problemen.

3.1.2.5. Cultuur; mentaliteit en taal

Hier worden opmerkelijk verschillende opinies ingenomen. De Vlaming zegt argwanend naar de Nederlandse collega's te kijken en moeite te hebben met mentaliteit en instelling van verschillende Nederlandse collega's. Over het algemeen is men negatief over de Nederlanders.

Omgekeerd worden de Vlamingen door hun Nederlandse collega's, naar zeggen, enorm gewaardeerd. Men zegt heel graag met de Vlamingen samen te werken, men ervaart en waardeert een andere levensstijl. Men heeft wel het idee dat de Vlaamse collega soms opkijkt tegen de Nederlanders, en men vindt dit onterecht.

Qua vakmanschap en professionaliteit is men overigens over en weer wel te spreken. In sommige gesprekken met Nederlandse programmamakers wordt gesteld dat de neiging een stempel op een produkt te drukken bij de meeste Nederlanders groter is. Dat Vlamingen zich vaak terughoudend opstellen wil niet altijd zeggen dat ze vrede hebben.

Uit de gevoerde gesprekken ontstaat de indruk dat de Nederlanders te vaak hun gelijk willen halen, of te zeer overtuigd zijn van hun eigen gelijk en dat de Vlamingen hun mening te makkelijk prijsgeven, waarna een gefrustreerd gevoel resteert. Als men vraagt naar de houding ten opzichte van de Nederlander, of ten opzichte van de Vlaming, kan dit standaardopvattingen oproepen. Alleen het vooroordeel of enkel de ontkenning daarvan. Daarom is veel aandacht besteed aan de toelichting.

De indruk is niet weg te nemen dat men anders naar elkaar kijkt dan dat men denkt dat er gekeken wordt.

Terzake van eventuele taalproblemen reageert men ook verschillend. Veel Nederlanders denken dat Vlamingen grote

moeite hebben als er opmerkingen over de taal gemaakt worden. Het lijkt er echter op dat de mentaliteit van Nederlanders voor Vlamingen een grotere rol speelt.

Opvallend is dat een groot aantal Nederlandse programmamakers vindt dat er te veel problemen over zogenaamde onverstaanbaarheid van Vlaamse dialecten gemaakt wordt. Het is een kwestie van wennen, van anticiperen op het beeld, van het tijdig signaleren van woorden die echt moeilijk liggen. Het zou niet zo'n probleem mogen zijn. De neiging alles uit te leggen moet volgens verschillende programmamakers in Vlaanderen en in Nederland onderdrukt worden. Men moet het beeld laten spreken.

3.1.3. Beleid ten aanzien van co-produceren

Aan beide kanten is er sprake van een 'ad-hoc' beleid. Elk project wordt opnieuw gewikt en gewogen. Persoonlijke verhoudingen spelen een belangrijkere rol dan structureel beleid. Aan beide kanten geeft men aan deze vrijblijvendheid wel te waarderen. Men legt zich in ieder geval niet graag vast. Bij de BRT is men ook niet ontevreden met het aantal co-producties, en met name met de toename van de samenwerking de afgelopen jaren. In Nederland geldt dit ook - m.n. voor drama - voor de KRO en de NOS. Men heeft het gevoel niet méér aan te kunnen; financieel zowel als organisatorisch.

Andere Nederlandse omroepen zijn op zoek naar meer samenwerking, proberen dit tot stand te brengen door beleidsmatige contacten op hoog niveau, of door middel van het intensiveren van contacten met andere BRT-afdelingen.

3.1.4. Houding ten opzichte van (kwaliteit) van co-producties

Over het algemeen is men het er in Vlaanderen en Nederland over eens dat de uitgevoerde co-producties van goede kwaliteit zijn. Ze zijn meestal met een ruimer budget gemaakt, er is langer over nagedacht, er zit vaak ook meer vakmanschap in.

Een aantal mensen waarschuwt voor vervlakking onder invloed van allerlei inhoudelijke discussies. Er dient uiteindelijk één iemand de creatieve verantwoordelijkheid te hebben. De ene keer iemand van de BRT, de andere keer iemand van een Nederlandse omroep.

Al met al blijven er twee zaken waar stevig anders over gedacht wordt over en weer:

- * Bij de BRT gaan velen er vanuit dat samenwerking met de meeste Nederlandse omroepen glad verloopt, vooral omdat het zuilensysteem niet meer zou functioneren. Voor drama blijkt dit niet op te gaan. Met de KRO en met de NOS komt

men makkelijker tot samenwerking, dan met andere omroepen. Volgens personen van deze omroepen kiest de BRT bewust of onbewust, wel degelijk voor deze omroepen. Men is er van overtuigd dat BRT enerzijds en KRO/NOS anderzijds cultureel en politiek toch het dichtste bij elkaar staan en dat dit bij een cultureel/politiek gevoelig produkt beslissend voor samenwerking is. Bij de andere omroepen begrijpt men deze situatie wel, maar men is er allerm minst gelukkig mee. Daar voelt men zich telkens opnieuw afgewezen en naar verluidt wordt een en ander lang niet altijd netjes afgewerkt.

- * De ondervraagde Nederlanders lijken er al te makkelijk van uit te gaan dat samenwerking en contacten onderling gladjes verlopen. Men zegt het idee te hebben dat alles over en weer naar wens gaat. In Vlaanderen vindt men toch dat de Nederlanders nogal hun zin willen doordrijven, zich altijd maar (te) zakelijk opstellen en nogal arrogant overkomen. Men zegt vaak moeite te hebben met een dergelijke mentaliteit.

De Nederlanders lijken dit gezien hun reactie tijdens de gevoerde gesprekken niet zo te zien. Terughoudendheid en bescheidenheid wordt vanzelfsprekend gezien als instemming en tevredenheid.

Naast de hierboven genoemde verschillen wordt nog een aantal punten genoemd die in min of meerdere mate als lastig, of als drempel ervaren worden. Ook andere ontwikkelingen die samenwerking tussen de Nederlandse omroepen en de BRT in de weg kunnen staan worden nog genoemd. Over het algemeen zijn het zaken die aan beide kanten in min of meer gelijke mate worden geconstateerd en gevoeld.

Aan de hand van de naar aanleiding van het eerste hoofdstuk geformuleerde vragen en drempels wordt in de volgende paragrafen op deze punten teruggekomen en waar mogelijk worden aan de hand van de onderzoeksgegevens conclusies getrokken.

3.2. Opmerkingen bij de vooraf geformuleerde vragen

Aan de hand van bevindingen uit de literatuur kwamen een aantal vragen naar voren. In deze paragraaf worden die vragen nader bekeken aan de hand van de onderzoeksresultaten.

De volgende vragen werden aan het begin van het tweede hoofdstuk geformuleerd:

- * Wat is de feitelijke rol van co-produceren op de programma-markt?

- * Wat is organisatorisch haalbaar (Is meer samenwerking mogelijk)?
- * Hoe verhoudt de samenwerking tussen de BRT en de Nederlandse omroepen zich ten opzichte van andere samenwerkingsvormen?
- * Wordt de noodzaak tot samenwerken door alle ondervraagden erkend? Wat is de houding van de omroepen?
- * Wat voor invloed kunnen veranderingen in het mediaveld hebben op de (mate van) samenwerking?

De conclusie van Peasy, verwoord in het eerste hoofdstuk naar aanleiding van de onderzoeken van het CIT, later nogmaals bevestigd door Duits onderzoek van Prognos, dat co-produceren geen spectaculaire rol op de televisiemarkt speelt of zal gaan spelen wordt na de afgenomen interviews eerder bevestigd dan bestreden. Er leeft niet het idee dat er zo veel meer mogelijk is dan dat momenteel feitelijk gerealiseerd wordt.

Er zijn financiële en organisatorische grenzen. Bij de NOS en bij de BRT - dit blijkt ook uit de aanvragen bij de co-productiefondsen in België en Nederland - stelt men dat er al sprake is van een toename de laatste jaren.

Het idee dat (veel) te weinig mogelijkheden worden benut leidt (wellicht) tot andere - eerder vermelde - problemen, namelijk het gevoel als melkkoe gebruikt te worden bij de BRT en het gevoel te vaak uit de boot te vallen bij sommige Nederlandse omroepen.

Dit houdt in dat naast een streven naar méér samenwerking, er bij een aantal geïnterviewden vooral belangstelling lijkt te bestaan voor verbetering van de kwaliteit van de bestaande samenwerking.

Co-produceren is blijkbaar niet de oplossing voor alle problemen, het draagt wel bij aan het vinden van oplossingen maar de uiteindelijke mogelijkheden verdienen enige relativering. De samenwerking tussen de BRT en de Nederlandse omroepen heeft als basis een zakelijk karakter. Daarin verschilt deze samenwerking in principe niet met andere samenwerkingsverbanden, zoals met andere omroepen, externe producenten of andere (meebetalende) belanghebbende instanties. (Ministeries, stichtingen e.d). Er is echter een drietal redenen dat in de gesprekken naar voren komt, die samenwerking tussen de BRT en Nederlandse omroepen toch extra aantrekkelijk maakt ten opzichte van een aantal andere samenwerkingsverbanden.

- * De gemeenschappelijke taal levert, ondanks de verschillende dialecten over en weer, voordelen op ten opzichte van buitenlandse partners. Daar zit men altijd met het probleem

van synchroniseren, ondertitelen, of zoals de VARA nu van plan schijnt te zijn, dubbeltalige opnamen (elke scène wordt tweemaal gedraaid).

- * Via het Co-productiefonds in België en het CoBO-fonds in Nederland, wordt iedere vorm van (omroep)samenwerking tussen Vlaanderen en Nederland financieel ondersteund. De cultureel-politieke motieven die ten grondslag liggen aan ondersteunende fondsen, sluiten naadloos aan bij de praktische instelling van omroepmedewerkers. Zeker de mensen die 'moeilijke programma's' zoals (duur) inhoudgevoelig drama maken, zijn stiekem blij dat de fondsen meestal extra vriendelijk zijn voor dergelijke programmacategorieën. Overigens moet hier worden opgemerkt dat de Co-productiefondsen (nog) geen onderscheid maken naar soorten programma's. Gezien de geringe hoeveelheid aanvragen kan tot nu toe alles gehonoreerd worden. Bovendien is het volgens de meeste ondervraagden belangrijker dat er zoveel mogelijk samengewerkt wordt, zodat men elkaar leert kennen, dan dat er uiterst selectief alleen cultureel hoogwaardige producten samen gemaakt worden. Over het algemeen bestaat de opinie dat het een het ander zeker niet uitsluit. Als men de eenvoudige wegen eenmaal kent is het blijkbaar makkelijker de moeilijkere paden te ontdekken.
- * Er bestaat inmiddels enige traditie en ervaring met onderlinge samenwerking. Men weet vaak elkaars specifieke mogelijkheden en vakmanschap te benutten. Bovendien handelt men meestal uit gelijksoortige motieven. De doelstellingen zijn meer gelijk dan bijvoorbeeld bij samenwerking tussen omroepen enerzijds en vrije producenten anderzijds. Dit maakt het - zo blijkt uit enige uitspraken - makkelijker de neuzen de gelijke kant op te krijgen.

De meeste ondervraagden, zowel in Vlaanderen als in Nederland, menen dat samenwerking noodzakelijk is. Slechts een enkeling verzet zich er tegen. Wel is het zo dat men samenwerking denkt nodig te hebben omdat men bepaalde projecten op een andere wijze niet gerealiseerd krijgt. Slechts bij een enkeling blijkt er van een intrinsieke motivatie tot samenwerking sprake te zijn. Bij samenwerking dient - zo stellen de meeste ondervraagden - in hoge mate de autonomie gehandhaafd te blijven van de initiator, meestal de uiteindelijke maker van een project. Dit staat weliswaar 'echte' co-producties in de weg, maar dat vindt men over het algemeen niet erg. Men laat elkaar in grote lijnen zoveel mogelijk de verantwoordelijkheid. Het lijkt er wel op dat de neiging tot 'verpersoonlijking' - tot het drukken van een stempel op een programma - in Nederland binnen alle geledingen groter

is. De bedrijfscultuur bij de BRT leidt tot een meer vakmatige, 'ambachtelijke' instelling, in Nederland drukt men het televisiemaken graag in de artistieke sfeer. Dit levert een andere visie op het werk, maar een verschillende arbeidscultuur kan ook aan de basis liggen van een aantal eerder besproken mentaliteitsproblemen.

Nu de Nederlandse omroepen per net meer naar elkaar lijken toe te groeien, betekent dit automatisch dat als zij meer gaan samenwerken, dit gevolgen zal hebben voor de bestaande samenwerking tussen de BRT en de Nederlandse omroepen.

De vraag of veranderingen in het medialandschap invloed kunnen uitoefenen op de (mate van) samenwerking tussen de BRT en de Nederlandse zendgemachtigden dient derhalve instemmend beantwoord te worden. Juist omdat de motieven om samen te werken een zakelijke achtergrond hebben bestaat telkenmale de mogelijkheid dat samenwerkingsverbanden 'aangepast' worden. Als Nederlandse omroepen meer uitkomen op onderlinge samenwerking, betekent dat dat de BRT buitenspel kan komen te staan, of andere partners dient te zoeken. Flexibiliteit aan beide zijden is derhalve geboden in een snel veranderend medialandschap. Bestaande samenwerkingsvormen stabiliseren en formaliseren, stuit vooral bij de Nederlandse ondervraagden, maar in mindere mate ook bij de Vlaamse omroepmedewerkers op bezwaren. Men houdt blijkbaar liever bepaalde slagen om de arm.

3.3. Hoe zwaar wegen de vooraf geconstateerde drempels?

3.3.1. Financiële drempels

Tijdens gesprekken in het kader van het vooronderzoek rees de vraag of er financiële drempels zouden zijn, die samenwerking in de weg zouden kunnen staan. Vanwege de moeilijkere organisatie (afstanden zijn groter, het duurt langer eer er beslissingen genomen worden), zouden de totale produktiekosten immers enorm kunnen oplopen. Bijna unaniem was men ervan overtuigd dat al deze extra kosten niet opwegen tegen de enorme financiële voordelen. De kosten worden in meer of mindere mate gedeeld en men wordt ook nog eens door een of meerdere fondsen ondersteund. De zakelijke uitgangsstelling zou dan ook impliciet inhouden dat er nauwelijks samenwerking zou plaatsvinden als het niet wat op zou leveren.

Er zijn onder deze noemer wel omstandigheden die belemmerend werken. Zo klaagt men over de ingewikkelde

procedures om de extra gelden te genereren (voornamelijk bij de BRT). Of men is niet goed op de hoogte van alle financiële mogelijkheden (Nederlandse omroepen).

Ingewikkelde procedures zijn vooral vervelend omdat het flexibel werken in de weg staat. Men dient al lang van te voren aanvragen in te dienen bij het Co-productiefonds. Dan is men nog lang niet altijd toe aan een dergelijke aanvraag. Als men dan 'dead-lines' laat passeren kan dat aanleiding vormen een project maar uit het hoofd te zetten.

De tweede omstandigheid, het niet goed op de hoogte zijn van verschillende financiële mogelijkheden - oorzaak van veranderingen binnen het Nederlandse bestel, maar ook ontstaan vanwege de structurele versnippering van kennis - is hardnekkiger. Men laat kansen onbenut, omdat men geen weet heeft van de verschillende mogelijkheden. De kennis is wel aanwezig, maar de diverse informatiekanalen functioneren blijkbaar niet optimaal. Men is zich overigens wel bewust van deze problematiek. Bij verscheidene omroepen bedenkt men op dit moment (verschillende) oplossingen.

Een oplossing voor de onderhavige problematiek is streven naar een eenduidige, heldere structuur, waarbinnen de diverse financieringsmogelijkheden (binnen Europa) uiteengezet moeten worden, met daaraan gekoppeld de wijzen waarop men (zo eenvoudig en zo flexibel mogelijk) van deze fondsen gebruik kan maken.

Verder zou men moeten onderzoeken of de informatiekanalen tussen omroepen, diensten en instellingen goed functioneren. Pratend met omroepmedewerkers ontstaat momenteel de indruk dat hetzelfde wiel te vaak uitgevonden moet worden.

3.3.2. Ideologische drempels

Bij de BRT betaamt de indruk dat het zuilensysteem niet (meer) functioneert. Men zegt met alle omroepen te werken en men proeft weinig inhoudelijke verschillen. Toch hebben verschillende zegslieden bij een aantal Nederlandse omroepen de indruk niet tot samenwerking te kunnen komen met de BRT. Vooral op het gebied van dramaproducties, maar ook bij documentaires zegt men bij bepaalde omroepen dat een verschillende kijk op de wereld samenwerking in de weg staat. Uit culturele en/of politieke motieven komt de BRT makkelijk bij de KRO en de NOS terecht. Deze drie omroepen blijken momenteel ook een redelijke staat van samenwerking opgebouwd te hebben. De groei van de afgelopen jaren van het aantal gerealiseerde co-producties komt voornamelijk op het conto van deze omroepen.

Men zoekt de eenvoudigste weg tot samenwerking, ook dan

is zulk een samenwerking meestal nog complex genoeg. KRO, NOS en BRT zitten zo ongeveer aan het plafond van wat er financieel en organisatorisch mogelijk is op het gebied van samenwerking t.a.v. televisiedramaprodukties. De indruk die nu bij sommige Nederlandse omroepen ontstaat dat de BRT niet wil samenwerken - vanwege ideologische of persoonlijke motieven - valt voor een deel terug te voeren op administratieve problemen bij de BRT. Er is blijkbaar geen ruimte elk voorstel vanuit Nederland uitgebreid te behandelen.

3.3.3. Structurele/administratieve drempels

Het feit dat de BRT alleen staat t.o.v. een aantal omroepen in Nederland, en dat die Nederlandse omroepen in Vlaanderen in feite maar op één plek terecht kunnen leidt tot structurele problemen.

Bij de BRT ontstaat het idee dat men overvoerd wordt, terwijl men in Nederland regelmatig het idee heeft tekort te komen.

Wat betreft drama lijkt er een soort driehoeksverhouding te bestaan tussen BRT/KRO en NOS. Andere Nederlandse omroepen hebben moeite in deze situatie 'in te breken', terwijl de BRT moeite heeft tijd vrij te maken om met die andere Nederlandse omroepen tot concrete resultaten te komen. Men wordt zelfs zo overvoerd dat het eenvoudige zakelijke verkeer in het gedrang komt.

Als men bedenkt dat er organisatorische en financiële limieten bestaan met betrekking tot internationaal samenwerken (vgl. eerder besproken onderzoek van CIT en PROGNOSES), zou het nuttig zijn iets van het ad hoc beleid zoals dat nu overheerst aan te passen. Onderzocht zou moeten worden wat er tussen de Nederlandse omroepen en de BRT t.a.v. verschillende programmacategorieën haalbaar is, aan de hand waarvan per categorie (bescheiden) doelstellingen geformuleerd zouden kunnen worden. Als men over en weer bepaalde betrekkelikheden ontdekt, kan dat nu heersende frustraties doen afnemen. Bovendien kunnen pas aan de hand van vastgestelde mogelijkheden (voorzichtige) doelstellingen geformuleerd worden. Nederlandse omroepen die nu voortdurend een misschien wel verzadigde markt proberen te veroveren, zouden zich aan de hand van verworven inzichten kunnen concentreren op samenwerking met de BRT op andere terreinen dan drama. (Het daarmee gespaarde geld kan indien nodig de eigen drama-afdeling ten goede komen, het eindeffect is dan hetzelfde, met zelfs de zo gewenste autonomie als neveneffect).

Pas als men vastgesteld heeft wat binnen de huidige structuren aan samenwerking haalbaar is, kan men geconstateerde

drempels gaan slechten.

Er bestaan over en weer administratieve drempels. Men krijgt de papierberg niet verwerkt, scripts blijven liggen of worden verkeerd beoordeeld. De correspondentie loopt niet optimaal, net als de kennisuitwisseling. Verbeteren van de informatiekanaalen zal de samenwerking misschien niet spectaculair doen toenemen, het zal wel de kwaliteit van de samenwerking ten goede komen, frustraties over en weer doen afnemen en wederzijds begrip doen groeien. Op den duur kan dit de mate van samenwerking positief beïnvloeden.

Ook wordt er nogal geklaagd over diverse regels die een onbelemmerde samenwerking in de weg staan. Zo noemt men in Nederland veelvuldig 'de 70% regel'. Men is verplicht zoveel bij het NOB uit te besteden. Men pleit sterk voor 'vrij verkeer' van diensten. Of dit, zoals een aantal personen meent, direct de Vlaams/Nederlandse samenwerking ten goede zal komen is de vraag. Hoewel bij de BRT productieprijzen over het algemeen lager liggen, kan aangenomen worden dat al snel de weg gevonden wordt naar nog goedkopere produktielanden.

3.3.4. (Politieke) onwil

Opvattingen ten aanzien van (mogelijke) samenwerking in Vlaanderen en Nederland verschillen nogal. De scheiding tussen cultuur en taal die Minister D'Ancona in een lezing tijdens een congres over Vlaams/Nederlandse samenwerking op cultureel gebied in mei 1990 aanbracht, riep in Vlaanderen op politiek niveau woede en verbazing op.

Bij de omroep is vanuit Vlaanderen, volgens een aantal zegslieden, meer gestreefd naar structurele samenwerkingsverbanden. Zo pleitte met name Fleerackers, in leven lid van de Vaste Commissie van de BRT voor de oprichting van een Canal Grande, waarin BRT 2 en Nederland III gezamenlijk op zouden trekken.

In Nederland is deze vorm van structurele samenwerking tegengehouden.

Alleen de NOS heeft het streven naar samenwerking met de BRT principieel vastgelegd.

Gebrek aan politieke wil om gezamenlijk op te trekken wordt op de (werk)-vloer nauwelijks als een belemmering ervaren. De omroepmedewerkers, zo wordt gesteld, zoeken elkaar toch wel op, uit hele andere, reeds eerder besproken zakelijke gronden. Politieke onwil zou waarschijnlijk pas een rol gaan spelen als samenwerking van bovenaf zou worden opgelegd. Nu wordt samenwerking gestimuleerd, maar hebben programmamakers bij de omroep alle vrijheid om die stimulans te gebruiken of te negeren.

Eventuele onwil is moeilijk aan te tonen, omdat - zoals eerder gesteld - niet vaststaat hoeveel samenwerking haalbaar is. Er is op beleidsniveau jarenlang gepretendeerd dat meer samenwerking noodzakelijk is en waar mogelijk zijn stimulerende maatregelen genomen. Niet alleen met geld, maar bijvoorbeeld ook met het benoemen van iedere co-productie van de BRT met een Nederlandse omroep tot 100% eigen produkt, zodat makkelijker aan de wettelijke verplichting voldaan kan worden.

Uit zakelijke overwegingen is er samenwerking tot stand gekomen. De mate van samenwerking is - zeker de afgelopen jaren - toegenomen. Van onwil blijkt ook tijdens de gevoerde gesprekken nauwelijks sprake. Wel van problemen, frustraties, drempels en ander groter of kleiner ongemak, waarvan er een aantal bij dit onderzoek in kaart worden gebracht.

Het lijkt niet noodzakelijk de bestrijding van onwil aan te pakken, althans dat behoeft geen prioriteit. Het is zinnvoller, waar mogelijk, problemen aan te pakken, frustraties weg te nemen, drempels te verlagen, dit vooral om de kwaliteit van de samenwerking te verbeteren. Uiteindelijk kan dit ook invloed hebben op de effectiviteit van, en de wil tot (meer) samenwerking.

3.3.5. Beroepsmatige en technische verschillen

Men constateert verschillen, van werken, van ideeën, van techniek, van smaak en van organisatie tussen de BRT en de Nederlandse omroepen. Hoewel dit wel eens leidt tot discussies en oponthoud worden beroepsmatige en technische verschillen niet als een lastige drempel ervaren. Uit de gesprekken over en weer blijkt niet dat dit reden geeft om niet te co-produceren. Men vindt dergelijke verschillen vaak juist stimulerend.

Als medewerker van de BRT is het prettig te werken in een minder bureaucratische setting, voor Nederlandse omroepmedewerkers kan het werken met de (vaste) Vlaamse acteerstaf een stimulans zijn. Dat co-producties ingewikkelder zijn - m.n. voor de producent - omdat het nogal wat extra organisatie vraagt wordt meestal als stimulerend ervaren. Er zijn meer mogelijkheden om het vakmanschap te etaleren.

Als er problemen, discussies of onenigheid op dit vlak dreigen te ontstaan, gaat het meestal om achterliggende mentaliteitsverschillen.

3.3.6. Mentaliteit/cultuur/taal

Op dit vlak liggen aanzienlijke problemen. Niet alleen omdat er verschillende opvattingen leven, maar vooral omdat er

onbekendheid over elkaars opvattingen ten aanzien van mentaliteit, cultuur en taal lijkt te bestaan.

3.3.6.1. *Mentaliteit*

Nederlanders zeggen zich op hun gemak te voelen in Vlaanderen. Het gemoedelijke, minder strakke regime dan dat ze in het 'Noorden' gewend zijn spreekt hen aan. Ook meer 'bourgondische' aspecten worden geroemd. Omroepmedewerkers in Nederland hebben geen moeite met de Vlaamse mentaliteit en de indruk bestaat dat er andersom ook geen problemen ervaren worden.

Deze worden door de Vlamingen echter wel opgevoerd. De BRT-medewerkers zeggen wel eens problemen te hebben met de al te zakelijke houding van de Nederlanders. Er leeft nogal wat achterdocht jegens de Nederlandse partner. Het irriteert de Vlaamse omroepmedewerkers echter het meest dat ze zich niet altijd serieus genomen voelen.

Naarmate samenwerking toeneemt zullen dergelijke problemen slijten - zo stellen ook een aantal ondervraagden - maar het is goed over en weer weet te hebben van (onverwachte) uitgesproken houdingen, en waar nodig deze bespreekbaar te maken.

De bemoeienis van een Nederlandse programmamaker bij een produkt dat samen gefinancierd wordt, maar uitgevoerd wordt door de BRT is intensief. Al ligt de verantwoordelijkheid bij de BRT, de Nederlandse omroep heeft er belang bij zoveel mogelijk 'nestgeur' op het produkt over te brengen. Omdat de BRT een interne pluriforme organisatie is mag zij best wel eens anders ruiken, zij kan de Nederlandse partner meer de gang laten gaan en zij doet dit over het algemeen ook. Ditzelfde voorbeeld kan en wordt soms uitgelegd als een kwestie van mentaliteit. De brutale, eigenwijze koopmansgeest tegenover een meer bescheiden timide Vlaamse houding.

Als het Nederlandse respect van de Nederlandse omroepmedewerkers voor het werk van hun BRT-collega's zo groot is als ze voortdurend beweren, zou het aannemelijk zijn dat ze zich soms minder met inhoudelijke zaken zouden bemoeien. Als men vindt dat zulks wel moet, moet men zich daarover ook uitspreken.

BRT-medewerkers die zich ergeren aan Nederlandse collega's, zullen zich moeten leren uitspreken. Zwijgen betekent instemming voor de Nederlander, sterker nog, hij heeft meestal niet eens door dat zijn houding op bepaalde momenten niet op prijs wordt gesteld.

Als een BRT-Diensthofd vasthoudend is t.a.v. een bepaald concept of idee en dit niet los laat kan hij nog altijd in zee gaan

met een andere Nederlandse omroep. De in de steek gelaten Nederlandse partner zal dit normaalgesproken als een zakelijk geschil af doen en niet als een vertrouwensbreuk.

Omgekeerd dient de Nederlander ermee rekening te houden dat men bij de BRT een vertrouwensrelatie op wil bouwen.

Als misverstanden opgehelderd, en irritaties, maar ook meningen en wensen, over en weer uitgesproken worden, kan dat vooral de kwaliteit van de samenwerking ten goede komen, waardoor de (beperkte) mogelijkheden ten aanzien van co-produceren geoptimaliseerd worden.

3.3.6.2. *Cultuur*

Mentaliteitsverschillen zijn een concrete aanwijzing voor het gevoel en de indruk niet binnen eenzelfde cultuur te leven en te werken, maar dat er op zijn minst sprake moet zijn van twee verschillende subculturen (vgl. Von der Dunk, 1989).

Cultuur is echter een abstract begrip, dat op verschillende wijzen geïnterpreteerd kan worden. Het wordt meer op politiek niveau gehanteerd, vooral om beleidsdoelstellingen te formuleren. De ondervraagde omroepmedewerkers hebben voornamelijk vanuit de concrete werksituatie gepraat. Cultuur werd in feite vertaald naar mentaliteit en taal. Net als de eerder besproken (politieke) onwil kan gesteld worden dat dergelijke abstracte begrippen op de werkvloer nauwelijks spelen.

3.3.6.3. *Taal*

De taalverschillen zijn wel zo groot dat er rekening mee gehouden moet worden. Een Amsterdammer kan geen Antwerpenaar spelen, en een Gentenaar geen Terschellinger. Dialecten zijn wel eens moeilijk te verstaan. Vooral de Vlamingen hebben het idee dat hun taal de Nederlander onaangenaam ('onnozel') in de oren klinkt.

Hoewel verwacht werd dat de taal een behoorlijke drempel zou opleveren, bleek uit de meeste gesprekken dat taalgeschillen geen onoverkomelijke problemen opleveren. Mentaliteitsverschillen worden zwaarder gewogen.

Wel ontstaan problemen als (te) laat wordt ingegrepen. Op de set leidt onenigheid tot kostbaar tijdverlies en mogelijke verslechtering van de werksfeer. Echte onduidelijkheden moeten zoveel mogelijk vanuit het script naar voren komen.

3.4. Tot slot

In dit hoofdstuk werden in eerste instantie de onderzoeksresultaten van Vlaanderen en Nederland vergeleken. Er zijn twee zaken die opvallen, omdat er in Vlaanderen en Nederland verschillend over gesproken wordt:

- * Bij de BRT is men in de veronderstelling dat in principe met iedere Nederlandse omroep gewerkt kan worden, dat de verzuiling niet meer bestaat. Toch lijkt uit de keuze voor de KRO en de NOS bij co-producties op het gebied van drama nog voorkeur te bestaan, of voor de 'neutrale' NOS, of voor de cultuurverwante KRO. Feitelijk is het zo dat een aantal Nederlandse omroepmedewerkers op dramagebied zegt niet tot samenwerking te kunnen komen ondanks herhaalde pogingen om, naar verluidt, een werkrelatie op te bouwen.
- * De Nederlanders denken over het algemeen een uitstekende relatie met hun Vlaamse collega's te hebben opgebouwd. In feite blijken de Vlamingen vaak last te hebben van de al te zakelijke (Nederlandse) mentaliteit.

Over andere problemen en drempels werd in Nederland en in Vlaanderen min of meer gelijklopend gedacht.

Vervolgens werden vragen - opgeroepen in het eerste hoofdstuk - aan de onderzoeksresultaten getoetst:

- * De noodzaak tot samenwerking wordt over het algemeen erkend.
- * Samenwerken tussen de BRT en Nederlandse omroepen heeft een aantal voordelen, boven andere samenwerkingsverbanden.
- * Er zit - vanwege financiële en organisatorische aspecten - ook blijkens reacties van ondervraagden een limiet aan co-produceren. Het is niet duidelijk hoe dicht men op dit moment bij die limiet zit.
- * Veranderingen in het medialandschap kunnen samenwerkingsprocessen beïnvloeden; motieven zijn van zakelijke aard en niet principieel en worden derhalve steeds opnieuw aan haalbaarheid per project getoetst.

Tenslotte werden een aantal vooraf geformuleerde drempels getoetst en gewogen. Een belangrijke rol spelen:

- * Financiële drempels: de bestaande mogelijkheden blijken complex en niet voor iedereen even helder te zijn. Het is duidelijk dat kansen blijven liggen.
- * Ideologische drempels: voor een aantal Nederlandse omroepen is het niet makkelijk om tot samenwerking te komen, omdat volgens de geïnterviewden, een verschillende kijk op de

wereld tot te veel discussie en uiteindelijke vervlakking van een produkt kan leiden.

- * Mentaliteit: Vlamingen en Nederlanders zeggen een verschillende mentaliteit te hebben. Verschillende meningen en houdingen worden niet uitgesproken en niet gesignaleerd. Mogelijke onvrede die hieruit resulteert kan toekomstige samenwerking in de weg staan.

Taalverschillen en administratieve/structurele drempels leiden wel eens tot problemen: deze zijn echter over het algemeen oplosbaar, of een afgeleide van bovengenoemde problemen.

(Politieke) onwil, beroepsmatige verschillen en 'cultuur' worden nauwelijks als drempel ervaren, of spelen op het werkniveau een minder belangrijke rol.

In een vierde en laatste hoofdstuk wordt een samenvatting gegeven en een aantal uit het onderzoek voortvloeiende (mogelijke) beleidsaanbevelingen geformuleerd.

4. SAMENVATTING EN BELEIDSAANBEVELINGEN

4.1. Samenvatting

4.1.1. De (veranderende) televisiemarkt

* Het televisieprogramma: een lastig produkt

Het maken van een televisieprogramma is een ingewikkeld en daardoor kostbaar proces. Er zijn veel mensen bij betrokken, duur materiaal is nodig en er zijn veel overheadkosten. Een goede organisatie is belangrijk. Een grotere investering verruimt de mogelijkheden een programma kwalitatief te verbeteren.

* De markt van televisieprogramma's

Het aantal aanbieders neemt enorm toe. De vraag naar programma's wordt groter. De markt van televisieprogramma's is schaars. De concurrentie wordt groter. Programma's worden onder invloed hiervan duurder.

* Veranderingen in het medialandschap

De markt is (mede) in beweging onder invloed van een aantal snel opeenvolgende ontwikkelingen.

- Technische veranderingen: kabel- en satelliettelevisie, de ontwikkeling van nieuwe beeld- en geluidswaergave (HDTV, digitalisering).
- Proces van deregulering: overheidsbemoedienis wordt kleiner, hierdoor ontstaan in verschillende Europese landen duale omroepsystemen. Ook in België en Nederland is een dergelijke ontwikkeling gaande.
- Er is een proces van internationalisering gaande, waarbij de televisie zich steeds meer ontwikkelt vanuit een nationaal kader naar een internationale context. Aan de andere kant lijkt de interesse voor lokale activiteiten toe te nemen.

* Economische en culturele belangen

Onder druk van de toenemende concurrentie en de oplopende prijzen, worden publieke omroepen gedwongen marktgericht te gaan werken. Tegelijkertijd dienen zij hun culturele taken te bewaken.

4.1.2. De betekenis van co-producties

Er worden vier mogelijkheden onderscheiden programma's te verwerven:

- * Eigen produkties
- * Opdrachtprodukties
- * Co-produkties
- * Aankoop

Als antwoord op ontwikkelingen in het medialandschap wordt op beleidsniveau co-produceren aangemoedigd. In tegenstelling tot de groeiende rol van 'vrije' producenten, moet de groei van co-produkties op de totale programmamarkt, volgens internationale onderzoeken, echter enigszins gerelativeerd worden.

Onderzoekers verwachten dat in 1998 het aandeel co-produkties op het totaal-aanbod 5% bedraagt, tegen thans 3%.

Het is momenteel niet te overzien welke rol vrije producenten (gaan) spelen ten aanzien van verschillende samenwerkingsvormen.

4.1.3. Motieven voor samenwerking

- * Financiële voordelen
 - Kosten worden gedeeld door twee of meer partners.
 - Men kan een beroep doen op ondersteunende fondsen.
 - Het aanbod van het 'eigen produkt' wordt verruimd.
 - Het budget per programma is groter en daardoor is er een grotere kans programma's te verkopen.
- * Professionele voordelen
 - Er vindt een kruisbestuiving van ideeën en vakkennis plaats.
 - Er is een groter arsenaal aan talent waaruit geput wordt.
 - Het publieksbereik is in de regel groter, hetgeen zeker voor omroepen met een culturele en/of ideologische taak een voordeel kan zijn.
- * Culturele voordelen
 - De culturele identiteit van Europa en landen binnen Europa kan beter gewaarborgd worden door samenwerking. Anders wordt de afhankelijkheid van aangekochte programma's (uit de V.S.) alleen maar groter.

4.1.4. Europese samenwerking

Van oudsher zijn er samenwerkingsverbanden tussen verschillende binnenlandse omroepen in bepaalde Europese regio's. Deze zijn vooral ontstaan vanwege elkaars nabijheid en/of talige verwantschap. Ook de BRT en de Nederlandse omroepen werken al van oudsher van tijd tot tijd samen.

De laatste jaren ontstaan er meer georganiseerde samenwerkingsverbanden. Hiermee wordt het belang dat op beleidsniveau aan co-producen wordt toegekend nogmaals onderstreept. Voorbeelden zijn: 'The European Consortium for Commercial Television' (ECC), The European Co-Production Association (ECA) en The Group for Developing of an Audio-Visual Identity (DAVID).

4.1.5. Vlaams-Nederlandse samenwerking

Vlaanderen en Nederland proberen op verschillende terreinen tot samenwerkingsverbanden te komen. Zo ook aangaande de omroep. Voorstellen voor meer structurele en/of fundamentele samenwerking komen meestal uit Vlaanderen.

Ondanks ondersteunende maatregelen leeft het gevoel dat samenwerking tussen de BRT en de Nederlandse omroepen en met name het tot stand komen van co-producties voor televisie niet optimaal verloopt.

Blijkbaar blijven er ondanks verschillende maatregelen ter stimulering van de samenwerking drempels bestaan. Een aantal van deze drempels wordt genoemd. Zij vallen in de volgende categorieën:

- * Financiële drempels
- * Ideologische drempels
- * Administratieve/structurele drempels
- * (Politieke) onwil
- * Beroepsmatige verschillen
- * Mentaliteit/cultuur/taal.

Hoewel veel over (mogelijke) drempels gespeculeerd wordt, m.n. tijdens een congres van de Stichting Co-Productieprij, georganiseerd in 1987, omdat de stichting vond dat er dat jaar te weinig (kwalitatief goede) co-producties tot stand waren gekomen, is nooit een poging gedaan mogelijke problemen te achterhalen.

In dit onderzoek wordt gepoogd drempels die door omroepmedewerkers in Vlaanderen en in Nederland gevoeld worden in kaart te brengen. Doel is te achterhalen welke van de hierboven geformuleerde categorieën als drempel ervaren wordt en waar mogelijk aan te geven of, en hoe deze verlaagd kunnen worden. Eventueel kunnen niet eerder geformuleerde problemen bij het tot stand komen van co-producties, met behulp van dit - kwalitatieve - onderzoek, aan het licht komen. Dat houdt wel in dat in dit rapport over problemen wordt gesproken wanneer gesprekspartners zeggen dat ze er zijn. Dat wil niet

zeggen dat drempels er echt liggen, alleen dat ze gevoeld worden. En zo hoort het ook: Voor wie over een drempel struikelt is het irrelevant of die er echt was.

Het onderzoek beperkt zich tot televisie en tot de publieke omroepen in Nederland en Vlaanderen.

4.1.6. Het onderzoek bij de BRT

Onder co-producen ressorteert een breed scala aan samenwerkingsverbanden.

Omroepmedewerkers vinden dat een 'echte co-productie' resultaat moet zijn van intense gelijkwaardige samenwerking: inhoudelijk, financieel, creatief. Men is het er over eens dat dit ideaaltype haast niet voorkomt.

Wel treft men een aantal 'zwakkere' samenwerkingsvormen aan, zoals co-financiering, gastheerprincipe en presale.

*** Motieven**

- Zakelijke motieven. Het gebrek aan financiële middelen en de mogelijkheid iets extra's te doen is het overwegende motief voor samenwerking. Ideële of culturele motieven spelen voor de Vlaamse programmamakers geen rol. Men wijst de integratiegedachte zelfs af.
- Persoonlijke motieven. Het werken in een andere professionele context, het opdoen van nieuwe inzichten en contacten wordt als verrijkend ervaren. De 'moeilijkere' organisatie wordt door verschillende medewerkers als stimulerend ervaren.

*** Co-productiedrempels**

- Het structurele verschil tussen de Vlaamse en de Nederlandse omroep wordt niet of nauwelijks belemmerend gevonden.

Wel wordt het verschil van werken binnen beide omroepsystemen als belemmering ervaren (andere hiërarchische structuur, andere programmering, prijsverschillen, de rol van vrije producenten in Nederland, e.d.).

- De contact- en concipiëringfase verloopt zonder al te grote problemen. Probleem is wel dat Nederlandse gesprekspartners binnen hun gedecentraliseerde bestuursstructuur makkelijk beslissingen mogen en kunnen nemen. De bureaucratische, hiërarchische structuur binnen de BRT is storend als men afspraken wil maken. Nederlandse omroepmedewerkers nemen in het algemeen meer initiatieven. Bij de gerealiseerde producties bleken de initiatieven gelijkelijk genomen.

- Ondanks dat de financiële motieven meestal doorslaggevend zijn voor samenwerking, ervaart men toch een probleem. De financieringsprocedure van de co-productiefondsen wordt als te omslachtig ervaren.
- Tijdens de realisatie van een co-productie stuit men op kleine problemen. De verschillende invulling van functies, een verschillende bandbreedte, maar ook douaneformaliteiten leiden tot ergernis.
- De Vlamingen ergeren zich aan de Nederlandse mentaliteit. Voornamelijk de 'hautaine, arrogante zelfverzekerdheid', de 'breedsprakigheid van een politicus' en de 'geslepenheid en halsstarrigheid in zaken doen' worden genoemd als punten van ergernis.

Ook staan de Nederlanders, volgens de ondervraagden, niet altijd tolerant tegenover de Vlaamse taal.

- * **Beleid/structurele samenwerking/houding t.a.v. co-produceren**
 - Hoewel nauwelijks formeel beleid terzake gevoerd wordt, zijn de ondervraagden van mening dat wel degelijk aandacht besteed wordt aan co-produceren, dat alle co-productie initiatieven nauwkeurig worden onderzocht, dat ook voldoende projecten worden gerealiseerd en de informatie-uitwisseling tussen beide omroepsystemen voldoende is.
 - Slechts een vijftal van de ondervraagde omroepmedewerkers is voor structurele samenwerking. De meeste voelen meer voor een incidentele aanpak. Wel pleit men voor het institutionaliseren van de contacten tussen de omroepen.
 - Over het algemeen zijn de ondervraagde omroepmedewerkers tevreden met de kwaliteit van de gerealiseerde co-producties. Sommige waarschuwen voor vervlakking onder invloed van te veel discussies.

4.1.7. Het onderzoek bij de Nederlandse omroepen

*** Begripsbepaling en motieven**

Begripsbepaling en motieven verschillen niet zo van de Vlaamse omroepmedewerkers. Een enkele Nederlandse omroepmedewerker vindt dat er ook culturele en/of historische raakvlakken in de inhoud van een co-productie moeten zitten.

Als motief wordt in Nederland ook een groter publieksbereik genoemd.

* **Drempels**

- Structurele verschillen worden door de Nederlandse omroepmedewerkers als een drempel ervaren. Te weinig beslissingsbevoegdheid bij gesprekspartners en te veel ambtelijkheid bij de BRT worden als het meest hinderlijk ervaren. Als een project eenmaal loopt vallen de meeste verschillen weg.
- KRO en NOS werken op dramagebied het meest met de BRT. Medewerkers van deze omroepen kennen weinig problemen tijdens de contact- en concipiëringfase. Andere omroepmedewerkers voelen wel problemen tijdens deze fase. Zaken worden slecht of niet afgehandeld. Soms krijgen men geen antwoord, men voelt zich (te vaak) afgewezen.
- Een aantal omroepmedewerkers zegt geen goed overzicht van de financiële mogelijkheden te hebben. Ook ontbreekt soms het overzicht betreffende de extra kosten. Desondanks is men in de afrekening nu al goedkoper uit en dat terwijl er wellicht nog kansen blijven liggen.
- Tijdens de produktiefase zijn er wel eens problemen, maar deze worden door de Nederlanders niet echt als storend ervaren.
- Nederlanders erkennen de culturele verschillen tussen Nederland en Vlaanderen. Ook herkent men een andere mentaliteit. Maar ondanks de verschillen, is men zeer positief over de Vlamingen. Er wordt juist graag samengewerkt. De Nederlanders herkennen wel eens een minderwaardigheidscomplex bij de Vlamingen, maar vinden die houding 'onzin'.
- De taal wordt door de meesten niet als een probleem ervaren.

* **Beleid/structurele samenwerking/kwaliteit**

Ook in Nederland is er weinig beleid op dit moment ten aanzien van co-produceren. De Nederlandse omroepmedewerkers zoeken net als hun Vlaamse collega's het liefst eenvoudige, voor de hand liggende oplossingen. Structureel beleid vindt men niet nodig. De kwaliteit van de co-produktie wordt goed gevonden.

4.1.8. Belangrijkste verschillen en problemen

- * Bij de BRT is men in de veronderstelling dat in principe met iedere Nederlandse omroep gewerkt kan worden, dat de verzuiling niet meer bestaat. Toch lijkt uit de keuze voor (en van) de KRO en de NOS bij co-producties op het gebied van drama nog voorkeur te bestaan, of voor de 'neutrale' NOS, of voor de cultuurverwante KRO. Feitelijk is het zo

dat een aantal Nederlandse omroepmedewerkers op dramagebied zegt niet tot samenwerking te kunnen komen ondanks herhaalde pogingen om, naar verluidt, een werkrelatie op te bouwen.

- * De Nederlanders denken over het algemeen een uitstekende relatie met hun Vlaamse collega's te hebben opgebouwd. In feite blijken de Vlamingen vaak last te hebben van de al te zakelijke (Nederlandse) mentaliteit.

Over andere problemen en drempels werd in Nederland en in Vlaanderen min of meer gelijklopend gedacht.

- * Zo vindt men de extra financieringsmogelijkheden te ingewikkeld. Ook lijken niet alle fondsen bekend te zijn.
- * Constateert men structurele verschillen tussen beide omroepsystemen, die soms last veroorzaken.
- * Soms leveren technische verschillen en verschillende werkwijzen problemen op.

4.1.9. Belangrijke conclusies

- * De noodzaak tot samenwerking wordt over het algemeen erkend.
- * Samenwerken tussen de BRT en Nederlandse omroepen heeft een aantal voordelen boven andere samenwerkingsverbanden.
- * Er zit - vanwege financiële en organisatorische aspecten - ook blijkens reacties van ondervraagden een limiet aan coproduceren. Het is niet duidelijk hoe dicht men op dit moment bij die limiet zit.
- * Veranderingen in het medialandschap kunnen samenwerkingsprocessen beïnvloeden; motieven zijn namelijk overwegend van zakelijke aard en niet principieel en worden derhalve steeds opnieuw aan haalbaarheid per project getoetst.
- * Financiële drempels: de bestaande mogelijkheden blijken complex en niet voor iedereen even helder te zijn. Het is duidelijk dat kansen blijven liggen.
- * Ideologische drempels: voor een aantal Nederlandse omroepen is het niet makkelijk om tot samenwerking te komen, omdat volgens de geïnterviewden, een verschillende kijk op de wereld tot te veel discussie en uiteindelijke vervlakking van een produkt kan leiden.

- * Mentaliteit: Vlamingen en Nederlanders zeggen een verschillende mentaliteit te hebben. Verschillende meningen en houdingen worden niet uitgesproken en niet gesignaleerd. Mogelijke onvrede die hieruit resulteert kan toekomstige samenwerking in de weg staan.
- * Vooral tijdens de contact- maar ook in de concipiëringsfase ontstaan problemen, die verwant zijn aan bovengenoemde drempels.
- * Taalverschillen en administratieve/structurele drempels leiden wel eens tot problemen: deze zijn echter over het algemeen oplosbaar, of een afgeleide van bovengenoemde (mentaliteits) problemen.
- * (Politieke) onwil, beroepsmatige verschillen en 'cultuur' worden nauwelijks als drempel ervaren, of spelen op het werkniveau een minder belangrijke rol.

4.2. Beleidsaanbevelingen

Gezien de conclusies van dit rapport zal het geen verwondering wekken dat de meeste (beleids)aanbevelingen gericht zijn op het verbeteren van de kwaliteit van de samenwerking tussen de BRT en de Nederlandse omroepen. Toename (waar mogelijk) volgt, daar waar de kwaliteit van de samenwerking en de resultaten voor beide partijen bevredigend zijn.

4.2.1. Financiën

Het verwerven van (geldelijke) middelen is niet alleen voor omroepmedewerkers het belangrijkste motief, maar ook voorwaardenscheppend voor samenwerking. Problemen op dit vlak dienen, met prioriteit, aangepakt te worden.

Het gebrek aan heldere en toegankelijke informatie over de mogelijkheden van diverse fondsen in Europa en de voorwaarden waaraan voldaan moet worden, dient te worden aangevuld.

Procedures moeten indien mogelijk niet ontmoedigend werken. Dat betekent dat bij eventuele aanvragen een zo groot mogelijke flexibiliteit in acht genomen zou moeten worden. Gezien de nog niet of nauwelijks gehanteerde selectiecriteria die bij het Co-productiefonds en het CoBO-fonds gelden, moet de aanvraagprocedure vereenvoudigd kunnen worden. Vooral van belang is dat men kort voor uiteindelijke productie nog een aanvraag kan indienen.

Om een dergelijke helderheid te realiseren en samenwerking een meer gestructureerd aanzien te geven zou het aan te raden zijn het Co-productiefonds en het CoBO-fonds samen te voegen. Een fonds biedt meer mogelijkheden voor de door omroepmedewerkers zo gewenste flexibiliteit. Bovendien kost het een hoop geld en moeite twee fondsen te beheren. Samenvoeging kan leiden tot een meer professioneel beheer van het fonds. Ook voor het 'moreel' lijkt het niet juist te werken met twee afzonderlijke fondsen als men juist streeft naar meer en betere samenwerking. Is samenwerking wel mogelijk als men niet eens gezamenlijk één fonds kan (wil) beheren?

Een aantal Nederlandse omroepmedewerkers blijkt op zoek naar informatie over de verschillende financiële mogelijkheden. Deze kennis blijkt binnen de Nederlandse omroep wel degelijk aanwezig (bijlage IV is hiervan een voorbeeld). Maar een nadeel van de structuur van het (versplinterde) Nederlandse omroepbestel is dat informatiekanalen (blijkbaar) sneller verstopt raken. De neiging van de Nederlandse omroepen om afzonderlijk naar oplossingen te zoeken lijkt omslachtig, duur en onnodig.

De Nederlandse Taalunie zou hier vooral een initiërende rol moeten spelen. Zij kan wijzen op de noodzaak van één fonds, en mogelijke voorstellen voor opzet en beheer van een dergelijk fonds kunnen uitwerken.

Zij zou bij de Nederlandse omroepen kunnen aandringen op een onderzoek naar de wijze waarop kennisuitwisseling plaatsvindt.

De Nederlandse Taalunie zou (als alternatief) waar mogelijk en waar nodig zelf een voorlichtende taak op zich kunnen nemen.

4.2.2. Vlaamse en Nederlandse mentaliteit

De verhouding tussen de Vlaamse omroepmedewerker en de Nederlandse collegae zijn minder goed, dan dat vooral de Nederlander denkt.

Het verschil van mening en inzicht dat ten aanzien van elkaars mentaliteit lijkt te bestaan kan alleen slijten als men meer inzicht in elkaar heeft. Dit kan door contacten te intensiveren en/of door ze te verbeteren.

In eerste instantie is het belangrijk dat inzicht ontstaat in het feit dat de Vlaming regelmatig moeite zegt te hebben met de Nederlandse mentaliteit, terwijl de Nederlander geen probleem ziet in zijn relaties met Vlaamse collega's.

De Nederlandse Taalunie speelt al een belangrijke rol, dank zij het organiseren van workshops e.d, bij het leggen van de contacten tussen omroepmedewerkers. Zij zou deze activiteit

kunnen uitbreiden, ook al omdat veel omroepmedewerkers in Vlaanderen en Nederland hun belangstelling hiervoor uitspreken.

Overwogen kan worden - naast technische en inhoudelijke invulling van workshops - aandacht te besteden tijdens werkbijeenkomsten aan genoemde mentaliteitsproblemen.

4.2.3. Structurele/ideologische drempels

Vooraf een aantal Nederlandse omroepen ervaren het als een probleem dat de BRT geen zin en/of tijd voor ze heeft. De BRT kan lang niet alle aanvragen aan. Het is uit welbegrepen eigenbelang niet verwonderlijk en begrijpelijk dat de BRT kiest voor de voor haar meest voor de hand liggende partners, in het geval van televisiedrama meestal de KRO en de NOS.

De Nederlandse omroepen en de BRT moeten erkennen dat de mogelijkheden slechts beperkt zijn. In plaats van proberen zich er bij de Dienst Drama van de BRT tussen te wringen zouden Nederlandse omroepen ook kunnen proberen bij andere afdelingen dan drama samenwerking met de BRT te intensiveren. Door vaker spelshows, kwissen, jongerenprogramma's, of andere programmacategorieën, die niet zo aan inhoud en ideologie gebonden zijn dan drama, of waarover althans geen problemen ontstaan met de betreffende BRT-afdelingen, te maken, ontstaat ook ruimte binnen de begroting. Die ruimte kunnen omroepen desnoods ten goede laten komen aan 'noodlijdende' drama-afdelingen.

De Nederlandse Taalunie zou hier een informerende maar ook bemiddelende rol kunnen spelen.

4.2.4. Andere problemen

- De 'overload' aan informatie is aanleiding voor een aantal frustraties. Omroepmedewerkers zeggen zich suf te lezen, of daar juist niet aan toe te komen. Daardoor blijven niet alleen (goede) voorstellen liggen, maar blijven ook auteurs van bepaalde stukken onbeantwoord in mogelijke vertwijfeling achter.

Het zou nuttig zijn te komen tot een centraal meldpunt voor scripts, scenario's of een synopsis daarvan, en andere voorstellen, zodat de informatie naar de juiste bureaus gaat en de voortgang van het 'beoordelingsproces' enigszins bewaakt wordt.

De Nederlandse Taalunie zou een dergelijk meldpunt kunnen inrichten, of voorstellen.

- De taalverschillen zouden vooral eerder besproken moeten worden. Tijdens het draaien heeft men nauwelijks tijd voor inhoudelijke discussies. Een en ander leidt soms tot onvrede. Scenario's zouden voor of desnoods tijdens de opnamen door een onafhankelijke instelling, bijvoorbeeld de Nederlandse Taalunie, op onduidelijkheden nagelezen moeten worden.

BIJLAGE I: CO-PRODUKTIEFONDSEN

Het Co-productiefonds (België)

Reglement van het Co-productiefonds van de Belgische Radio en Televisie, Nederlandse uitzendingen.

Artikel 1

Het Co-productiefonds draagt door middel van financiële bijdragen bij tot de totstandkoming van audiovisuele co-productieprojecten, inzonderheid projecten van de Nederlandse Omroepstichting of van een der instellingen die krachtens de in Nederland geldende regelen zendtijd verkregen hebben. Het wordt gestijfd:

- 1° door storting van 1/3 van de netto-opbrengsten die de B.R.T. verkrijgt uit de overeenkomst die door auteursrechthebbenden is gesloten met de Nederlandse kabel distributienetten;
- 2° door de opbrengst van de projecten die geheel of gedeeltelijk door afname van het co-productiefonds gefinancierd worden;
- 3° door de opbrengst van zijn vermogen.

Wanneer het vermogen van het co-productiefonds 500 miljoen frank te boven gaat, wordt het teveel aan de Vlaamse Gemeenschap toegekend.

Artikel 2

Het fonds wordt belegd overeenkomstig de bepalingen van artikel 12 van de wet van 16 maart 1954 betreffende de controle op sommige instellingen van openbaar nut.

Artikel 3

Overeenkomstig de bepalingen van artikel 3, ^U 2, van de wet van 16 maart 1954 betreffende de controle op sommige instellingen van openbaar nut, is elke opneming uit het fonds afhankelijk van de voorafgaande toestemming van de toeziende overheid.

Gezien om te worden gevoegd bij het ministerieel besluit van 23 juli 1986.

De Gemeenschapsminister van Financiën en Begroting,
L. WALTNIEL

De Gemeenschapsminister van Cultuur,
P. DEWAEL

Het CoBO-fonds (Nederland)

Het Co-productiefonds Binnenlandse Omroep (CoBO-fonds) heeft in zekere zin zijn oorsprong in België. Het fonds werd op 29 november 1985 opgericht als voortzetting van de Stichting Beheer en Repartitie Kabelgelden (B.R.K.). De Stichting B.R.K. was ingesteld na de totstandkoming van het zogenaamde Belgische Kabelcontract, een overeenkomst waarbij de gezamenlijke Belgische kabeldistributeurs tegen een bepaald bedrag toestemming verkregen tot het doorgeven van buitenlandse televisieprogramma's en films op de Belgische kabel. De N.O.S. vertegenwoordigde in dit contract de Nederlandse rechthebbenden in de 'omroepsfeer'. De Stichting B.R.K. werd opgericht om de aldus verkregen gelden te beheren en onder de verschillende rechthebbenden (omroeporganisaties, uitvoerende kunstenaars en andere categorieën) te verdelen. Eind 1985 werd aan de gelden van de B.R.K. - die zich inmiddels flink hadden opgehoopt, doordat nog geen aanvang was gemaakt met de repartitie - een speciale bestemming gegeven: het door middel van financiële ondersteuning stimuleren van co-producties tussen de Nederlandse omroep en de culturele 'buitenwacht' (film, podiumkunst) enerzijds; en tussen de Nederlandse en Belgische omroep anderzijds.

Hiermee zijn in feite de drie categorieën van de co-producties opgesomd, welke door het CoBO-fonds financieel ondersteund kunnen worden:

- Nederlandse omroep - B.R.T.
- Nederlandse omroep - filmproducenten (nadere regelingen voor deze categorie zijn getroffen in samenwerkingsovereenkomsten tussen CoBO, de Nederlandse omroepen en respectievelijk het Productiefonds voor Nederlandse Films en het Fonds voor de Nederlandse Film, twee uit overheidsmiddelen gefinancierde subsidiegevers op filmgebied).
- Nederlandse omroep - instellingen werkzaam op het gebied der podiumkunsten in de ruimste zin van het woord: theater, muziek, dans, ballet, opera, enz.

In beginsel streeft het CoBO naar een evenredige verdeling van zijn gelden over de drie verschillende categorieën van co-producties. Daar de belangstelling van de aanvragers bij het CoBO-fonds deze evenredigheid geenszins weerspiegelt, is een gelijkmatige verdeling in de praktijk tot op heden niet mogelijk gebleken.

Bij het toewijzen van gelden worden de aanvragen aan een aantal regels getoetst, welke in de zogenaamde 'explicatienota' zijn geformuleerd. Daar de middelen van het CoBO te beschouwen zijn als een gezamenlijk bezit van de Nederlandse zendgemachtigden, kunnen aanvragen uitsluitend door deze zendgemachtigden worden ingediend. Aan het C.O.P.-T.V. (College van Overleg Programmazaken Televisie), het overlegorgaan van de zendgemachtigden, is een sleutelrol toegekend in het beoordelen van aanvragen voor een bijdrage uit het CoBO. Het C.O.P.-T.V. toetst projecten op hun C.S.O.-productiekarakter en algemeen programmatisch belang. Uitsluitend indien het C.O.P.-T.V. positief adviseert, kunnen middelen uit het CoBO worden verkregen.

Het C.O.P.-T.V. kan de CoBO bovendien adviseren boven de 'automatisch' toe te wijzen middelen een extra bijdrage beschikbaar te stellen op grond van bijzondere programmatische redenen.

Wanneer een aanvraag door C.O.P.-T.V. met positief advies is doorgestuurd, heeft het CoBO-bestuur een eigen afzonderlijke toetsingsbevoegdheid ten aanzien van de vraag of er sprake is van een reële co-productie: er dient méér te gebeuren dan louter het verwerven van het uitzendrecht voor een productie of het verstrekken van een opdracht aan een 'buitenproducent'. Voorts wordt bezien of het ingediende project valt binnen één van de drie erkende categorieën van co-producties. Ten aanzien van deze verschillende categorieën gelden enige bijzondere regels, zoals de eis dat filmco-producties naast T.V.-vertoning tevens een andere volwaardige (en in beginsel aan de T.V.-uitzending voorafgaande) distributie dienen te hebben, of de eis dat co-producties op het gebied van podiumkunsten meer moeten inhouden dan een 'droge' registratie van het stuk door de zendgemachtigden.

De hoogte van de door CoBO toe te kennen bijdragen is gerelateerd aan de produktiekosten van het project. Naarmate deze kosten hoger liggen, kan CoBO ook een hogere bijdrage beschikbaar stellen. De CoBO-bijdrage kan echter niet méér bedragen dan tweemaal de inbreng die de zendgemachtigde zelf in het project heeft, met als absoluut maximum Fl. 200.000 (tenzij het C.O.P.-T.V. het CoBO adviseert om een extra bijdrage beschikbaar te stellen). In de eerder aangestipte samenwerkingsovereenkomsten met de beide filmfondsen zijn voor filmproducties enigszins andere bedragen vastgesteld. Met name in de relatie met het Fonds voor de Nederlandse Film (dat de zogenaamde 'kunstzinnige film' ondersteunt) stelt CoBO aanmerkelijk meer geld beschikbaar (tot Fl. 300.000) dan volgens zijn normale regels mogelijk zou zijn.

De bijdragen van CoBO zijn in beginsel risicodragend; dat wil zeggen dat eventueel met behulp van deze bijdrage gegenereerde inkomsten naar het CoBO terugvloeien. Hierdoor wordt een zakelijke samenwerking tussen de betrokken partijen gestimuleerd en wordt getracht om prijsopdrijving tegen te gaan. Doordat bij de start van het CoBO een aardige geldreserve was opgebouwd (het Belgische kabelcontract liep immers reeds vanaf half 1983), kon aanvankelijk vrijwel onbeperkt uit CoBO aangevraagd worden. Langzamerhand zijn de reserves echter opgebruikt, zodat CoBO thans uitsluitend de lopende inkomsten (netto ca. Fl. 6 miljoen per jaar) voor co-productiefinanciering beschikbaar kan stellen. Dit heeft tevens de noodzaak met zich meegebracht om per zendgemachtigde een bepaald bedrag te reserveren, zodat ieder van het fonds kan profiteren. Anderzijds wordt getracht om dit systeem zo flexibel te hanteren dat het zo min mogelijk belemmerend uitwerkt voor de 'aktieve' zendgemachtigden.

Overigens bedenke men dat het Belgisch kabelcontract loopt tot eind 1988, en dat thans nog niet bekend is in welke vorm het wordt voortgezet.

In de tweeënhalve jaar dat het CoBO nu bestaat, zijn er met gelden uit het fonds zo'n 190 projecten gefinancierd, waarmee een bedrag van zo'n Fl. 22 miljoen gemoeid was. Het overgrote deel van dit bedrag

werd besteed aan co-producties op het gebied van de film. Bij een op 1 juli 1987 gemaakte inventarisatie was de verhouding tussen de aan de verschillende co-productie categorieën bestede gelden als volgt: film 64,9 %; podiumkunsten 26 %; B.R.T. 9,1 %.

Hoewel het afgelopen jaar dergelijke berekeningen nog niet gemaakt zijn, bestaat de indruk dat deze verhouding niet drastisch veranderd is. De dominante positie voor de filmproducties kan deels verklaard worden uit de populariteit van het genre, deels uit de meergenoemde samenwerkingsovereenkomsten, welke de financiering van filmproducties duidelijk vergemakkelijkt hebben. Met name de mogelijkheden voor de financiering van 'kleinere' films, zoals documentaires en korte speelfilms, zijn merkbaar uitgebreid. Opvallend is, dat thans ook meer publiekgerichte omroepen belangstelling tonen voor het deelnemen in dergelijke films. Een en ander heeft zeker bijgedragen tot verbeterde verhoudingen tussen de omroep en de filmwereld in Nederland.

Eenzelfde observatie kan gemaakt worden ten aanzien van de verhouding omroep - podiumkunsten. Hoewel voor deze categorie geen speciale regelingen getroffen zijn, is het geldbedrag dat door CoBO aan deze producties is bijgedragen, aanzienlijk te noemen. Zeker na de invoering van Nederland 3 hebben wij een toenemend aantal T.V.-adapties van toneelstukken, muziekuitvoeringen enz. gezien, welke vrijwel zonder uitzondering door CoBO meegefinancierd werden.

De co-producties met de B.R.T. blijven in dit alles wat achter, hoewel de CoBO-regels ten aanzien van deze categorie niet bijzonder knellend zijn (zo geldt de 'distributie-eis' niet voor filmco-producties met de B.R.T., zodat puur T.V.-drama dat samen met de B.R.T. geproduceerd wordt, door CoBO meegefinancierd kan worden). Blijkbaar worden de moeilijkheden, welke op andere terreinen (nog) bestaan bij het co-producen tussen Nederland en België, niet geheel door de mogelijkheden van het CoBO-fonds gecompenseerd.

A.H. van den Heuvel
15 augustus 1988

BIJLAGE II: ONDERVRAAGDE OMROEPMEDEWERKERS

Binnen de *Vlaamse omroep (B.R.T.)* werden de volgende personen geïnterviewd:

Dhr. L. Beerten, producer Dienst Amusement/Woord
Dhr. W. Bogaert, produktieleider Dienst Variété, Show en Spel
Mevr. J. Caenberghs, hoofd Internationale Betrekkingen B.R.T.
Dhr. L. De Vel, producer Dienst Drama
Dhr. A. Gekiere, financieel directeur B.R.T.
Mevr. J. Geldof, producer Dienst Drama
Dhr. J. Gruyaert, free-lance regisseur
Dhr. H. Hermans, directeur-generaal Televisie
Dhr. T. Huybrechts, producer Dienst Jeugd
Dhr. F. Janssens, ondervoorzitter Raad van Beheer B.R.T.
Dhr. V. Lories, secretaris Raad van Beheer B.R.T.
Mevr. L. Martel, bestuursdirecteur Instructieve Omroep
Dhr. E. Pertz, producer Dienst Wetenschappen
Dhr. F. Puttemans, diensthoofd Afdeling Drama
Dhr. H. Santy, hoofd Studiedienst B.R.T.
Dhr. R. Sauwen, producer Dienst Kunstzaken
Dhr. H. Sledsen, producer Dienst Muziek
Dhr. P. Suetens, producer Dienst Vrije Tijd
Dhr. W. Van Severen, producer Dienst Jeugd
Mevr. H. Verboven, produktieleider Dienst Kunstzaken

In *Nederland* werden de volgende personen geïnterviewd:

Jan Rutger Achterberg, redacteur Drama, VARA
Jo Bardeel, beleidsmedewerker, NOS
Krijn ter Braak, hoofd Drama, VPRO
Joop Daalmeijer, directeur televisie, VERONICA
Bram van Erkel, hoofd Drama, NCRV
Louis Heinsman, Internationale Zaken, NOS
Paul Hendriksen, hoofd Internationale Zaken, NOS
Piet van Hest, producent, KRO
Judith Jacobs, producent, VARA
Frank Janssen, hoofd Drama, KR.
Jan Keja, programmamaker
Ben Klokman, hoofd jeugdprogramma's, NOS
Wim Leeuwenkamp, producent, AVRO
Mathijs Linnemann, secretaris CoBO-fonds, JUZA/NOS
Ted Mooren, hoofd Drama, TROS
Wim Odee, hoofd Drama, NOS
Erik Oosthoek, hoofd Drama, IKON
Justine Paauw, eindredacteur drama/kunst, AVRO
Kees Schippers, hoofd Nederlandse Onderwijs Televisie(NOT)
Anton Smits, hoofd Drama, VARA

BIJLAGE III

1. DE ONDERZOEKSVRAGENLIJST (BRT) ONDERZOEKSPROJECT 'CO-PRODUKTIES BRT-NEDERLANDSE OMROEP' IN OPDRACHT VAN DE NEDERLANDSE TAALUNIE

I. Identificatie

Naam:
Functie (binnen de omroep):
Contactadres:
Tel.

Hebt u ervaring met co-producties?
Zo ja, welke?

II. Enquête

1. Wat verstaat u onder co-produceren?
2. Naast co-produceren bestaan er nog andere samenwerkingsvormen (o.a.co-financiering, gastheerprincipe,...). Welke vorm van samenwerking komt volgens u het meest voor in de praktijk?
3. Ervaart u co-produceren met het Nederlands omroepbestel moeilijker of makkelijker dan met andere co-productiepartners?
4. Welke beweegredenen, motieven liggen aan de basis van het tot stand komen van een co-productie?
5. Welke elementen bemoeilijken of verhinderen het co-produceren?

(Probeer voor elk van de vijf grote onderdelen door middel van een cijfer aan te geven in welke mate zij belemmerend werken.)

niet=1 zwak=2 matig=3 sterk=4 geen mening=5

a) Verschil in omroepbestel

- Het structureel verschil tussen de Belgische omroep en de Nederlandse omroep
- De publieke eenheidsomroep (BRT) ten opzichte van de pluriformiteit van het Nederlandse omroepbestel
- Het verschil van werking binnen elk bestel
- Het verschil in programmering:
 - inhoudelijke programmering
 - structurele programmering
- Het verschil in produktiekostprijs
- De niet identieke schikking van budgettaire en niet-budgettaire posten

- Het verschil in honoraria
- De andere aanpak van exploitatie en merchandising van een productie
- Het verschil in beleidsvoering wat betreft co-producties

b) Contactname en concipiëeringsfase

- Zijn het voornamelijk formele of informele contacten die aan de basis liggen van een co-productie-initiatief?
- Welk omroepbestel neemt meestal het initiatief?
- Op welk niveau worden deze contacten doorgaans gelegd?
- Wie beslist op welk niveau over co-productie-initiatieven en welke administratieve formaliteiten dienen gerespecteerd te worden?
- Ervaart u deze beslissingsfase problematisch:
 - binnen uw omroep?
 - in samenwerking met de Nederlandse omroep?

c) Financiering

- Bent u van mening dat de co-productiefondsen een werkelijke stimulans zijn voor het co-produceren?
- Is co-produceren duurder (afwegen van voor- en nadelen)? Zo ja, welke factoren maken het co-produceren duurder?
- Weegt de bijkomende financiële steun op tegen deze extra kosten (materiële en immateriële kosten)?

d) Technische realisatie

- Levert de realisatie van een co-productie problemen op die bij een normale productie niet optreden? Verduidelijk aan de hand van een concreet voorbeeld

e) Culturele verschillen

- Zijn culturele verschillen (taal- en mentaliteitsverschillen) tussen de Vlaming en de Nederlander een grond van bijkomende moeilijkheden?

6. Hebt u een idee over de manier waarop de door u aangehaalde problemen kunnen worden opgelost?
7. Wordt er binnen uw omroep een actief beleid gevoerd ten opzichte van co-producties? Zo ja, schets bondig
8. Bent u voorstander van een meer gestructureerde samenwerking tussen de beide omroepbestellen?
9. Hoe staat u als... ten opzichte van co-producties? Indien u hier negatief tegenover staat, welke zijn dan uw bezwaren?

10. Hoe staat u als Vlaming ten opzichte van co-producties?
Indien u hier negatief tegenover staat, welke zijn dan uw bezwaren?
11. Bestaat bij u de bereidheid om in de toekomst het co-produceren tussen de beide omroepbestellen nieuwe impulsen te geven?
Zo ja, welke stappen wenst u hiervoor te ondernemen?
Zo neen, waarom niet?
12. Hoe evalueert u kwalitatief co-producties?
Binnen welk programmagenre vindt u co-producties vooral geslaagd?
Waarom?

III. Bedenkingen

HARTELIJK DANK VOOR UW MEDEWERKING !

2. VRAGENLIJST (NEDERLAND) ONDERZOEKSPROJECT 'CO-PRODUCTIES BRT - NEDERLANDSE OMROEPEN' IN OPDRACHT VAN DE NEDERLANDSE TAALUNIE

INTERVIEW

A Personalia

Naam:
Functie (binnen de omroep):
Contactadres:
Tel:

Heeft u ervaring met co-producties?

Zo ja, welke?

- in het algemeen
- met de BRT

B Enquete

- 1 Wat verstaat u onder co-produceren?
- 2 Naast co-produceren bestaan er nog andere samenwerkingsvormen (o.a. co-financiering, gastheerprincipe,...). Welke vorm van samenwerking komt volgens u het meeste voor in de praktijk?
- 3 Ervaart u co-produceren met de BRT moeilijker of makkelijker dan met andere co-productiepartners? Waarom?

- 4 Welke beweegredenen, motieven liggen aan de basis van het tot stand komen van een co-productie?
- 5 Wij noemen nu een vijftal elementen die co-produceren kunnen verhinderen of bemoeilijken. Wilt u enige opmerkingen plaatsen bij de punten waarvan u vindt dat zij belemmerend werken? De mate waarin de grote onderdelen naar uw mening belemmerend werken kunt u aangeven met een cijfer.

niet=1 zwak=2 matig=3 sterk=4 geen mening=5

a) Verschil in omroepbestel... (cijfer)

- Structurele verschillen tussen de Nederlandse omroepen en de BRT
- Het verschil van werken binnen elk bestel
- Het verschil in programmering:
 - * inhoudelijk
 - * structureel
- Het verschil in produktiekostprijs
- De niet identieke schikking van budgettaire en niet- budgettaire kosten
- Het verschil in honoraria
- De andere aanpak van exploitatie en merchandising van een productie
- Het verschil in beleidsvoering wat betreft co-producties

b) Contactopname en concipiëringfase ... (cijfer)

- Zijn het vooral formele of informele contacten die aan de basis liggen van een co-productie-initiatief?
- Welk omroepbestel neemt meestal het initiatief?
- Op welk niveau worden contacten doorgaans gelegd?
- Wie beslist op welk niveau over co-productie-initiatieven en welke administratieve formaliteiten dienen gerespecteerd te worden?
- Ervaart u deze beslissingsfase als problematisch:
 - * binnen uw omroep?
 - * in samenwerkingsverbanden met de BRT?

c) Financiering... (cijfer)

- Bent u van mening dat de co-productiefondsen een werkelijke stimulans zijn voor het co-produceren?
- Is co-produceren over het algemeen duurder, als u de voor- en nadelen afweegt?
 - Zo ja, welke factoren maken het co-produceren duurder?
- Weegt de bijkomende financiële steun op tegen de extra kosten en inspanningen?

d) Technische realisatie... (cijfer)

- Levert de realisatie van een co-productie problemen op die bij een normale produktie niet optreden? Kunt u dit aan de hand van een concreet voorbeeld verduidelijken?

e) Culturele verschillen... (cijfer)

- Zijn culturele verschillen (taal- en mentaliteitsverschillen) tussen de Vlaming en de Nederlander een grond van bijkomende moeilijkheden?

6 Zijn er naar uw mening structurele oplossingen voor die dingen die u in punt a t/m e hierboven als de grootste belemmeringen ervaart?

Zo ja, welke?

7 Wordt er binnen uw omroep een actief beleid gevoerd ten opzichte van co-producties? Indien ja, kunt u een korte schets geven?

8 Bent u een voorstander van een meer gestructureerde samenwerking tussen beide omroepbestellen?

9 Hoe staat u als...ten opzichte van co-producties? Indien u hier negatief tegenover staat, welke zijn dan uw bezwaren?

10 Hoe staat u tegenover het Nederlands/Vlaams taalgebruik binnen co-producties?

11 Bestaat bij u de bereidheid om in de toekomst het co-producteren tussen de beide omroepbestellen nieuwe impulsen te geven? Zo ja, welke stappen wenst u hiervoor te ondernemen? Zo neen, waarom niet?

12 Hoe evalueert u in het algemeen de kwaliteit van co-producties? Welk soort programma of genre vindt u het meest geschikt voor co-producteren? Waarom?

C Slotopmerkingen

HARTELIJK DANK VOOR UW MEDEWERKING.

BIJLAGE IV: INVENTARISATIE EUROPESE INITIATIEVEN VOOR STIMULERING (CO-)PRODUKTIE/DISTRIBUTIE AUDIO-VISUEEL MATERIAAL

1. Inleiding

1.1. In deze korte notitie zal gepoogd worden een eerste inventarisatie te maken van de in de titel genoemde projecten. Die summier omschrijving verbergt een redelijk complex terrein. Feitelijk gaat het om het hele traject van script-ontwikkeling, produktie en co- produktie, waarbij omroepen en/of filmproducenten betrokken zijn, al dan niet ondersteund door supra/internationale of nationale instellingen, door beroepsorganisaties, of door commerciële en niet-commerciële derden.

1.2. Op zich gaat het niet om een nieuw verschijnsel. Co- produkties tussen omroepen en tussen omroepen en filmproducenten hebben altijd plaatsgevonden en van enige vorm van ondersteuning is ook (bijvoorbeeld via culturele verdragen) vaak wel sprake geweest. Nieuw is de geconcentreerde aandacht die er sinds enige jaren voor deze problematiek op verschillende beleidsniveau's is gekomen en die intussen ook tot verschillende stimuleringsactiviteiten heeft geleid.

Al heel lang (zeker sinds het eind van de jaren zestig) werd een eenzijdig verkeer van TV-programma's geconstateerd, met vooral een overwicht van USA-produkten in de dramasector -een constatering die al tientallen jaren in de Europese filmwereld gehoord kan worden. In de jaren tachtig werd duidelijk dat deze eenzijdige afhankelijkheid alleen maar groter zou worden door de sterke groei van de totale televisie-zendtijd in Europa, zowel veroorzaakt door de komst van internationale satellietstations, van nieuwe nationale (al dan niet commerciële) stations en de zendtijduitbreiding van bestaande stations. Dit alles bij een achterblijvende produktie-capaciteit. Daarnaast groeide de betekenis van de videosector en kreeg de filmsector het in veel landen steeds moeilijker.

Algemeen werd geconcludeerd dat deze tendens gekeerd zou moeten worden op nationaal en Europees niveau. Dat er tegelijkertijd sprake was van een grotere Europese integratie, heeft dit inzicht alleen maar vergroot.

1.3. Globaal is er een viertal initiatiefnemers te constateren bij deze Europese projecten:

- individuele omroepen (zie 2);
- de EBU als samenwerkingsorgaan van de Europese publieke omroepen (zie 3);
- inter/supra-nationale overheden (zie 5).

In het vervolg van deze notitie zullen deze initiatieven op een rijtje gezet worden, waarbij onder andere zal blijken dat er nogal wat overlappings/samenwerkingsvormen te constateren zijn.

Slechts summier zal ingegaan worden op de Nederlands/Vlaamse samenwerking of op Nederlandse projecten met een klein Europees

'randje'. Hoe belangrijk ook in het totale proces van verspreiding van programma's, ook de bestaande festivals, beurzen en andere verkoopbevorderende structuren zullen buiten beschouwing blijven. Selectie en beschrijving tenslotte zijn met name geconcentreerd op (direct of indirect) potentieel voor de Nederlandse omroep relevante zaken.

2. Initiatieven van individuele omroepen

2.1. Bilateraal

2.1.1. BRT-NOS

Het voor Nederland meest relevante voorbeeld hiervan is de samenwerking tussen de diverse Nederlandse omroepinstellingen en de BRT. Deze samenwerking is betrekkelijk structureel van aard en wordt door een aantal bijzondere factoren bepaald, zoals het feit dat Nederland en Vlaanderen deel uitmaken van hetzelfde taalgebied en de wens om produktiekosten efficiënt te verdelen. Daarnaast blijken er in de praktijk ook grote problemen te bestaan bij het co-produceren, zoals: grote verschillen in facilitaire tarieven, conflicten omtrent het recht van eerste uitzending (door de dichte bekabeling in beide landen zijn de respectievelijke omroepen in feite elkaars concurrenten) en enerzijds de lage budgetten bij de BRT, anderzijds de 'versplintering' van de Nederlandse omroep. De afspraken tussen de beide omroepen wordt in de co-productie-praktijk vaak eerder als een hindernis dan als een stimulans ervaren, daar deze afspraken het mogelijk maken om wederzijds produkties van de wederpartij zeer goedkoop achteraf over te nemen.

Het *CoBO-fonds* (Co-productiefonds Binnenlandse Omroep, adres: NOS-BJA, Postbus 444, 1200 JJ Hilversum) stelt geld beschikbaar voor (film-annex) televisieproducties tussen Nederlandse omroepen en de BRT. Ook de BRT kent een dergelijk fonds.

2.1.2. Oost-Europese omroepen

Met name bij Oost-Europese omroepen bestaat een behoefte om tot bilaterale samenwerkingsovereenkomsten te komen met West-Europese omroepen.

Zo zijn er in 1985 en 1987 overeenkomsten tussen NOS en *GOSTELERADIO (USSR)* gesloten voor telkens twee jaar en bestaat er op dit ogenblik grote interesse aan de zijde van de *Hongaarse* omroep voor een geformaliseerde samenwerking.

In de praktijk blijken dergelijke overeenkomsten slechts een beperkte betekenis te hebben (met name ondersteuning van visumaanvragen e.d.) en nauwelijks bij te dragen aan co-productie of programma-uitwisseling.

2.2. ECA-European Co-production Association

Adres: ZDF, Essenheimerstrasse, P.O.Box 4040, D-6500 Mainz:

Nederlands contact n.v.t.

Initiatief: deelnemende omroepen

Doelstelling: het tot stand brengen van gemeenschappelijke co-producties met Europese inhoud en bijdragend aan de artistieke en produktionele audiovisuele infrastructuur in Europa: hoge kwaliteit met lage gedeelde kosten. Zowel script-ontwikkeling, productie, als distributie.

Deelnemers: de volgende EBU-leden: (bij oprichting 19.9.1985) A2, Channel 4, ORF, RAI, SRG, ZDF en (vanaf 1.1.1988) RTVE.

Voorlopig is verdere uitbreiding van ECA niet mogelijk. Op langere termijn zou een verzoek tot deelname door de Nederlandse omroep alsnog overwogen kunnen worden.

Structuur: Management Board (beleidszaken en keuzes en co-producties). Programme Committee (productiezaken).

Werkwijze: 2 vormen:

1. Lange serie (met pilot) met bijdragen partners (bekendste 'Eurocops': 3 x 20 episodes gepland).
2. Serie gemaakt door een deelnemende omroep voor ECA (voorbeelden: 'Eureka'-ZDF, 'The Mangeress'-Ch4, 'Rally'-RAI, 'Videolife'-RAI, 'Safari'-RAI, 'Die Schwarze Jungfrau'-SRG, 'SOS-Disparu'-A2).

Financiën: eerste productieperiode 1986-1988: 70.000.000 ECU (\pm f 160-170 miljoen) bijeengebracht door partners, voor ongeveer 100 uur programma-materiaal.

2.3. DAVID (Groupe to the Development of an AudioVisual Identity for Europe)

Adres: J. Caenberghs, BRT, Nederlands contact: NOS-IZ.

Initiatief: BRT en RTBF

Doelstelling: door samenwerking van de middelgrote en kleinere omroepinstellingen in Europa bevorderen dat zij hun plaats ten opzichte van de grotere (in Europa en daarbuiten) behouden c.q. versterken. Daarbij gaat het om verbetering/vergroting van wederzijdse programma-uitwisseling/-verkoop, bevordering van onderlinge co-producties en vergroten van de presentatie van programma's van DAVID-omroepen buiten de DAVID-landen.

Deelnemers: de volgende EBU-leden: (bij oprichting op 9/10 juni 1988) BRT/RTBF, DR, ERT, NOS, NRK, ORF, RTE, RTP, SR/STV, SSR/SRG, YLE en (vanaf 9-11 november 1988) JRT.

Structuur: nog onduidelijk; alleen een voorlopig RTBF/BRT-secretariaat.

Werkwijze: nog niet vastgelegd. Tot nu toe gebaseerd op BRT/RTBF-inbreng met een bijdrage vanuit het MEDIA-programma van de EG (zie 5.1).

2.4. Scandinavische samenwerking

Hoe vergaand samenwerking kan gaan blijkt uit het Scandinavische voorbeeld (Denemarken, Noorwegen, IJsland, Zweden en Finland) dat vanuit een aantal culturele doelstellingen al zo'n 30 jaar bestaat. Een of twee maal per jaar vergaderen de verantwoordelijken voor de verschillende programmasoorten over zaken als programma-uitwisseling, co-producties, seminars e.d. Iedere overeenkomst moet worden bevestigd door de programmadirecteuren, die halfjaarlijks bijeenkomen. De uitwisseling wordt vooral vormgegeven via *Nordvision*, dat een wisselend voorzitterschap en secretariaat kent. Naast informatie-uitwisseling zijn de voornaamste programma-activiteiten uitwisseling en co-productie. Tweederde van de ongeveer 1000 programma-uren die jaarlijks via *Nordvision* lopen, worden (veelal zelfs rechtenvrij) uitgewisseld, eenderde is het resultaat van co-producties. Sinds enige jaren is er (vergelijkbaar met CoBO) een stimuleringsfonds voor co-producties gevoed uit kabelrechten in de buurlanden van ($\pm f$ 3,5 miljoen jaarlijks).

Mede afhankelijk van de ontwikkeling van DAVID, (waarin ook bijna alle *Nordvision*-landen vertegenwoordigd zijn), zou eventueel een vorm van aansluiting bij deze Scandinavische samenwerking onderzocht kunnen worden.

3. EBU-initiatieven

3.1. BABEL (Broadcasting Across the Barriers of European Language)

Adres: EBU, Case Postale 67 - CH 1218 Grand-Saconnex (Genève) (Nederlands contact:-).

Initiatief: EBU, EATC, MEDIA.

Doelstelling: verschaffen van financiële bijdragen aan een meertalige aanpak van (met name ondertiteling en nasynchronisatie) van productie, post-productie en distributie van Europese audiovisuele programma's.

Structuur: Steering Committee en Expert Committee.

Werkwijze: op basis van adviezen van de Experts besluit de Steering Committee tot ondersteuning van ± 12 projecten per jaar met name: kleine talen; drama (vooral voor kinderen); culturele documentaires; experimenten/onderzoek ten aanzien van ondertiteling en nasynchronisatie; pilots voor TV-series. Voor te subsidiëren programma's dient er een uitzendgarantie te bestaan (wat in veel gevallen een hindernis vormt).

Financiën: bijdragen van EBU, EATC, MEDIA (1988: EBU: SwFrs 200.000, MEDIA: ECU 70.000, EATC SwFrs 20.000).

3.2. Geneva/Europe Prizes for Television Writing

(Adres: EBU-Genève, Nederlands contact: NOS-IZ).

Initiatief: EBU-TV Programma Commissie.

Doelstelling: het organiseren van competities op Europees niveau met het doel jonge auteurs bij te laten dragen aan de totstandkoming van televisiedrama (scriptontwikkeling).

Deelnemers: (opgericht januari 1987 voor een proefperiode van 4 jaar) EBU; de EBU-leden: ARD, A2F, BBC, NOS, NRK, RTBF, RTVE, RAI, SSR/SRG, RUV, SR.SVT, ORF, RTL, YLE; EG; Raad van Europa; auteursrechtenorganisaties: SACD (Fr.), SSA (CH), SIAE (I); Republiek en Kanton Genève; Stad Genève; Universiteit van Genève; Centre Européen de la Culture; Institut Universitaire d'Etudes Européennes; EATC.

Structuur:

1. Organizing Committee (alle leden) met Bureau die jaarlijks jury-samenstelling, regels, publiciteit, enz. bespreken.
2. Jury (scénariospecialisten) die synopses/scripts selecteert.

Werkwijze: In jaar 1 (bv.1989) zenden alle deelnemende omroepen maximaal 3 synopses van jonge/onervaren scénarioschrijvers in, waaruit de jury maximaal 10 "Assistance Prizes" selecteert. In jaar 2 (bv.1990) werken deze (ondersteund door de inzendende omroep) hun synopses uit tot volwaardige scénario's, waaruit de jury maximaal 2 prijswinnaars selecteert. In jaar 3 (bv.1991) wordt in ieder geval het winnende script door de inzendende omroep geproduceerd (eventueel financieel ondersteund door de EATC en BABEL).

Na de eerste cyclus 87/88 is gebleken dat bijna alle (7 à 8) scripts geproduceerd (zullen) worden.

Een mogelijke samenhang met SCRIPT (5.1.2.2) is nog niet aan de orde geweest.

Financiën: uit bijdragen leden (in principe Sfr 10.000 per jaar) worden kosten jury, prijzen e.d. vergoed. Hieruit worden ook bijdragen geleverd aan EATC en BABEL. (In 1989 draagt het ECTVY'88 100.000 ECU bij.)

3.3. EATC (European Alliance for Television and Culture)

Adres: EBU-Genève; Nederlands contact: -.

Initiatief: EBU, Geneefse instellingen.

Doelstelling: ondersteunen 'Geneva-Europe Prizes' (organisatie en

productie winnende script); verhogen culturele standaarden in alle programmasoorten (onder andere symposia, workshops); verbeteren internationale distributie culturele TV-programma's.

Structuur: General Assembly (alle leden), Council (15 leden), Bureau (5 leden).

Werkwijze: concrete projecten worden voorbereid door de Council voorgelegd aan de General Assembly (die jaarlijks bijeenkomt).

Financiën: middelen komen van contributies, giften, subsidies, e.d. van omroepen (1988: SSR, RTSR, SR), instellingen (EBU, EG e.a.) en bedrijven (banken, AV-sector, automatisering, supermarkten e.a.) en individuen (minimum bijdrage Sfr 5000 voor individuen Sfr 500). Tot nu toe voornamelijk besteed aan de 'Geneva-Europe Prizes' en BABEL.

4. Initiatieven van individuele overheden

Bilaterale culturele akkoorden/verdragen

Tussen de bij de Europese Culturele Conventie aangesloten landen bestaat een dicht netwerk van bilaterale culturele verdragen. Nederland heeft thans bv. officiële culturele verdragen met België, Frankrijk, West-Duitsland, Griekenland, Ierland, Italië, Luxemburg, Noorwegen, Spanje, Turkije en Groot-Brittannië en (culturele) uitwisselingsverdragen met Denemarken, Finland en Zweden. Voorts bestaat een cultureel uitwisselings- en samenwerkingsverdrag tussen Nederland en *Hongarije*, in het kader waarvan ook een samenwerkingsplan tussen de respectievelijk nationale publieke omroepen van die landen is opgenomen (zie ook 2.1.2). Recentelijk is een filmproductieverdrag tussen Nederland en Frankrijk afgesloten, terwijl een soortgelijk verdrag tussen Nederland en Canada vrijwel ondertekeningsgereed is. Een gedetailleerde weergave van de inhoud en portée van al deze verdragen gaat het kader van deze notitie te buiten.

5. Initiatieven van inter/supra-nationale overheden

5.1. EC: M.E.D.I.A. Programma

Adres: EG-Commissie, Directoraat X., 200 Rue de la Loi, B 1049 Brussel, Nederlands contact: WVC, afd. Film - Drs.M.C.D.Mulder.

Initiatief: EG-Commissie.

Doelstelling: ondersteunen van de Europese film- en TV industrie (in het kader van de totstandkoming van de interne markt 1992) door het starten van een aantal projecten op het terrein van distributie, productie en training.

Deelname: EG en wisselend per project organisaties en bedrijven (in totaal meer dan 1000).

Financiering: max. 50% per project van de EG (1988: 55 miljoen ECU); de rest via andere bronnen.

Het gaat om de volgende projecten:

5.1.1. DISTRIBUTIE

5.1.1.1. EFDO (European Film Distribution Office)

Adres: Europäisches Filmbüro, Friedensallee 14-16, D-2000 Hamburg 50. Nederlands contact: R.Rienstra, Fonds voor de Nederlandse Film, tot 1 juli 1989.

Doelstelling: het ondersteunen van Europese films, met name low-budget films; het bevorderen van een zo wijd mogelijke verspreiding van deze film, onder meer door het verstrekken van financiële bijdragen, het organiseren van filmfestivals, workshops en openbare congressen, en het onderzoeken van nieuwe ondertitelings- en synchronisatie-technieken.

Structuur: General Assembly, Advisory Committee, Committee.

Werkwijze: indien film distributeurs uit tenminste 3 verschillende landen overeenkomen een (overwegend Europese) film in hun land te distribueren, kunnen zij een bijdrage in de distributiekosten tot max. 70.000 ECU per film krijgen. De nadruk bij de besteding van de gelden ligt op low-budgetfilm: tot 740.000 ECU aan produktiekosten.

5.1.1.2. BABEL (Broadcasting Across the Barriers of European Language) Zie 3.1.

5.1.1.3. EURO AIM (Audiovisual Market for Independant Producers)

Adres: Mr. Rudi Barnet, Rue des Minimes 26, B-1000 Brussel, Nederlands contact: Franca Pelster.

Doelstelling: het zeker stellen van de aanwezigheid van onafhankelijke producenten tot internationale audiovisuele markten, met het oog op het uitdragen van de Europese culturele identiteit; het organiseren van manifestaties, ontmoetingen met het oog op de promotie van de onafhankelijke kwaliteitsproductie.

Structuur: Assemblée Générale, Conseil d'Administration.

Werkwijze: EURO-AIM is een promotionele structuur voor onafhankelijke producenten. Op de MIPCOM 1988 te Cannes bracht zij 200 onafhankelijke producenten bijeen, welke de MIPCOM voor het eerst

bezochten. Zij stelde onder meer een databank met informatie over meer dan 2000 programma's ter beschikking. Voor 1989 staan verschillende markten op het programma.

5.1.2. *PRODUKTIE*

5.1.2.1. *Media Investment Club*

Adres: Institut National de l'Audiovisuel (I.N.A.), Avenue de l'Europe 4, F-94366 Bry-sur-Marne Parijs.

Doelstelling: het stimuleren van nieuwe technieken in audiovisuele producties (computer graphics, digitale televisie, high definition televisie) door middel van het samenbrengen van Europese firma's op industrieel, commercieel en financieel gebied. Het programma voorziet in scholing, productie, informatie en promotie.

Structuur: General Assembly, Board of Directors, Ececutive Committee, Technical Committee.

Werkwijze: de Media Investment Club is een investeringsmaatschappij. Projecten worden beoordeeld door de Technical Committee en dienen door tenminste twee leden van de Club (met verschillende nationaliteiten) gesponsord te worden alvorens de Board of Directors kan besluiten tot het verlenen van een financiële bijdrage, hetzij subsidie, hetzij als risicodragende investering.

5.1.2.2. *SCRIPT (Support for Creative Independant Production Talent)*

Adres: Mrs. Renée Goddard, British Film Institute, Stephen Street 21, London W1P 1PL, 1. Nederlands contact: Martijn Sanders, p/a Concertgebouw, Amsterdam.

Doelstelling: het ondersteunen van scénario-ontwikkeling via het financieren van scénario- en pré-productie projecten voor de Europese film- en televisiewereld.

Structuur: Board of Directors. Council of Management.

Werkwijze: een 'script-editor' beoordeelt in samenwerking met de Secretary-General het aangeleverde script op inhoudelijke merites en kan de Board of Directors adviseren een bijdrage in het pré-productie budget toe te kennen tot een maximum van 37.500 ECU of 50% van het budget. Wordt het script daadwerkelijk verfilmd, dan dient het geld aan het fonds te worden terugbetaald. Scripts uit de kleinere landen van de EG zullen voorrang genieten.

5.1.2.3. *AEFA (Association Européenne du Film d'Animation)*

Adres: Mr. Marc Vandeweyer, Rue Frans Merjay 127, B-1060 Brussel.

Doelstelling: het stimuleren van de ontwikkeling van de animatiefilm en het bevorderen van samenwerking op het gebied van productie, distributie en training met betrekking tot animatiefilms.

Structuur: General Assembly + Board of Directors, Council of Management.

Werkwijze: een selectiecomité selecteert de te ondersteunen projecten: dit kunnen films zijn die reeds voor 2/3 gefinancierd zijn, het kan ook de pré-productie betreffen van grootschalige projecten (minstens 50 minuten lengte) of de productie van 'pilots'. De te verstrekken bijdrage bedraagt 5.000, 20.000 of 35.000 ECU en hoeft alleen te worden terugbetaald als het project gerealiseerd wordt.

5.1.3. TRAINING

EAVE (Les Entrepreneurs de l'Audiovisuel Européen)

Adres: M. Raymond Ravar, Rue Thérésienne 8, B-1000 Brussel.

Doelstelling: scholing in nieuw management- en produktietechnieken in de audiovisuele industrie.

Structuur: Assemblée Général, Conseil d'Administration.

Werkwijze: EAVE is een 'post-graduate' opleiding, gericht op jonge onafhankelijke producenten die reeds professioneel werkzaam zijn en middels een pre-productie project hun vaardigheden willen vergroten. In een aantal bijeenkomsten wordt het project door eminente Europese audiovisuele experts geanalyseerd.

5.1.4. Een aantal MEDIA-projecten is thans nog in ontwikkeling:

5.1.4.1. Distributie

European Film Club

Adres: Mrs. Hélène Mochiri, 'La Sept', Quai André Citroën 35, F-75015 Paris.

Doelstelling: 'European films to be broadcasted by satellite television'.

EVE (Espace Vidéo Européen)

Adres: Mr. Jean-Marie Beauoye, Médiathèque de la Communauté Française de Belgique, Place Flagey 18, B-1050 Brussel.

Doelstelling: 'European viadeo cassette film distribution network'.

5.1.4.2. PRODUKTIE

Production in HDTV/MAC standard (EUREKA/Project EU 95).

Synthetic TV
(EUREKA/Project EU 283).

Audiovisual Developments in the Regions
Doelstelling: 'A project for the development of production facilities in the less favored regions of Europe'.

5.1.4.3. TRAINING

Script-writing

Adres: Mr. Colin Young, NFTS, Beaconsfield Studios, Station Road, Beaconsfield, Bucks HP9 1LG.

European Certificate for Cinema and Television Literature

Adres: Mrs. T.Wolfowicz, Institut de Littérature Cinématographique Comparée/ILLC, Institut de Sociologie, Avenue Jeanne 44, B-1050 Brussel.

Doelstelling: 'A series of university level courses in writing scripts from creative writing in general'.

5.1.4.4. Financiering

Venture Capital Fund

Adres: Mr. Michel Gyory, FERA, Avenue Evérard 55, B-1190 Brussel.

Guarantee Fund

Adres: Mr. Georges Prost, GEFCA, IFCIC, Rue Pierre Charron 35, F-75008 Paris)

5.2. Raad van Europa

EURIMAGES (European Support Fund for the Coproduction and Distribution of Creative Cinematographic and Audiovisual Works

Adres: Raad van Europa, BP 431 R6, F-67006 Strasbourg; Nederlands contact: vanaf 1 juli 1989: R.Rienstra.

Initiatief: Raad van Europa.

Doelstelling: het stimuleren van de co-productie en distributie van creatieve cinematografische en audiovisuele werken die hun oorsprong hebben in één van de lidstaten van het Fonds, in het bijzonder door de financiering van de co-productie van dergelijke werken en door het medefinancieren van het synchroniseren en ondertitelen.

Structuur: Board of Management, Supervisory Board.

Werkwijze: de Board of Management beslist over het toekennen van financiële bijdragen en let daarbij speciaal op de kwaliteit van het project en de mate waarin de diverse nationale componenten (er moeten tenminste 3 internationale co-producenten zijn) bijdragen aan de Europese culturele identiteit.

Deelname: het Fonds staat open voor alle lidstaten van de Raad van Europa: voor niet-leden alleen op voorwaarde van goedkeuring van alle reeds toegetreden staten.

Financiën: contributies van aangeslotenen, alsmede ontvangsten uit terugbetaling van leningen. Het budget voor 1989 bedraagt ± 55.000.000 Franse francs.

5.3.

UNESCO

p.m.

De Nederlandse Taalunie, die culturele samenwerking tussen Nederland en Vlaanderen wenst te stimuleren, constateerde dat het co-producen van televisieprogramma's tot meer grote en kleine problemen aanleiding gaf, dan nodig of gewenst leek. Daarom werd besloten tot een inventariserend onderzoek, dat verricht werd door het Centrum voor Communicatiewetenschap/KU Leuven en het Nederlands Persinstituut/Vakgroep Communicatiewetenschap/KU Nijmegen.

Prof.dr. G. Fauconnier is gewoon hoogleraar bij het Departement Communicatiewetenschap van de Faculteit der Sociale Wetenschappen van de KU Leuven. Hij doceert o.m. communicatietheorie, massacommunicatie, reclameleer en voorlichting. Ook is hij voorzitter van het Mediacentrum (KU Leuven) en van de Vlaamse Mediaraad. Tevens is hij auteur van een tiental boeken over communicatietheorie, massacommunicatie en public relations. Voorts is hij hoofdredacteur van de Mediagids (België) en gasthoogleraar aan de Universiteiten van Utrecht, Madison (U.S.A.) en Rome.

Drs. C. Petes, lic. in de communicatiewetenschap, is eveneens verbonden aan de KU Leuven. Zij maakte haar thesis over 'De techniek, de organisatie en de marketing van een betaaltelevisiekanaal'. Momenteel is zij werkzaam als commercieel medewerker bij een leasingmaatschappij van een Nederlandse bank.

Prof.dr. J.G. Stappers is hoogleraar communicatiewetenschap en hoofd van de Vakgroep Communicatiewetenschap van de KU Nijmegen.

Drs. J.L.J. Janssen studeerde communicatiewetenschap in Nijmegen. Hij is redactiesecretaris van het Wetenschappelijk Kwartaaltijdschrift Massacommunicatie. Verder werkt hij als zelfstandig communicatiewetenschapper. In die hoedanigheid is of was hij o.a. werkzaam voor de stichting 'Het Persinstituut', de Duitslandstudies, de NOS, de KU Nijmegen en de Hogeschool Utrecht.

*Stichting Bibliographia Neerlandica
's-Gravenhage*

ISBN 90-71313-29-8
NUGI 656